ज्ञान काण्डः

II PART

from page 173 onwards

श्री

ईश्वर प्रत्यभिज्ञा ज्ञान काण्डः

(2)

from Page 173 onwards.

173

स = وہ परत्र = دوسرے میں विच्छिन्नं = ٹوٹا ہوا، "व्याहरति स्वयम्" = خود بولتا ہے

इत्येवंरूपम् = اس طرح کا आभासं = آبھاس जनयति = پیدا کرتا ہے

इति = یہ کہ केनचित् = کسی نے कہا ہے प्रमाणेन = →

सिद्धम् = ... परसिद्धिपूर्वकत्वात् = ...

अस्य = अर्थस्य = परप्रमातृसिद्धेश्च =

एवंभूत = ایسا ہوا अर्थसिद्धेः = ...

अधीनत्वेन = ... इतरेतर = ... आश्रयात् =

न च = اور نہ अवश्यम् = ضرور अविच्छिन्नात् =

विच्छिन्नेन = ... भाव्यम = ہونا

इति = یہ کہ नियमोऽस्ति = نہیں ہے

अव्यभिचारात् = ...

न च = اور نہ विच्छिन्नोऽपि = ٹوٹا ہوا، →

आभास = آبھاس उत्पद्यताम् = پیدا ہو

इति = तदनुसंधानात् = ...

तदुत्पत्तेः = اس کی پیدائش नियता (न) ...

तत् = ... सद्भावेऽपि = ...

अनुत्पत्तेः = ... | तदभावे च = ...

"[illegible]"

173

उत्पत्ति = [illegible] विच्छिन्न आभासः = [illegible]

परत्र = [illegible] उत्पद्यताम = [illegible]

इति = [illegible] या = [illegible] समीक्षा = [illegible]

तया सह = [illegible] परत्र = [illegible] उपपन्नस्य = [illegible]

विच्छिन्नाभासस्य = [illegible]

कार्यकारण भाव = [illegible] ग्रहणमेव = [illegible]

परासिद्धौ = [illegible] न युक्तम = [illegible]

[illegible] इति = [illegible] व्याप्तेरेव = [illegible]

[illegible] प्रसिद्धिः = [illegible] [[illegible]]

प्रमाणान्तराणि च = [illegible] यदि = [illegible]

भिन्नानि = [illegible] तदा = [illegible]

तन्निष्ठानाम = [illegible] → अवभासानां = [illegible]

भेद एव = [illegible]

"ज्ञानादव्यतिरिक्तं च" = [illegible]

[illegible] इति व्याघात = [illegible] ([illegible])

ततश्च = [illegible] एकाभास = [illegible]

निषुत्वाभावात =

एकाभास विश्रान्तः =

संभूय = مل کر   प्रमातृणां =

व्यवहारो न स्यात् =

इति =   अन्योन्यानुपरक्ते =

भूतग्रस्त =   प्रकृतिप्राये =

जगत = جگت   आपद्येत =

अनुमीयमानमपि च =

बोधान्तरम =   अनुमातृ संमतात् =

बोधात् =   यदि भिन्नम् =

तत् अस्ति =   तावत् संभवः =

यत् = جو   प्रमेयं = پرمیہ   बोधात =

भिन्नम अस्ति इति =

सह उपलम्भ =   नियमादेः =

अनैकान्तिकत्वात =

नीलपीतादिनापि =

[illegible]

175 → प्रमेयराशीनां = [illegible]   किम् अपकृतम् = [illegible]

येन = اس نے   अस्य = [illegible]   स्वरूपविश्रान्ति = [illegible]

न = نہیں   सह्यते = [illegible] → [illegible]

तस्मात् = اس لیے   प्रमातृणामपि = پرماتاؤں کو بھی

प्रसिद्धिरेव = [illegible]

सिद्धौ वा = [illegible]   सर्वप्रमातृगता = [illegible]

आभासा = [illegible]   एकैकत्र = [illegible]

परत्र = [illegible]   आभासवैचित्र्य = [illegible]

हेतु = [illegible]   वासना = واسنا   उद्बोधवैचित्र्यं = [illegible]

जनयेयुः = [illegible] ([illegible])

नियमे = [illegible]   हेत्वन्तराभावात् = [illegible]

तथापि = [illegible]   न = نہیں   नीलादि = نیل آدی

वैचित्र्य = [illegible]   सिद्धि = [illegible] ([illegible])

एवं = اسی طرح   वासनानां = واسناؤں کے

तत् = ان   उद्बोध = [illegible]   हेतूनां च = اس کے

विचित्राणाम् = [illegible]

[illegible]

176 अनुपपत्तिरेव = وہ بات سدھ نہیں ہے   ततश्च = پھر اس کا رف سے

स्थितमेतत = سدھ ہوا یہی

ابھاس ہونا وید کا   अभिन्नो बोध: = ایک ہی علم ہے   तस्य = اس کی

आकस्मिकाभासभेद = (اتفاقی) بیرونی تقسیم

हेतुत्वा = ہونے کی   अनुपपत्ते = نہ سدھ ہے

बाह्योऽर्थो = بیرونی چیز   अनुमेय: संभाव्यते = وہ اندازہ ہے - (انمان سے جانی جاتی ہے)

इति = یہ   यदि =

बाह्यार्थवादिना = باہر کی چیز کو ماننے والے   उच्यते = کہا جاتا ہے

ان دو شلوکوں کا مطلب ... پر   इति = یہی   श्लोक द्वयार्थ: = دو شلوکوں کا مطلب

चेत् शब्द: = اگر شبد   श्लोकद्वय वाक्यार्थ: = ان دو شلوکوں کے کل الفاظ کا

शङ्का = شک کا   द्योतक: = بتلانے والا ہے (اگر ایسا ہے)

جب شبد بولے تو شک کو ظاہر کرتا ہے - جب شبد آتا ہے

Shaloka 6 :-

The teacher denounces the point of view of the opponent who upholds the separate & independent existence of the external objects. He first weakens the supposition of purvapakshin. He says, there may be the possibility of admitting the existence of objects (स्यात स्यात्) but there is another possibility also, that is since all transactions are performed by means of the various manifestations ([illegible]) what is then the use of admitting the external objects, whose existence cannot be established by any reason.

"Bahi arthavadin" ~~argues~~ holds that manifestation (prakasha) of an object as identical with the Self luminous [illegible] confusion

objects, as different from one another. The Bhudist explains the variety of objects as due to reflection in Vignānā (Mind), the Shaiva refutes this on the [illegible]

Also we cannot accept the atomic theory of Vaishekas, according to which the external objects are made of combine- [illegible]

[illegible Urdu notes]

177

स्यादेतत् = [illegible] इति = [illegible] पूर्वोक्त = [illegible]

संभावनाभ्युपगमे = [illegible] यदा = جب

व्याख्यायते = [illegible] तदा किं तु इति [illegible]

इति "किंतु अनेन" वाक्यशेषेण = [illegible] "प्रवासेषु" इति श्लोक

तच्छैथिल्यविषय = [illegible]

संभावनान्तरं = [illegible] शेषश्लोकेन = [illegible]

दृश्यते = [illegible] इति व्याख्येयम् = [illegible]

यदि = اگر तु = [illegible] अध्याहारो = [illegible]

न = نہیں सह्यते = [illegible] "किंतु"

तदा = تب स्यादेतदिति = [illegible]

"स्यात् एतत्"

इदमपि = یہ بھی अधिकं संभावनान्तरं संभावनान्तर स्यात् = [illegible]

यदनेन = جو श्लोकेन = [illegible] उच्यते = [illegible]

"संभवते" इति = [illegible] एकवाक्यतया = [illegible]

योज्यम् = [illegible] अनुमानरूपा प्रनयापि = [illegible]

कष्टकल्पनया = [illegible] बाह्यान् अर्थान् = [illegible]

प्रसाधतया = [illegible] भवता = [illegible]

तै न किंचित् = [illegible] कर्तव्यम् = [illegible]

तै = बाह्यैः अर्थप्रतिबिंबतया कल्पितैः ॥

[illegible Urdu notes]

Page 178

① notebook page 8.

व्यवहार सिद्धः → सत्यपि बाध्यार्थे तत्समाधिषु
बाध्यार्थे तेषु आभासेषु
व्यवहार सिद्धः

साधकं च प्रमाणं नास्ति, बाधकं च तावत् इति → एवम्
प्रधाने भवति, साक्षात् बाधकत्वात्, इति किम् श्री.

~~व-च~~ मूर्ता नाम् → पदार्थस्य स्वरूपं मूर्ति
→ स्थूलानां भिन्नदेशत्वात्

परिच्छिन्न परिमाणत्वेन क्रियावत्वेन वा
मूर्ततया अङ्गीकृतानाम परमाणूनाम् -
एकदेशत्वायोगात् — एकदेशे अवस्थानासंभवात्-
संयोगे — सति

भिन्नदेशत्वाऽव्यावृत्ते → भिन्नदेशत्व अवश्यंभावात्
तन्निष्ठम् = अर्थात् परमाणु द्वयनिष्ठम्
अव्याप्यवृत्तित्वम् — स्वात्यन्ताभावसमानाधिकरणत्वम्
निरंशे — अवयवरहित परमाणौ

P.T.O.

ता = [illegible]
सिद्धे = [illegible]
नास्ति प्रमाणम् = [illegible]
तावत मुख्यम् = [illegible]
नुपपत्तिः = [illegible]
नावरण = [illegible]

१ → ननु अवयवी मास्तु परमाणव एव संचयमाना बाह्यं भवन्तीत्यत आह : अणुशति

Mixture परमाणुव्यतिरिक्तस्य

अनुसंचय = [illegible] बाह्यवादेऽपि =

संचयस्य = [illegible] अन्यस्य = [illegible]

अभावे = [illegible] अणव एव = [illegible]

ते च = [illegible] यदि = [illegible] संयुज्यन्ते = [illegible]

निरन्तरतया = [illegible] तत् = [illegible] अवश्यं = [illegible]

दिग्भागभेदः = [illegible] (दिग्भिन्नलक्षितो: भागभेदः अणोः

देवताक्षो = [illegible] षटसु = [illegible] दिक्षु = [illegible]

संचीयमानेषु = [illegible] षटसु = [illegible]

अणुषु = [illegible] मध्यमस्य = [illegible] परमाणो = [illegible]

यत्रैव = [illegible] धाम्नि = [illegible] एको = [illegible]

लग्नः = [illegible] तत्रैव = [illegible] यदि [illegible]

अपरः = [illegible] तत् = [illegible] एकपरमाणुमात्रता = [illegible]

* अन्येषां तत्रैव लग्नत्वात्, तथा च सर्वे पदार्थे नाम अदृश्यत्वमेव आपत्तिरस्तु ॥

अथ = [illegible] अन्यत्र = [illegible] एकः = [illegible]

अन्यत्र = [illegible] अपरः = [illegible] तत् = [illegible]

अवश्यं = [illegible] भागभेदापत्ति = [illegible]

इति = [illegible] भाग एव = [illegible] परमार्थसन् = [illegible]

ननु परमाणवो दिग्भागभेदेन न तिष्ठन्ति, किन्तु एकस्य [illegible] मध्यमस्य स्थाने लगन्ति इति आह षटसु [illegible]

(10)

अयम् एव भागी: → परस्तु दिक्षु विभाग: इति अर्थः

180

तस्यापि = اس کا بھی [illegible]   एषैव = یہی   सर्वेण = [illegible]

इति न किंचित = [illegible]   अवशिष्यते = [illegible] Nucleus

नाह्यं तत्त्वतः = [illegible]

न च = نہیں   एतत् = یہ   वाच्यम् = [illegible]

मूर्तीनाम् = [illegible]   एकदेशत्वायोगात = [illegible]

संयोगे = [illegible]   भिन्नदेशत्वा = [illegible]

अव्याप्यवृत्ते: = [illegible]   तन्निष्ठ = [illegible]

द्व्यणुकं = [illegible]   नाम = [illegible]

कार्यद्रव्यम् = [illegible]   अणुपरिमाणम् = [illegible]

तेभ्यः = [illegible]   त्रिभ्यो = [illegible]

महत्कार्यम इति = [illegible]   इति = [illegible]

अवयविवादो = [illegible]   हि अयम् = [illegible]

स च = [illegible]   पूर्वमेव = [illegible]

अपबाधितः = [illegible]

यत् च = [illegible]   अव्याप्यवृत्तित्व = [illegible]

संयोगस्य = [illegible]   उच्यते = [illegible]

तत् = निरंशो = [illegible]

[illegible]

किमवशिष्यते → तेनैवाक्रान्तत्वात् न किंचित् अपि अवशिष्यते इति अर्थः

(11) तथा च संयोगस्य अपि अत्र स्थिति न युक्तिः इति भावः

|8|

कथं = [illegible] संगच्छताम् = [illegible]

[illegible] स्वाश्रये = [illegible] हि = यदि = [illegible] असौ = [illegible]

[illegible] समवैति = [illegible] किम = [illegible] अन्यत् = [illegible] अस्य = [illegible]

→ समवायवृत्त्या तिष्ठति

अवशिष्टम् = [illegible] यत् = [illegible] न = [illegible]

व्याप्नुयात् = [illegible]

[illegible] अभ्युच्चयबाधके च = इदम् = [illegible]

इति = [illegible] न अत्र = [illegible] अस्माभिः = [illegible]

[illegible] भर कृतः = [illegible] विस्तरेण च = [illegible]

प्रत्यालङ्कारे = [illegible] दर्शितम् = [illegible]

आचार्य शंकरनन्दनेन = [illegible]

ननु = [illegible] वादके नाम = [illegible]

[illegible] प्रमाणसिद्धे = [illegible] वस्तुनि, न किंचित् कर्तुं समर्थम् = [illegible]

तेनैव दृढेन प्रमाणेन वादकाभिमतस्य = [illegible]

[illegible] बाधितस्य = [illegible] अप्रमाणत्व = [illegible]

संपादनात् = [illegible]

[illegible]

*- चित्तत्वमेव यतः स्वात्मरूपं अहमित्यनन्यापेक्षा प्रकाशविमर्शी ततः तस्य यदाभासनं तत् तावद् उपपन्नं न प्रयत्नसाध्यं (12) तद्भेदिनश्च भावराशेः प्रकाशात्मकत्वात् उपपन्नमाभासनं ॥

182

दर्शितं च = دکھایا گیا ہے اب   इह = یہاں   साधके = سادھک

प्रमाणे = پرمان میں — سادھک پرمان میں کارگر ہے — اگر یہ سادھک پرمان نہیں ہے تو دوسری کیا ہے

हेतुः = ... "तत्तदाकस्मिकाभास" इति.

कारिकया = کاریکا میں   इत्याशङ्क्य आह = یہ شبہ کر کے کہتے ہیں — مطلب یہ ہے کہ سادھک پرمان اب یہ سمجھا دیا ہے

*चिदात्मैव हि देवोऽन्तः
स्थितमिच्छावशाद्बहिः ।
योगीव निरुपादान-
मर्थजातं प्रकाशयेत् ॥6॥

चिदात्मैव = چیتن آتما ہی — یعنی چیتن آتما

हि = کیونکہ   देवः = پرکاش مان — دیوی دیو

अन्तः स्थितम् = اندر میں موجود — اپنی ذات میں   इच्छावशात् बहिः = اپنی خواہش سے

बहिः = باہر   योगी इव = یوگی کی طرح

निर उपादानम् = سامگری کے بغیر   अर्थजाते = ارتھ ذات کو

प्रकाशयेत् = پرکٹ کرتا ہے

एव = ہی

[illegible Urdu marginal notes] 182

इह = [illegible] तावत् = [illegible] → स्वप्न - स्मरण - मनोराज्य -
سپن - سمرن - منوراجیہ -

संकल्पादिषु = ان سنکلپادوں میں [illegible]

नीलाद्याभास = [illegible] आभास वैचित्र्यं = [illegible]

बाह्यसमर्पकहेतु = [illegible]

व्यतिरेकेणैव = [illegible]

निर्भासत इति = [illegible] इति यद्यपि = [illegible]

अस्ति संभव = [illegible]

तथापि = [illegible] तदाभास वैचित्र्यम् = [illegible]

अस्थैर्यात् = [illegible]

सर्वप्रमातृ साधारण्यात् = [illegible]

पूर्वानुभवसंस्कारजत्व = [illegible]

संभावनात् = [illegible] असत्यं - [illegible] प्रमाणसंवस्तु = [illegible]

इति प्राक्षेत = [illegible]

यत् पुनरिदं = [illegible] योगिनाम् = [illegible] तस्मिन्निर्माणे

इच्छामात्रेण = [illegible] पुरसेनादिवैचित्र्यनिर्माणं

दृष्टम् =

[illegible Urdu notes]

(14) [illegible]

कार्येणात्मना समवायि यथा घटस्य मृत्पिण्डः

183 तत्र = [illegible] उपादाने = اپاوان प्रसिद्धे = [illegible]

मृत्काष्ठ = مٹی لکڑی [illegible] प्राक् = [illegible] शोणितादि = [illegible]

वैचित्र्यमये = [illegible] न = समभवत्येव = [illegible]

नहि = نہیں एवं वक्तुं = [illegible] शक्यम् = [illegible]

सर्वगताः = [illegible] परमाणवो = پرمانو

योगीच्छया = [illegible] झटिति = فوراً

संघटिताः = [illegible] कार्यम् = [illegible]

आरप्स्यन्ते इति = [illegible]

यत एतत् = [illegible] लोकप्रसिद्धकारणभावम् = [illegible]

प्रतिक्रम्य = [illegible] सिद्धये = [illegible] निरूप्यते = [illegible]

न च = نہیں एतत् = [illegible] प्रसिद्धम् = [illegible]

परमाणुभ्य एव = [illegible] स्थूले = [illegible]

घटादि = [illegible] जायते इति = [illegible]

[illegible]

कितु = لیکن कपालादि = کپال وغیرہ अव्यवधानेन: [illegible]

[illegible]

तत्रापि = اس میں بھی नियत = معین सहकारि = مددگار

समवलम्बनम् = سہارا करचरणादि = ہاتھ پاؤں وغیرہ

व्यापारो = کاروبار विशिष्ट = خاص

देशकाल = جگہ اور وقت धर्माधिपत्ययोग: = [illegible]

[illegible]

शिक्षाभ्यास = تعلیم اور مشق प्रकर्ष इति = [illegible]

इयति च = اتنی आश्रीयमाणे/योगी: = [illegible]

कुम्भं = گھڑا کو निर्मिमाण: = بناتا ہے

कुम्भकार = کمہار प्रसिद्ध = مشہور

समस्तसामग्री = ساری سامگری समर्जनम् = [illegible]

पुर:सरं = [illegible] घटं = گھڑا کو घटयन् = بناتا ہوا

कुम्भकार एव स्यात् = [illegible]

प्रसिद्धकारणोल्लङ्घने = [illegible]

[illegible]

किम् = کیا असंचेत्यमान: = [illegible] → असंभाव्यमान / असंभाव्यमाने

[illegible]

न योगी

(16)

185

परमाण्वाद्युपादान =

कारणान्तर = ان کارن انتر کی   चिन्तया इति = کیا چنتا کرنی ہے

तत्र = اس پرمان میں   योगसंविद एव =

सा तादृशी शक्ति =

यत् = उ.   आभासवैचित्र्यरूपम् =

→ अर्थजातं = ارتھ جات

प्रकाशयति इति =

तत् =   अस्ति संभवः =

यत् = उ.   संवित् एव =

अभ्युपगत =   स्वातन्त्र्या =

अप्रतीघात लक्षणात् =

इच्छाविशेषात् =   संविदो = اس سموت سے ہی

अनाधिकात्मतायाः =

अनपायात् =   अन्तः स्थितमेव सत् =

स्व संविदि

एकतायाः

स्वान्तर्गतमेव सत्,

मृदन्तः स्थितत्वेन व्यवह्रियमाणो हि घटो मृद्रूप एव इति भावः॥

[illegible]

185

सत् = [illegible] भावजातम् = [illegible] इदमित्येव = [illegible] बाह्यत्वेन

प्राण-बुद्धि-देहादे = [illegible] ग्राहकत्वेनाभिमतात् प्राणादेः

वितीर्णं = [illegible] कियत्मात्र = [illegible] संविद्रूपात् = [illegible]

बाह्यत्वेन = [illegible] आभासयति इति = [illegible]

[illegible]

तत् = [illegible] इह = [illegible] विश्वरूपाभासवैचित्र्ये = [illegible]

चिदात्मन एव = [illegible] स्वातन्त्र्ये = [illegible]

किं न = [illegible] अभ्युपगम्यते = [illegible]

स्वसंवेदनसिद्धम् = [illegible]

किमिति = [illegible] हेत्वन्तर = [illegible] → वासनाप्रबोधादि

→ पर्येषणा = [illegible] प्रायासेन = [illegible] खिद्यते = [illegible]

एवकारेण = [illegible] इदमाह = [illegible]

→ सर्वेण = [illegible] तावत = [illegible] वादिना = [illegible]

विषयव्यवस्थापने = [illegible]

संविद्रूपम् = [illegible] अनपह्नवनीयम् = [illegible]

आदिसिद्धं = [illegible] हि = [illegible] ततः = [illegible] तत [illegible]

185

इति उक्तम् = [illegible] तस्य च = [illegible]

स्वतन्त्र्यमेव = [illegible] देवशब्द = [illegible] निर्दिष्टं = [illegible]

→ चिद्रूपत्वम् = [illegible]

इति = [illegible], किम् = [illegible] अपरकारण = [illegible]

अन्वेषण = [illegible] अध्यवसानितया = [illegible]

हि = [illegible] → यस्मात् = [illegible] सर्वं = [illegible]

प्रकाशयति = [illegible] देव = [illegible] इति = [illegible]

[illegible] संभाव्यते = [illegible] तस्मात् = [illegible]

किं = [illegible] नाह्येन = [illegible] अनुपपत्तिना = [illegible]

इति = [illegible] पूर्वेण = [illegible]

संबन्धः = [illegible]

⊕ ननु ....

The opponent is, now, put into doubt whether the external objects are like reflections in the mirror of Vijñāna (consciousness), in which case some external objects will have to be supposed to be the cause of variety, or are like the creations of a Yogin from his mere power of will, & so we will have to admit the power of freedom of 'Samvid' to be the only cause of manifestations of objects. He is therefore inclined to establish the existence of external objects by inference:-

(19)

دونوں صورتوں میں باہری کی سمجھانا کا ثبوت

185

⊕ ननु = شاید ، एवम् = ایسا ، उभयथापि = دونوں طرح سے

संभावनानुमानम् = کلپنا کا انومان / سمجھانا — کلپنا کی ہوا انومان

उन्मिषति = وکاس میں لایا جاتا - ظاہر کیا گیا - سو تر اور سمجھنے کے بعد آنکھ کھلنے سے کی

ان دونوں انومانوں میں - پہلی صورت میں

तत्र = تو ، किं = کیا - کونسا ، मकुरप्रतिबिम्बित = دپن (آئینہ) میں پرتی بمب لگا ہوا جیسے باہری وستو

دپن میں عکس لگتا ہے وستوئیں دکھائی دیتی ہیں

घटादि = گھٹ وغیرہ ارتھ فارم ، दृष्टान्तेन = اس درشٹانت سے ، ज्ञानप्रतिबिम्बित = اسی طرح گیان میں پرتی بمب

आभासवैचित्र्ये = رنگ برنگ دکھائی دینے والی ہیں وستوئیں ، विज्ञानदर्पणातिरिक्त = دپن سے الگ وستو سے بنی ہیں باہری وستوئیں - جیسے کہ آپ کا - باہری (وستو اور وکلپ) ان کا ماننا ہوا

تت سے تत एव = اسی لئے ، बाह्याभिमत = باہری ، हेतु = وجہ یعنی

وہی جو کیا کی کلپنا کریں - جیسے کیا کلپنا کریں گیان کی وستو مانی گئی ہو

कल्पयेम? = کیا ہم کلپنا کریں ، किंवा = یا کہ

योगदृष्टान्तेन = جوڑ کے درشٹانت سے ، संवित्स्वान्वयमेव = جس کا - سوانتر ہے - وہ ہوا سوانتر یہ ایک ہے

हेतुभावेन = ہیتو کے روپ سے ، ब्रूयाम = کہا جاوے

तदिदं = اس کا ہے ، सांप्रायिके = باہری ، वर्तते = پڑتی ہے

इति = کہ ، आशङ्क्य = شنکا کر ، बाह्यार्थानुमान = باہری ارتھ - باہری ارتھ کا انومان کرنے کی سمجھانا

* योजना:- अनुमानम् (20) अनाभात पूर्वे नैवेष्टुमिन्द्रियम्, आभातमेव (किंचिदुपलब्धेः कारणम् - अर्थात् - अनुमीयते किंचिद् मात्र निमित्त (कुतः) बीजादेः हेतुवस्तुनः आभासात्).

186

संभावनो = اور سمجھانا   सूत्रद्वयेन = دو سوتروں سے

अपाकर्तुमाह = ہٹانے کو کہتے ہیں

اناکھات جو ہو سکتا - نہ دیکھا ہو کوئی چیز جیسے تو اسکا انومان کیسے ہو سکتا ہے - دھواں نہ دیکھا ہو جیسے سگریٹ - تو آگ کا انومان دور دھواں دیکھنے سے کیسے ہو سکتا ہے - یہ بات پنڈتوں کو تسلیم نہیں ہے -

* अनुमानमनाभात-
पूर्वे नैवेष्टुमिन्द्रियम् ।
आभातमेव बीजादे-
राभासाद्धेतुवस्तुनः ॥८॥

اب جو چیزوں سے آبھات ہو سامنے کوئی چیز تو وہ آبھاس ہو - سامانیہ سے [illegible] "بیج سے انکر" کا دیکھنا - تنہیں صرف آبھاس [illegible] یہ بیج صرف سامانیہ [illegible]

Like seed etc which are of the nature of Cause.

आभासः, पुनराभासा - योजना: पुनः आभासात्

(चिदात्मप्रकाशात्) बाह्यस्य — बाह्यस्यासीत्कथंचन । अर्थस्य आभासः →

→ (बाह्यस्य अनाभासस्य भावरूप) अर्थस्य नैव तेनास्य   कथंचन नैव आसीत्.

तेन अस्य (अर्थस्य) सिद्धिः   सिद्धिर्नाप्यनुमानतः ॥ ९ ॥   अनुमानतः अपि न (आसीत्)

اس ارتھ کو جب تک پہلے نہ پرکاش کیا ہو تب تک اس کی انومان سے سدھی نہیں ہو سکتی

پنڈتوں کو یہ بات تسلیم ہے کہ جو اناکھات ہو - وہ انومان سے سدھ ہو جاتا تھا - کیونکہ انومان اسی پر منحصر ہو جو پہلے پرتکش ہو
انو کو مان لیا جائے جیسے دھواں دیکھا تو دور دھوئیں سے پربت کا انومان ہوتا ہے - مگر باہر اناکھات سے اس
پر انومان نہیں چلے گا - جو اب مندروں سے دیکھا جائے درشن وہ تو سامانیہ گیان سے صرف - جیسے بیج سے انکر کا لگنا
دیکھتے ہیں - یا [illegible] کا تنا - یہ بیج تو ایک سامانیہ ہیتو ہی ظاہر کرتا ہے - نہ کہ ارتھ گیان - یہ صرف آبھاس مانتے ہے
نہ کہ آبھاس دیکھنا - یہ صرف [illegible] گیان آبھاس ہوا -
اس بیچ گیان آبھاس سے باہر جو کچھ رہتا آبھاس میں وہ کل ہو سکتے ہیں - وہ ارتھ جب اناکھات ہوں - اسلئے ان ارتھوں کی
سدھی پر انومان نہیں کام آ سکتا +

186

→ like seed etc which are of the nature of cause.

(21)

→ as for the senses they have of course, been cognised to some extent because of the cognitions of manifestations of things. Inference is not possible w/r to things which have not been formerly perceived.

अनाभात पूर्वे = جب پہلے نہ بھاسا ہو — अनुमानम = وہ انومان

नैवप्रसिद्धि = نہیں ہو سکتا — इन्द्रियम = اندریوں کا [illegible]

आभातमेव = جو کچھ بھاسا گیا ہے — बीजादे کے — हेतु

آبھاسا ہوتا ہے۔ دیکھا ہوا۔ وہ بھاسا ہوا [illegible]

बीजादि हेतु वस्तुन: आभास:

आभास हेतु वस्तुन: = بیج سے ہیتو وستو کو

[illegible] [illegible]]

[اس سے یہ فرماتے ہیں۔ یہ بھاسا گیا ہے سب کو پتہ ہی ہے] [illegible]

[illegible]

पुनर आभासात् बाह्य →

आभास: = آبھاس

बाह्य = جو باہر ہے — आसीत = ہو — कथंचन = کسی طرح سے

[illegible]

अर्थस्य = اس ارتھ کو — नैव = نہ — तेन = اس سے

अस्य = اس کی — सिद्धि = سدھی — अपि = بھی — अनुमानत: = انومان سے

[illegible]

[illegible]

(22)

187

न = نہیں   केवलम् = کیول   अनन्तर श्लोक = [illegible]

निर्दिष्टाभिः = کہی گئی   युक्तिभिः = دلیلوں - انومانوں

प्रत्यक्षेण = پرتیکش سے   बाह्योऽर्थो = باہر ارتھ [illegible]

न आभासते = بھاسا نہیں   [अनुमाने बाह्यार्थो नावभासते यावत् प्रत्यक्षेणापि भासते]

इयदेव = اتنا ہی   हि = کیونکہ   प्रत्यक्षं = پرتیکش

यत् नीले भाति = [illegible]

इति = [illegible]   स्वप्रकाश = [illegible]   सविद्रूपं = [illegible]

नाधिकं = [illegible]   किंचित् इति = کچھ نہیں   [illegible]

यावत् = جب تک   अनुमानेनापि = انومان سے بھی

न अस्य बाह्यस्य = نہیں اس باہر ارتھ کو   सिद्धिः = [illegible]

इति अपि शब्दः = [illegible]

तत्र = اس بات پر   अनुमानम् = انومان   अत्र = اس بات پر

नैव = نہیں   प्रवर्तितुम् = [illegible]   उत्सहते = शक्नोति [illegible]

[illegible]

तत्र = एवं रूपे ऽभि-
प्राये सति, अनुमाने
विकल्पो भवति न निर्विकल्प-
अनुमानस्य अनभ्यासहेतुत्वात्॥

[illegible]

१८।

बाह्यसिद्धिम्

एवं रूपे ऽभि- प्राये सति

प्रवृत्तमपि = [illegible] न प्रकृतसिद्धिम = [illegible]

आदध्यात = [illegible]

इति = [illegible] अनेन सूत्रद्वयेन दर्श्यते = [illegible]

× तत्र अनुमाने = [illegible] विकल्पः = [illegible]

अनुमानादिरूपः

सर्वश्च = [illegible] अयं = [illegible] विकल्पो = [illegible]

प्रत्यक्ष निर्विकल्प ज्ञान मूलः

अनुभवमूल = [illegible] इति प्रसिद्धम् = [illegible]

(भवति)

[illegible]

तेन = [illegible] यत् = [illegible] सर्वथा = [illegible]

अनुमानस्य विकल्पत्वेन

अनाभात पूर्वम् = [illegible]

[illegible] → अननुभूतचरं = [illegible] तत्र = [illegible] अननुभूतचरे

अनुमानम् = [illegible] → अनुमितिव्यापारो = [illegible]

विकल्पात्मा नैव = [illegible]

नैव केनचित् बादिना इष्यते = [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

188

ननु = لیکن   भवतु = ہو جائے   प्रत्यक्षातो = [illegible]

धूमादग्न्यनुमाने

→ दृष्टेऽनुमाने = [illegible]   सर्वथा इयम् = [illegible]

सामान्यतो = [illegible]   दृष्ट = دیکھا گیا   [illegible]

तु =   किं = کیا   वक्ष्यासि = [illegible]

[[illegible] Process [illegible]]

विषयानुभवेन

यथा = جیسے   अर्थोपलब्ध्या = [illegible]

इन्द्रियानुमाने = [illegible]   [illegible]

इन्द्रियानुमानादिरूपे सामान्यतो दृष्टेऽपि

उच्यते — کہتے ہیں   तत्रापि = اس بات میں   [illegible]   चक्षुरादिस्य विषय

विकल्पेन = [illegible]   यथा = جیسے   सोऽर्थः = [illegible]

स्पृश्यते = [illegible]   तथा = ویسے ہی   ([illegible])

अनुमेय = [illegible]   इति स्थितिः = [illegible] → व्यवस्था

विकल्पस्य = [illegible]   न = نہیں   इन्द्रियादिकम् = [illegible]

अर्थं = [illegible]   केनचित् = کسی   [illegible]

विशेषादिना

संनिवेश = [illegible]   विशेषात्मना स्पृशति = [illegible]

→ विशेषस्वरूपेण

अपि तु = بلکہ   किंचिदुपलब्धेः = [illegible]

[illegible]

Left margin notes:

इन्द्रियरूपः प्रकाश्यते

सामान्यभावेन अनुभूयते

स्वनाविशेषादिना

[illegible Urdu margin notes]

Page 18

~~विकल्पस्य~~

तत्र = प्रत्यक्षानुलम्भयोर्मध्ये

प्रत्याभासम् – सर्वेषामाभासेषु ,

प्रामाण्यम् – प्रमाणताम् .

विमर्शलक्षणस्य – विकल्पज्ञानरूपस्य

एकैकशब्दवाच्ये ⟶ एकैकशब्दाभिधेय-

समस्तधर्मधर्मिसमुदायरूपे, स्वलक्षणे

इति यावत् –

प्रवृत्तेः – न तु निर्विकल्पदर्शनवत्

प्रत्याभासप्रवृत्तेः ,

"एकाभिधान" ⟶ स्वोत्पादितविकल्प-

द्वारेणैव प्रमाणस्य स्वलक्षण

विषयत्वे कथयिष्यति .

ननु आभास एवैव प्रमाणव्यापार उक्तो न तु

सामान्ये तत्कथं एवं सिद्ध्यतीत्यत आह –

(निर्विकल्पे)

आभासमात्र – केवलः आभासः न तु

सर्वधर्माक्षेपेण ग्रहणम् ॥

P.T.O.

कारणम् =

स्वभावेन =

कारणतालक्ष

प्रत्यक्षगृहीत

तथा च =

तत्तत्स्यपट इत्यादौ

प्रत्यक्ष =

तावत =

तत्र च =

आभासं =

इन्द्रियव्यापारं

उदन्ताभासं

निर्विकल्पं प्रति

प्रत्यक्षानुपलम्भयोः मध्ये

विमर्शलक्षणस्य

प्रमितिव्यापार-

शब्दवाच्येऽर्थे –

پرماتا کا سوبھاو پر گھڑوں کا ابلمب نہیں کرتا ہے
سب لوگ گھڑوں پر گھڑے کا ابلمب ہے

189

तदनुसारित्वात् च = (اسی کے انوسار ہونے سے) ... प्रमाणस्य = پرمان کا

इति = ایسا वक्ष्यते = آگے کہا جائے گا →

"एकाभिधानविषये" =

मितिवस्तु = अन्यबाधिता" =

ایک شبد سے نام ہوا کوئی چیز اس کے بعد دوسری وستو کو باد کرتا ہے

इदं आभासमात्रे च = ... सामान्यम् =

وہ سامانیہ ہے - وہ کسی اسیکھیات ... نہیں ہے

इति = ایسا निर्णेष्यते = آگے کہا جائے گا

अनुपलम्भोऽपि = ان اپلبھ ... अन्योपलम्भरूप =

اپلبھ ہے - جو کہ گھڑوں ... دوسری کا پرکاش کرنا - گھڑوں ... گھڑے کا ابلمب ہے -

گا بنوں میں گھڑا کہاں ہے نہیں ہے

आभासमात्रविश्रान्त एव = صرف ... آبھاس

बीजस्थाने इति कारणाभासो ... विशेषशून्यः = विशेष रहित।

परिगृहीत एव = ...

बीजात् = ... अङ्कुर = ... इति = ایسا

प्रतीतौ ...

अतः = ... यस्य = ... नियमम् = ...

प्रत्यक्षानुपलम्भात्मक इति चाच:

189/190

अपेक्षते — अभिन्न

अनुविधत्ते = [illegible] अव्यतिरिक्ताम् = [illegible]

तत् = [illegible] तस्य = [illegible] कायिम = [illegible]

इति = [illegible] प्रतिष्ठं = [illegible] मृत्तिकादिरूपस्य = [illegible]

हेतु = [illegible] तत्तद्‌मात्रस्य = [illegible]

आभासात् = [illegible] — [illegible]

आभासाम् = [illegible] बाह्यः = [illegible] अप्रत्यक्षरूपः अप्रकाशरूपः

प्रत्यक्षात्

पुनराभासरूपः = [illegible]

स च आभासते = [illegible]

प्रत्यक्षी भवति

इति विप्रतिषिद्धम् = [illegible] विरुद्धम्

अनाभाते च = [illegible] नास्ति = [illegible] निर्विकल्पाविषयीभूते प्रत्यक्षी

विकल्परूपस्य = [illegible]

अनुमानस्य = [illegible] व्यापारः = [illegible]

ग्रामगृहादेस्तु = [illegible] यत् बाह्यं = [illegible]

तत् = [illegible] अग्रमादिरूपं = [illegible]

न, उच्यते = [illegible]

प्रत्येकं = [illegible] वाटानूपकुड्यतुलादे = [illegible]

190

बाध्यत्व प्रसङ्गात् = اگر یہ ان کو باہر کہیں [illegible]

अपि तु = بلکہ   तत्संनिकृष्टम् = اس کے قریب [illegible] — ग्रामसमीपस्थम् उच्यते

तस्मात् = اس لئے   ग्रामबाह्यम् = جو کہ گرام سے باہر ہے

आभासबाह्यम् = آبھاس باہیہ [illegible]

इति च = [illegible]   शब्दसाम्यमात्र = جو کہ شبد سامیہ ماتر ہے

एतत = یہ بات   न = نہیں   वस्तुसाम्यम् = [illegible] (अर्थसाम्यम्)

एवं = [illegible]   ये = [illegible] सौगताः   विकल्पे = [illegible]

वस्तु = [illegible]   न = نہیں   आयाति = [illegible]

इति = [illegible]   ये मन्यन्ते = [illegible]

तेषामपि = [illegible]   तावत् = [illegible]

अनुमानविकल्पो = [illegible]

न = نہیں   बाह्ये = [illegible] (अर्थे)   उपपन्नः = [illegible]

अस्माभिस्तु = [illegible]   उपपादितम् = [illegible]

अध्यवसायस्यापि = [illegible]   विकल्पकार्यस्याध्यवसानस्य

आभासमान = [illegible]   विषयत्वम् = [illegible]

अर्थविषयत्वम्

[Left margin notes: [illegible]]

|9|

"भ्रान्तित्वे च अवसायस्य" [illegible]

इति सूत्रे = [illegible]

तेन = اس لئے अनुमानविकल्पमानापि = [illegible]
अनुमानरूपं विकल्पम् आपतताम् गतेन।

प्रकाशेन = [illegible] यदि = اگر

[illegible] अनाविष्टो = [illegible] नीलादिः अर्थः = [illegible]

तत् न = [illegible] अनुमित एव स्यात् = [illegible]

अथ = [illegible] आविष्ट एव = [illegible]

तर्हि = تو प्रागिवार्थो = [illegible]

अप्रकाशः स्यात् = [illegible]

इति न्यायेन = [illegible] प्रकाशमात्रस्वभाव एव = [illegible]

न बाह्यः = [illegible]

तेन = اس لئے बाह्ये = [illegible] साध्ये = [illegible]

यत् किंचित् = [illegible] प्रमाणम् = برہان

[illegible] आनीयते = [illegible] तदबाह्यतामेव = [illegible]

प्रत्युत = بلکہ प्रसाधयति = [illegible]

इति विरुद्धमेव = [illegible] अत एव आह = [illegible]

अतः तत्प्रमाणं विरुद्धमेव भवति।

"कथंचन" इति = [illegible]

एवमत्र श्लोकद्वये योजना।

पण्डितैः अनुमानम् आभातपूर्वं (30) नैवेष्टम्। इन्द्रियम् आभातमेव भवति, सामान्येन

191 इति दोषः। कुतः? बीजादेः हेतुवस्तुनः आभासात्। पुनः— पक्षान्तरे, आभासाद्

बाह्यस्य आभासः कथंचन नासीत् तेनास्यार्थस्य बाह्यार्थस्य अनुमानतोऽपि सिद्धिर्नास्ति इति॥

Page 191

Karika 10

स्वामिन्श्चात्म .... →

न केवलमिदमित्येन वपुषा निर्भासमानस्य बाह्यभाव-जातस्य भासनं सकललोक सिद्धं भवति, यावद्भगवतः प्रकाशैकरूपस्य महेश्वरस्यान्तः स्थिततयापि ~~भास~~ भानमस्त्येव। तद्विना केवलं बहिर्भाव लक्षणेदं-तानुल्लासात्। ~~अह~~ अतोऽहन्तौचित्येनास्त्येव भासनं न तु नास्त्येव॥.

आत्म-संस्थस्य → प्रकाशस्य तादात्म्येन स्वात्मगत-स्य सतः

भासनम → . ईश्वरस्यात्मनीवाभेदेनार्थौघवपि प्रकाशोऽस्ति ॥

...न विना → तस्यात्मनि समवस्थाने। विना

तस्माद् → प्रमातृैक्यम्

(इच्छामर्शः प्रवर्तते →.

अत्रेदं तात्पर्यं →

~~चिदात्मस्थ~~ ईश्वरस्यात्मनीवाभेदेनार्थौघवपि प्रकाशोऽस्ति, अन्यथा प्रतिभासनैक विषयो निर्मातृतामयो विमर्शः इच्छारूपो न भवति॥

P.T.O.

...नुमेयात्मना वाः

...भाति =

बहिः =

...नाशङ्क्य आह =

...।

...नम्।

...मा-

...न्ते ॥१०॥

* कुत इति [illegible] आह — प्रकाशस्य . . . . ननु प्रकाशस्य प्रमातृत्वेऽपि प्रकृते किमायातम्

आह: तदात्मतया → प्रकाशरूप प्रमातृरूपतया

(31)

192

स्वामिन = اے مالک - اے شِو

आत्मसंस्थस्य = [illegible]

भावजातस्य = [illegible]

भासनम् = [illegible]

अस्त्येव = ہے ہی

न विना = اس کے بغیر [illegible]

तस्मात् = اس لیے

इच्छामहे: = [illegible]

प्रवर्तते = [illegible]

बाह्यत्वेनाभासोऽपि, इदन्तया ग्रहणेऽपि

बहीरूपतयापि = [illegible]

आभासने = [illegible]

अन्तारूपता = [illegible]

अहन्तारूपता

न त्रुटयति = [illegible]

"प्रमात्रैकात्म्यमान्तर्यम्" इति = [illegible]

भावानां प्रमात्रा सह ह्यैकात्म्यं च *

हि = کیونکہ

वक्ष्यते = [illegible]

तत् च = [illegible]

सदैव = [illegible]

प्रकाशस्य = [illegible]

प्रमातृत्वात् = [illegible]

तदात्मतया विना = [illegible]

प्रकाशमानस्य = [illegible]

अवस्तुत्वात् = [illegible] → तुच्छत्वात्, अप्रकाशमाने हि वस्तु वस्तु न भवति

किं तु = [illegible]

तत्र = [illegible] यथादौ → तस्मिन भावजाते

ननु तर्हि अवाह्यमेव सर्वं स्यात्, आह →

अहम् इति उचिते = [illegible]

परामर्शे = [illegible]

(32)

इदन्तापरामर्श एव, न तु ततो निर्गत्य बहिरवस्थानम्

193

(ج) پراوِش یہی چھو وِنیہ پراوِش آیا ووہی باہر ہوا۔ کوئی دوسری چیز سوا نہیں ہوئی

योऽयम् = یوہ ← यदन्तापरामर्शः = یہ

सैव = چھُے वाह्यता = باہرُن ततश्च = تتی چھُے
चितिसमुचितः

इह = یتھ अन्तःस्थितत्वम् = 'اندر ونی'

अहम् इति = '(اَہم)' येतावता = یُتھ

चित्समुचितेनैव = یمی حساب - اَسی چھُے

वपुषा = परामर्शनम् = یہ پراوِش

अहमिति परामर्शेन च — तत् च = (اَہم) پراوِش چھُے इह = یتھ नतु कुत्राप्यन्तर्देशेऽवस्थानम्॥ एव

नीलादीनामस्त्येव = اَتھ نیلہ آدی... موجود نیر نیتھ چھُے

न तु = تہ نہ नास्ति इति = "نیہ چھُے"

यदि हि = اگر نہ स्यात् = अन्तःस्थितत्वे (اندر ونی...) 'اَہم' ... نہ

कुम्भकृतो 'घटं करवाणि' इति = "کرال... گھٹ بناوہ"

घटसंपादने

य उत्तरक्रियापेक्षया = ...

इच्छाशब्दवाच्यः = ...

परामर्शः = (प्रथमा) ... पراوِش एषणीयात्मना = (2)

भवति

स परामृश्यमानेन = (3) ... پراوِش (घटेन) ...

असंवद्धः

अनियन्त्रितः = ... اَتھ ...

[illegible]

⊕ इति यदैव घटः परामृष्टो तदैव निर्माणम् ॥
कथं न स्यात.

घटः स्थित मेव

[illegible]

चेत = اگر "گھڑا کوئی"   ततः = اس کے بعد   पटे च्छापि = [illegible]

सा = وہ   न = نہیں   कस्मात = کیوں نہیں ہو گی - [illegible]

इति = ایسا   संकीर्येरन = [illegible]

व्यवहाराः = [illegible]   अथ = اب

तत्रापि च = اس میں   एषणीयः = [illegible] → घटः

तदानीमेव = اسی وقت [illegible] इच्छा समये   निर्मितः = اسی وقت بنا ہوا ہے

सन् = [illegible]   तथा = [illegible]   जातः = [illegible]

घटस्य संबन्धिः

तर्हि = تب   तत = اس کا   निर्माणं = نرمان   [illegible]

चिदात्मनि = [illegible]   विनेच्छया = [illegible]   न उपपन्नम् = [illegible]

[illegible]

तिष्ठासोरेवमिच्छैव हेतुता
[illegible]

इत्यत्र = [illegible]   वर्णयिष्यते = [illegible]

ततश्च = [illegible]   इच्छान्तरमपि = [illegible]

विषय नियन्त्रितं = [illegible]   → निर्मीयमाणविषया अन्या इच्छा

न वा = یا نہ ہونا

[illegible] → ایسی بات

घटः स्थित मेव घटः [illegible]

194

विषयेन परामृश्येन (34)
नियन्त्रितं सेइ संबद्धम्

[illegible]

इति विकल्पेऽनवस्था = [illegible]

विषयनियन्त्रितं = [illegible] चेत स्यात = [illegible]

आत्मतैव = [illegible] जाता = [illegible]

न चेत = [illegible] घटे पटे इच्छा स्यात = [illegible]

अथ = [illegible] तत्रापि = [illegible] तदानीमेव = [illegible]

इति = [illegible] कृत्वा = [illegible]

अनवस्था = [illegible] तस्मात् = [illegible]

सर्वोऽयं = [illegible] भावराशि = = [illegible]

अयम् → पुरो भासमान: सततम् अवभासुरं वपुर्यस्य तादृश्यम्

चिदात्मनि = [illegible] → अहम् इत्येव = [illegible]

वपुषा = [illegible] सततः = [illegible] अवभासुरवपुः = [illegible]

स्वरूपेण

ऐश्वर्यरूपात् च = [illegible] स्वातन्त्र्यलक्षणात् = [illegible]

स्वामिभावात् = [illegible] विचित्रेण च वपुषा = [illegible]

* ग्राहकरूपाणां स्वांशभूतानां मितप्रमातॄणां यत्प्रथनम् अपोहन शक्त्या स्वतो भेदेन भासनम् तत् पूर्वं यत्र तत् (35) ग्राह्यवर्गम् इति भावः ॥

196/195 प्रथमं ग्राहकान् भासयति तदनु [illegible]

→ इदन्तया भासयति ईश्वर स्थित [illegible] सत् भेदेन अपोहन शक्त्या भासयति ॥

क्रमाक्रमादिना = [illegible]   संवित् = [illegible]

अहन्ता स्थितान् भावराशिम् ← एने [illegible] बहिष्करोति = [illegible] - भावराशिम्

कथं [illegible] → प्रमातृभेद = [illegible]   प्रथनपूर्वकम् = [illegible]

[illegible]

तत्रापि = [illegible]   क्वचित = [illegible]   आभासे = [illegible]

→ प्रमातॄन् = [illegible]   एकीकरोति = [illegible]

नितम्बिनीनृत्त इव = [illegible]

प्रेक्षकान् = [illegible]   तावती हि = [illegible]

तेषाम = [illegible]   आभासे ऐक्यम् = [illegible]

[illegible] शरीर-प्राण-बुद्धि-सुखाद्य = [illegible]

[illegible] आभासांशेषु तु = [illegible]   भेदस्य = [illegible]

[illegible] अविगलनात् = [illegible]   न = [illegible]   सर्वथा = [illegible]

ऐक्यम = [illegible]   जात इव = [illegible]

प्रतिक्षणं = [illegible]   प्रमातृसंयोजना = [illegible]

वियोजना = [illegible]   वैचित्र्येण = [illegible]

परमेश्वरो = [illegible]   विश्वं = [illegible]

सृष्टिसंहारादिना = [illegible]   प्रपञ्चयति = [illegible]

195

तदुक्तम आचार्येण = [illegible]

सदा = [illegible] सृष्टिविनोदाय = [illegible]

सदा = [illegible] स्थितिसुखासिने = [illegible]

सदा = [illegible] त्रिभुवनाहार = [illegible]

तृप्ताय भवते नमः = [illegible]

श्रीभट्टनारायणेनापि =

मुहुर्मुहुर = [illegible] अविश्रान्त = نہ تھکا ہوا

त्रैलोकयं = [illegible] कल्पनाशतैः = [illegible]

कल्पयन्नापि = [illegible] कोऽपि एको = [illegible]

निर्विकल्पो = [illegible] जयत्यजः [illegible]

तस्मात् = [illegible] स्थितम् = [illegible] अन्तःस्थिते = [illegible]

भावजातं =

[illegible] तेन विना = [illegible] तत् विषयस्य = [illegible]

परामर्षस्य = [illegible] अयोगात् = [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

इदमत्र लक्षणं विमर्शः [illegible]

196 ननु = [illegible] परामर्शो नाम विकल्पः = [illegible]

स च = [illegible] अविकल्प शुद्ध संविद्वपुषि = [illegible]

भगवती = [illegible] कथं स्यात् = [illegible]

इत्याशङ्क्याह = [illegible]

अवभासयत्यर्थानित्यवभासः प्रकाशः तस्य

स्वभावमवभासस्य

विमर्शं विदुरन्यथा

प्रकाशोऽर्थोपरक्तोऽपि

स्फटिकादिजडोपमः ॥ ११ ॥

स्वभावम् = [illegible] अवभासस्य = [illegible]

विमर्शं = [illegible] विदुः = [illegible]

अन्यथा = [illegible] प्रकाशः = [illegible]

अर्थोपरक्तोऽपि = [illegible] स्फटिकादि = [illegible]

जड उपमः

[illegible]

[illegible]

197

इह = [illegible] अवभासस्य = [illegible] → प्रकाशस्य = [illegible]

अनवभासस्य च = [illegible] → अप्रकाशस्य = [illegible]

जडस्य - [illegible]

घटादेः = [illegible]

परस्पर = آپس میں परिहारेण = [illegible]

स्वात्म मात्र विश्रान्त

द्वयोः = [illegible] स्वात्मनि = [illegible]

चेद = اگر व्यवस्थाने = [illegible]

तत् = [illegible] घटपटयोः इव = [illegible]

इदम् जडम् = "[illegible]" इदं = یہ जडम् इति "[illegible]"

[illegible] distinction [illegible]

द्विरूपादि = [illegible] वैलक्षण्यम् = [illegible] भेदः

चैतन्य जड भेदः न भवेत्

अथ = [illegible] अवभासो = [illegible]

यतः = [illegible] अर्थस्य = [illegible] संबन्धी = [illegible]

ततो = [illegible] न जडः = [illegible]

तर्हि = [illegible] संबन्धमात्रेण = [illegible]

मृत = [illegible] पापि घटस्य संबन्धी इति अजडा स्यात् =

[illegible]

[illegible]

[illegible]

197

अथ = [illegible] न = [illegible] स्वसंवेद्यमात्रम् = [illegible]

अपि तु = [illegible]

अवभासोऽर्थस्य = [illegible] प्रकाशः = [illegible] प्राकट्यम्

तर्हि = [illegible] अधीतमना = [illegible] - घटरूपेण

स प्रकाशः = [illegible] इति = [illegible] समापतितम् = [illegible]

न च = [illegible] अन्यात्मना = [illegible] (भिन्ने घटात्मना)

अन्यस्य = [illegible] प्रकाश उपपन्नः = [illegible]

अथ = [illegible] अन्य स्वभावोऽपि = [illegible]

घटोऽवभासस्य = [illegible] कारणम् = [illegible] - विषयत्वेन आलम्बन कारकम् ॥

तर्हि = [illegible] अवभासोऽपि = [illegible]

घटस्य कारणम् = [illegible] ज्ञापकत्वेन सिद्धि प्रदम ॥

इति = [illegible] घटोऽपि = [illegible] अजडः स्यात् = [illegible] (चैतन्यः)

अथ = [illegible] अन्येनापि = [illegible] (ज्ञानात् भिन्नेन) सता = [illegible]

घटेन = [illegible] यतः = [illegible] अवभासस्य = [illegible] ज्ञानस्य

प्रतिबिम्बरूपात् = [illegible] छायावत्ता = [illegible]

[illegible]

ताम = [illegible] असौ = [illegible] अवभासो = [illegible] ज्ञान

बिभृत् = [illegible] घटस्य [illegible] प्रकाश शेषः

198

अन्तः स्थितस्य भावराशेः इदन्तया स स्फुरणम् (40)

तत्र यत् स्वातन्त्र्यम् तत् रूपं यस्य तादृशम् [illegible] अथात् चेतनो घटः

इति उच्यते = [illegible] ततश्च = [illegible]

अजडः = [illegible] (घताहि = [illegible] घट इति बोध्यम् [illegible]

स्फटिक-सलिल-मुकरादिः अपि = [illegible]

[illegible] प्रतिबिम्बग्राही

एवंभूत एव = [illegible] इति अजड एव स्यात् = चेतनः [illegible]

अथ = [illegible] तथाभूतमपि = [illegible] ग्रहीत प्रतिबिम्बमपि

आत्मानं = [illegible] तं च = [illegible] घटादिकं = [illegible]

स्फटिकादिः = [illegible] न परामृष्टुं = [illegible]

समर्थी इति जडः = [illegible]

तथा = [illegible] परामर्शनमेव = [illegible]

अजाड्य = [illegible] जीवितम् = [illegible] चेतनत्व [illegible]

अन्तर्नीहिःष्करणं = [illegible] अहमिति + इदमिति स्वातन्त्र्य स्वरूपं = [illegible]

स्वाभाविकम् = [illegible] अवभासस्य = [illegible]

स्वात्मविश्रान्तिः स्वात्मविश्रान्तिलक्षणम् = [illegible]

अनन्यमुख = [illegible] प्रेक्षित्वे नाम = [illegible]

अहमेव = [illegible] प्रकाशात्मा प्रकाशे [illegible]

इति = [illegible] हि = [illegible]

विमर्शोदये = [illegible]

198

स्वः प्रमाता (41)

यह स्वसंवित ہی جانکاری کا سوال ہے

ज्ञातृ ज्ञेय इन्द्रियव्यापार

स्वसंविदेव = اپنے ہی جانکاری سے — प्रमातृ प्रमेय प्रमाणादि = جاننے والا جانی ہوئی چیز

चरितार्थम = ہی بیان کرنا — अभिमन्यते = یہ مانتے ہیں

न तु = نہیں — अतिरिक्तं = بھن्न, सहकारिणं — काङ्क्षति = خواہش کرنا

स्फटिकादि = سفید پتھر — हि = کیونکہ

गृहीत = گرہن کیا — प्रतिबिम्बमपि = پرتی بمب بھی

तथाभावेन = ویسے ہی ہونے سے — सिद्धौ = اس کی سدھی پر

प्रमानान्तरम = دوسرا پرمان

अपेक्षते = اپیکشا کرتا ہے — →

इति = ایسا — निर्विमर्शत्वात् जडम् =

सर्वं तु वस्तुतो = ہر ایک چیز

विमर्शात्मक = ومرش — प्रमातृस्वभाव =

तादात्म्य = → अहंपरामर्श =

विश्रान्ते = — अजडमेव = प्रकाशस्वरूपत्वमेव भवति ॥

पूर्वापर कोट्यो = ग्रहणे च्छासमये ग्रहणानन्तर च

यदुक्तम् =

यद्यपि मध्येऽपि तथैव भवति तथापि शिष्य बुद्धेस्तावद प्रौढ़ावमपेक्ष्य एवम् उक्तम् ॥

(42)

कृतार्थता निराकाङ्क्षा स्वात्मविश्रान्ति
स्वात्मकार: सोऽयं विमर्श:
प्रकृमिति॥

तूर्णमिदं, इत्यादि: विभिन्न -
प्रकाशाधीसिद्धिकस्य

199.

इदमित्यस्य = [illegible] विच्छिन्न विमर्शस्य

कृतार्थता = [illegible] या = [illegible] स्वस्वरूपेति =

चिन्मये,
न तु वेद्य शरीर
प्राणबुद्ध्यादौ

मध्यावस्थैव = [illegible] तु =

इदन्ताविमृश्यमान = [illegible] पूर्वापरकोटि = [illegible]

विमूढानां = [illegible] मायापदं = [illegible]

संसार: = [illegible] इति विमर्श एव: [illegible]

प्रधाने = [illegible] भगवत = [illegible]

इति स्थितम् = [illegible]

न केवलं = [illegible] संवित्तत्त्वस्य = [illegible]

अस्माभि: एव = [illegible] विमर्श प्राधान्यम् = [illegible]

उक्तम् = [illegible] यावत =

आगमान्तरैरपि = [illegible] इति दर्शयति = [illegible]

[illegible]

आत्म अतएव चैतन्यं
चित्क्रिया चितिकर्तृता ।
(हेतुना ←) तात्पर्येणोदितस्तेन (→ चैतन्येन)
जडात्स हि विलक्षणः ॥ २२ ॥
(→ आत्मा)

आत्मात एव (अतः एव) = ... अतः एव = ...

चैतन्यं = ... → चैतन्यं आत्मा

चितिक्रिया = ... → चितिकर्तृता = ...

तात्पर्येण = ... उदितः = ... तेन = ...

जडात् = ...

सः = ... हि = ... विलक्षणः = ...

यतो = ... विमर्श एव = ... प्रधानम = ...

आत्मनो रूपम = ... अमुमेव हेतुः = ...

प्रयोजनरूपम = ... उद्दिश्य = ...

(गुणाश्रयः)

आत्माधर्मस्वभावो = ... → द्रव्यभूतोऽपि = ...

चैतन्यम् इति = ... धार्मिवाचिना = ...

Page 198 (2)

F Contd

यत्स्वात्मीय विमर्शो ऽहमिति भोक्तृता-
मये ऽविच्छिन्ने भुञ्जानतात्मनि चमत्कारे
रूढिः नीलं हि तथा प्रकाशात् सोऽपि तथा
ज्ञानोदयात् सोऽपि अहमेव प्रकाशे
इति पार्यन्तिकाद् स्वचैतन्य प्रकाशः
न अन्य काङ्क्षात् ॥ ॥

Page 200

Karika-12:- The Self is Sentiency (चैतन्यं), the implied sense of which is sentient activity (चित्क्रिया) or the liberty in respect of Conscious activity (चितिकर्तृता). It is therefore said (in Agmas) that the Self is distinct from the insentient (जडात्सद्वि विलक्षणः). It is stated in Shiv Sutras that Atma is of the nature of चित् or Consciousness (चैतन्यं आत्मा). चिति is an essential characteristic of Atma. It comprises 'Cit-kriya' or Vimarsha, i.e. Creative thought & also Citi-kartarta, i.e. Sovereignity of the creative desire (Svatantrya).

P.T.O

…रण्यम् = [illegible]

कथितः = [illegible]

…यम् = [illegible]

…पलक्षणम् = चेतनस्वभावः चेतनता [illegible]

…भवति

धर्मशब्देन = [illegible]

…त्मनो = [illegible]

दर्शिते = [illegible]   गुरुणा = [illegible]

अनन्तेन = [illegible]

جن پر آشرت ہو کر یہ سارا پدارتھ ورگ قائم ہے
"درویہ" کہلاتا ہے

गुणाश्रयः

द्रव्यं = درویہ हि = کیونکہ तत् = उच्यते = کہا جاتا ہے →

यद्विश्रान्तः = جس کو آشرے کر کے ٹھہرا ہوا ہے पदार्थवर्गः = پدارتھ ورگ

सर्वो = سارا भातिच = چمکتا ہے (اگر [illegible])

स्पर्शते च = چھوا جاتا ہے अर्थक्रियायै = ارتھ کریا کو

तत् यदि = اگر وہ न कुप्यते = نہیں کرودھ کو حاصل ہو

तत् = وہ सकलोऽयं = سارا یہ

तत्त्वभूतभाव भुवन संभारः = [illegible]

संविदि = سنوید میں विश्रान्तः = قرار کرتا ہے तथा = ویسے ہی

भवति इति = ہوتا ہے ([illegible])

स एव = وہ ہی गुणकर्मादिधर्मः = [illegible]

आश्रयभूत = آشرے بنا ہوا पदार्थान्तरस्वभावः = [illegible]

तामेव = اسی صورت میں मुख्यद्रव्यरूपाम् = [illegible]

आश्रयते = آشرے کرتا ہے इति = یہ सैव = وہی صورت

द्रव्यम् = درویہ [illegible] तत् = اس طرح

अनन्तधर्मराशि = [illegible] विश्राम = [illegible]

भित्तिभूतायाः = بنا ہوا [illegible]

तस्याः = اس کا स एव = وہی سارا آشرے धर्मः = دھرم

संविदः = چیتنیا کی सर्वाश्रयत्वं

गुणानामाश्रयो द्रव्यम्

सर्वाश्रयत्वेन प्रधानद्रव्यरूपाम्

201

कर्तृ कृदन्तात् = [illegible]

चित् [illegible] चैतन्यं [illegible]

चैतन्यम् इति = [illegible] → कर्तृकृदन्तात् = [illegible]

उत्पन्नेन = [illegible] भाव प्रत्ययेन = [illegible] → [illegible]

→ संबन्धाभिधायिनापि = [illegible]

प्राधान्येन = [illegible] दर्शितः = یہ دکھلایا ہے

तथा हि = [illegible] संबन्धस्य = سمبندھ کا →

संबन्धि विश्रान्तस्य = [illegible] चेतनस्य

प्रतीतेः = اس بات [illegible] द्रव्य रूपस्य च = [illegible]

चैतन विश्रान्ति [illegible]

संबन्धिनः = سمبندھی [illegible] प्रकृत्या = [illegible]

उक्तत्वात् = [illegible] चितिक्रियारूपं = [illegible]

→ धर्मं = [illegible] संबद्धम् = [illegible]

अवगमयता = [illegible] व्यञ्जा = [illegible]

निकृष्ट एव = [illegible] अंशः = [illegible]

प्रत्यायितो भवति = جانا گیا ہے

चितिक्रिया च = [illegible] →

[Margin notes in Urdu:] چیتن [illegible]

आत्ममात्रतायामेव = [illegible] जडवत = [illegible]

47

चितावेव स्वस्वरूपे एव

चितौ = [illegible] कर्तृता = کرتاپن [illegible] स्वातन्त्र्यं = [illegible]

संयोजन वियोजन = [illegible] अनुसंधानादिरूपम् = [illegible]

अपरिच्छिन्न प्रकाशसारत्वम् = [illegible]

अनन्यमुख = [illegible] प्रकाशत्वम् इति = [illegible]

तदेव = [illegible] अनात्मरूपात् = [illegible]

जडात् = جڑ [illegible] संयोजनवियोजनादि = [illegible]

स्वातन्त्र्य विकलात् = [illegible]

वैलक्षण्यादपि इति = आत्मभेदकारि, तेष्वहंपरामर्श संभवादिति

तदेव = [illegible] परत्वेन = [illegible] सतत् निरूढत्वेन भावः

प्रधानतया = [illegible] अभिसंधाय = [illegible]

आत्मा = [illegible] चेतन = [illegible] इति = [illegible]

वक्तव्य = [illegible]

धर्मान्तराधरीकरणाय = [illegible]

विमर्शधर्मोद्धुरीकरणाय च = [illegible]

आत्मा चैतन्यम् [illegible]

अहं विमर्श मुख्यीकरणाय

[illegible]

यथा जडः स्वात्ममात्र निष्ठः संयोजनादि स्वातन्त्र्य रहितः न तथा आत्मा॥

203

एकपद्यं बोध्यमत्र,

इत्युक्तम् = [illegible] चितिक्रिया = [illegible]

चितिकर्तृता = [illegible] तात्पर्येण = [illegible]

इति = [illegible] समासः = [illegible] अर्थयुक्त = [illegible]

पादविश्रान्ति = [illegible]

इति = [illegible] हि = [illegible] काव्ये = [illegible] समयः संकेतः

न शास्त्रे = [illegible] यदि वा = یا

चित् क्रिया = [illegible] → आत्मा उदितः = [illegible]

चितिकर्तृता च = [illegible] इति पृथगेव =

एवं तु = [illegible] न = [illegible] क्वचित् पठितम् = [illegible]

चितिक्रिया आत्मा इति न
कुत्रापि पठितम् ॥

ननु = [illegible] यथा = [illegible] प्रकाशोऽप्रकाश्य = [illegible]

इति = [illegible] उभयमपि = [illegible]

निर्विकल्पत्वात्

स्वात्मनि = [illegible] ततश्च = [illegible] प्रकाश = [illegible]

स्वस्वरूपे विश्रान्तिं स्वात्मस्थितत्वात्

इति = उक्ते = [illegible] जडात = [illegible] न = [illegible]

विकल्पकार्ये [illegible]

...ति विकल्पत्वात् भेदाभेदस्य
न विकल्पनातीतत्वात् ॥

→ उभयम् स्वात्मनि स्थितं भवति न तु अन्योन्यं प्रति वैलक्षण्य प्रादकं भवति

वैलक्षण्यम् कथंचित् उदितं स्यात् =

तद्वत = ویسا विमर्शोऽपि =

अविमर्शोऽपि च = स्वात्मनि =

इति = ایسا, तेनापि = कथं = کیسے

वैलक्षण्ये = जडाजडयोः =

इत्याशङ्क्याह =

चितिः प्रत्यवमर्शात्मा
परा वाक्स्वरसोदिता।
स्वातन्त्र्यमेतन्मुख्यं त-
दैश्वर्यं परमात्मनः ॥१३॥

चितिः = → → प्रत्यवमर्शात्मा =

परा वाक् = स्वरसोदिता =

स्वातन्त्र्यम् = एतत् = मुख्यं =

तत् = وہ ऐश्वर्यं = परमात्मनः =

☆ - संरम्भोद्योग = [illegible] (50) उल्लास [illegible] विभूति = [illegible]

204 चमत्कृतिता - योगात् चमत्कृति [illegible]
स्पर्शी } क्रियते [illegible]

चेतयति → [illegible] इत्यत्र = [illegible] या चितिः = [illegible]

जानाति ⟷ चितिक्रिया = [illegible] तस्या = [illegible] प्रत्यवमर्शः → स्मरतीत्मा
क्रियावत् संवेदन (اپنا سروپ کرنا) [illegible] پرامرش

स्वरूपस्वादन [illegible] اپنا سروپ جاننا
→ स्वात्म चमत्कार लक्षण = اپنے سروپ کا چمتکار [illegible] → "चितिः" [illegible]

پرامرش ← आत्मास्वभावः [illegible]

तथा हि = [illegible] घटेन = [illegible] स्वात्मनि = اپنے سروپ

न = نہیں चमत्क्रियते = چمتکار [illegible] → स्वात्मा = اپنا

न = نہیں परामृश्यते = پرامرش [illegible] न स्वात्मनि = [illegible]

(अहमिति)
तेन = [illegible] प्रकाश्यते = پرکاش [illegible] → न = نہیں

व्यापकतया → अपरिच्छिन्नतया = [illegible] भास्यते = [illegible]

ततो = [illegible] न = نہیں चेतयते = [illegible] - [illegible]

इति उच्यते = [illegible] संवेद्यते

चेतनेन → चैत्रेन = [illegible] तु = [illegible] स्वात्मानि = اپنے [illegible]

☆ - अहमिति = 'میں ہوں' स्वात्मा = اپنا سروپ

परामृश्यते = [illegible] چمتکار → स्वात्मन्येव = اپنا سروپ [illegible]

प्रकाश्यते = پرکاش [illegible] → इदमिति = [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]

अन्तः कृतशिवत्वात्

यः = [illegible] परिच्छेदः = [illegible] → एतावत्‌रूपतया = [illegible]

ततः = [illegible] विलक्षणीभावेन = [illegible] → [illegible]

नील - पीत - सुख - दुःख = [illegible] نیل - پیت - سکھ - دکھ

तत् अन्यतद्ध = [illegible] असंख्या = [illegible]

प्रवभासयोगेन = [illegible]

आभास्यते = [illegible]

ततः = [illegible] चैत्रेण = [illegible] चेत्यते = [illegible]

इति उच्यते = [illegible]

एवं च = [illegible] विमर्शः = [illegible]

इदन्ताभास विमर्शे

स्वात्मनि = [illegible] अविमर्शोऽपि = [illegible]

स्वात्मनि = [illegible] इत्यसिद्धमेतत = [illegible]

इदन्ता पूर्वं देहादिप्रमातृतायां

विमर्शो = [illegible] हि = सर्वसह = [illegible]

परमपि = [illegible] आत्मीकरोति = [illegible]

देहादिरूपतया

आत्मानं च = [illegible] परीकरोति = [illegible] ⊕

चिद्रूपे

उभयम = [illegible] एकीकरोति = [illegible]

सदाशिवभूमौ अहमिदम्

एकीकृते = [illegible] द्वयमपि = [illegible]

⊕ यदा हि परात्मीकरणं तदा अवश्यमेवात्मनः परीकरणम्

Page 205-206 : گیان کانڈ

"तत्र परा वाक्" इति पदं व्याचष्टे "प्रत्यवमर्शश्च" इति।
प्रत्यवमर्शश्च — ~~चित~~ चितिरूपतया प्रोक्तः प्रत्यवमर्शश्च,
आन्तरश्च तत् — बाह्ये मध्यमाभावेन स्थितम्, न तु
पश्यन्तीपदमारूढं वैखरीभावं वा पतितम्, आन्तरत्वे
तु पराभावेन स्थितम्, अभिलापात्मकम् — व्यक्तवाग्
रूपम्, न तु कुक्कुटादिरूपवत् अव्यक्तम्,
शब्दनम् — शब्दोच्चारणं सः स्वभावः यस्य ता-
दृशः, शब्दस्मृतेरेव विकल्परूप प्रत्यवमर्शत्वात्
एतेन वाक्त्वं साधितम्॥

तत् च शब्दनम् — प्रत्यवमर्शस्वरूपभूतं शब्द-
नम्.
संकेतनिरपेक्षमेव — बाह्यशब्दवत् संकेता-
पेक्षारहितमेव, अन्यथा सद्योजात बालादौ
तदुत्पादो न स्यात. तस्यापि हि सूक्ष्मः "[illegible]"

विषयगवादि शब्दाः ते संस्कार भावेन
जीवितभूतानि येषां तानि "नीलम् इदम्"
"चैत्रोऽहम्" इत्यादीनि प्रत्यवमर्शान्तराणि-
अन्ये बाह्याऽऽन्तरवस्तु विषयाः विकल्परूपाः
प्रत्यवमर्शाः, तेषां [illegible]

स्वभावः =
अभिलापात्मक = [illegible]
तत् च = [illegible]
[illegible]शेरो निर्देश प्रत्ययम्:
भूतं = [illegible]

→ वक्ति = [illegible] विश्वम् = [illegible]

अपलपति = [illegible]

प्रत्यवमर्शेन = [illegible]

⊕ सर्वं परवशं दुःखं सर्वमात्मवशं सुखं

इति च वाक् = [illegible] अत एव = [illegible]

सा = وہ स्वरसेन = [illegible]

चिद्रूपतया = [illegible] स्वात्मविश्रान्तिवपुषा = [illegible]

उदिता = [illegible] सततम् = [illegible]

सदोदिता अनस्तमिता = [illegible] नित्या = [illegible]

अहमित्येव = [illegible] तत्र एतदेव : [illegible]

परमात्मनो = [illegible] मुख्यं = [illegible]

स्वातन्त्र्यम् = [illegible] ऐश्वर्यम = [illegible]

ईशितृत्वम् = [illegible] अनन्यापेक्षित्वम् = [illegible]

उच्यते = [illegible] | ⊕ परापरं = پر اور اپر → [illegible]

तु = لیکن इदंभावरूपस्य = [illegible] (स्वरूपापोहकं जीवितस्य) [illegible]

[illegible] ← प्रत्यवमर्शस्य = [illegible] अख्यातिप्राणस्य = [illegible]

उद्बोधमात्रेऽपि = [illegible] अहंभाव एव = [illegible]

[illegible] विश्रान्तेः = [illegible] श्रीसदाशिवादिभूमौ = [illegible]

पश्यन्तीदशायाम् = [illegible]

अपरे = [illegible] तु = لیکن इदंभावस्यैव = [illegible]

[illegible] निरूढौ = [illegible] → मायागर्भाधिकृतानामेव =

[illegible]

[illegible]

20/

विष्णुविरिञ्चेन्द्रादीनाम् = [illegible]

[illegible] तत्तु = [illegible] एषां = [illegible] परमेश्वरप्रसादजमेव = [illegible]

इति अन्यानिरपेक्षतैव = [illegible]

परमार्थतः = [illegible] आनन्दः = [illegible]

ऐश्वर्यं = [illegible] स्वातन्त्र्ये = "[illegible]" [illegible]

चैतन्ये च = [illegible] तस्मात् = [illegible]

युक्तमुक्तम् =

"..........तेन जडात्स हि विलक्षणः" ॥

[illegible]

प्रधानागमेष्वपि = [illegible] एतत् = [illegible]

प्रदर्शितमेव = [illegible] इति निरूपयति = [illegible]

स्फुरणकर्तृता अभावाप्रतियोगिनी अभावव्यापिनी सत्ता।

सा स्फुरत्ता महासत्ता → भवनकर्तृता नित्या

देशकालस्य अस्पर्शात्मैव प्रत्यवमर्शात्मा चितिक्रियाशक्तिः॥ ← देशकालाविशेषिणी।

सैषा सारतया प्रोक्ता

हृदयं परमेष्ठिनः ॥१४॥ → सा स्वात्मप्रतिष्ठरूपा विश्वात्मनः परमेश्वरस्य स्वात्मप्रतिष्ठरूपा हृदयम्॥

[illegible]

55

सत्ता = 53. →

सा = स्फुरत्ता = सा → महासत्ता

देश काल = अविशेषिणी =

सा एषा = सारतया =

परमेष्ठिनः = हृदयं =

इह = घटः = कस्मात् अस्ति =

खपुष्पं च = कस्मात् नास्ति =

इति = उक्ते = वक्तारो भवन्ति =

घटो हि = स्फुरति मम = →

न तु = इतरत् इति = →

तत् एतत् = घटत्वमेव =

यदि = स्फुरत्वं = → स्फुरणक्रियासंबन्धः

स्फुरण संबन्धः =

तत् सर्वस्य = स्फुरेत =

न कस्यचिद्वा = तस्मात =

मम = स्फुरति = कोऽर्थः =

मदीयं = स्फुरणं = स्फुरणकर्तृत्वे → स्पन्दनम् =

स्फुरत्वं अर्थात् स्फुरणकर्तृत्वे इति अत्र अयं अर्थो द्योतितः स्फुरणेन संबन्धश्च कर्तृ क्रियया:,

यथा प्रकाशः प्रकाशते इत्यत्र प्रकाशस्य प्रकाशने क्रियया ॥

208/209

आविष्टु इति = آویش اس لیے   स्पन्दने च = حرکت میں →

क्रमादि परिहारेण स्वरूप एव ←

किञ्चित् = کچھ   चलनम् = چلن

एषैव च = یہی   किञ्चिद्रूपता = کچھ روپتا

यत् = ऊ   अचलमपि = اچل ہی   चलम् = چل ہی

आभासते इति = دکھائی دیتا → घटादि प्रति बिम्ब आलम्बनेन

प्रकाश स्वरूपे हि = پرکاش سروپ میں →

मनागपि = ذرا سا بھی   नातिरिच्यते =

अतिरिच्यते इव =

इति =   → अचलमेव = اچل ہی

आभासभेद युक्तमेव च =

भाति =   तत उक्तम् =

आत्मैव =   सर्वभावेषु = سب بھاؤں میں   स्फुरत् =

निर्वृत =   चिद्वपुः =

अनिरुद्ध =   इच्छा प्रसरः

तथा =

प्रसरद् इच्छा क्रिया =

तथा =

. . . .

वेद्यानिराकाङ्क्षा पूर्णा, अहामति तथा विभुः आत्मसात्कृत समस्त वेद्यार्थः

"........ स्पन्दतत्त्वविविक्तये।"

इति।

"गुणादिस्पन्दनिःष्यन्दाः ......।"

इति च =   लोकेऽपि = لوگوں میں

विविधवैचित्र्ययोगेऽपि = [illegible]

स्वरूपात् = [illegible]   अचलन = [illegible]

जनो =   गम्भीरः = یہ گمبھیر ہے۔ گہرا ہے

स्पन्दवान् = [illegible]   इति उच्यते = [illegible]

सत्ता च = ستا ہے → भवनकर्तृता = [illegible]

→ सर्वक्रियासु = ساری کریاؤں میں   स्वातन्त्र्यम् = [illegible]

सर्वक्रियास्वातन्त्र्यात्

अस्तीति सत्

सा च = اور وہ   खपुष्पादिकमपि = آکاش پُشپ کو بھی

व्याप्नोति = ویاپت کرتی ہے   इति महती = [illegible]

देशकालौ = دیش کال کو   नीलादिवत् = [illegible]

सैव सृजति = وہی [illegible]   इति ताभ्यां = [illegible]

विशेषणीया = [illegible]   न भवति = نہیں بنتی ہے

मेधा

[illegible]

यो हि येन जीवति स तस्य व्यवहारिकः स्यात् — तत तस्य विशेषणं = [illegible]

कटक वान चैत्रः कटक चैत्रवो स्लिष्टतया [illegible]

(58) [illegible]

२१०

[illegible] → यत् = ॐ. किल = [illegible] येन = [illegible] } [illegible]

न चेदप्रकाशो विमर्शेन तुल्यकक्ष्यौ

→ तुल्य कक्ष्यतया = [illegible] समप्रधानतया मात: = [illegible]

[illegible] } तयो: = [illegible] इदन्तया = [illegible]

तस्य च = [illegible] अहन्तया = [illegible] प्रकाशे = [illegible]

तुल्यकक्ष्यत्वा = [illegible] अनुपपत्ते: = [illegible]

एवं = [illegible] देशकाल स्पर्शोऽपि = [illegible]

[illegible] } विभुत्वे = [illegible] नित्यत्वं च = [illegible]

सकलदेश काल स्पर्शोऽपि = [illegible]

तत = [illegible] निर्माणयोगात् इति = [illegible]

ततोऽपि = [illegible] व्यापकत्व = [illegible] नित्यत्वे = [illegible]

तदुक्तम् = [illegible]

यत् जड चेतन युगलक विश्व तस्येयं सारभूता — “महासत्ता महादेवी विश्वजीवनमुच्यते”

= [illegible]

सारम् इति = [illegible] → यत् = ॐ. अतुच्छं = [illegible]

रूपं = [illegible] तत = [illegible] इयमेव = [illegible]

[illegible] विमर्शशक्तिः = [illegible] ग्राह्यग्राहकाणां = [illegible]

यत् = ॐ. प्रकाशात्मके रूपे = [illegible]

[illegible]

तस्यापि = اس کی [illegible]   प्रकाश वैलक्षण्य = [illegible]

आक्षेपिका = [illegible]   इयमेव इति = یہی

श्री सारशास्त्रेऽपि निरूपितम् = [illegible]

"यत्सारमस्य जगतः सा शक्तिर्मालिनी परा।"

[illegible]

मालिनी = [illegible]

सैषा = [illegible] → इति शक्तिप्रत्यभिज्ञाने = [illegible]

"सैषा" ← दर्शितम् = [illegible]

हृदयं च नाम = [illegible]

→ प्रतिष्ठास्थानमुच्यते =

तत् च = [illegible]   उक्तनीत्या = [illegible] → प्रतिष्ठास्थान

जडानां = [illegible] → चेतने = [illegible]

तस्यापि = [illegible]   प्रकाशात्मत्वे = [illegible]

तस्यापि = [illegible]   विमर्शशक्तिः = [illegible]

इति =   विश्वस्य = [illegible]

परम पदे = [illegible]   तिष्ठतो = [illegible]

विश्रान्तस्य = [illegible]   इदमेव = [illegible]

[illegible]

११२

हृदयं = ہردے विश्वरूपं = आत्मतत्त्व

अहमिति ← परमन्त्रात्मकं = پرم منتر = [illegible] यत्र तत्र = جس میں [illegible] = ہر جگہ میں

अभिधीयते = کہا جاتا ہے

सर्वस्य हि = سب کا ہی मन्त्र एव = منتر ہی

हृदयम् = ہردے मन्त्रश्च = →

विमर्शनात्मा = ومرش ہے اور منتر ومرش ہے

विमर्शनं च = → اور ومرش → परावाक्छक्तिमयम् : پراواک شکتی روپ ہے

तत् = اسی एवोत्तम् = کہا

मन्त्र اسی (ہم لوگ) پراواک کے ساتھ ملا ہوا ہے - اس میں شروع جو ہیں

घटादि घटः प्रकाशः

"न तैर्विना भवेच्छब्दो नार्थो नापि चितेर्गतिः"

— انہی ان منتروں کے بغیر نہ شبد (گھٹ وغیرہ) نہ ارتھ نہ ہی پرکاش کی گتی

یعنی ان منتروں کے بغیر نہ شبد بنیگا - نہ ارتھ اور ان کے بغیر پرکاش کی گتی بھی نہیں ہوگی

इति।

तत्र तावत्समापन्ना मातृभावम् ......।'

= [illegible] - یعنی ماتری [illegible] → प्रकाशादि भावे अवर्गादि रूपवर्गाष्टकात्म ब्राह्म्यादि मातृभावम्

यत्यादि च = इत्यागमेषु =

तत्र भवद्भर्तृहरिणापि =

५२

ज्ञानं — विमर्शो संबन्धः

"न सोऽस्ति प्रत्ययो लोके यः शब्दानुगमादृते।
अनुविद्धमिव ज्ञानं सर्वं शब्देन गम्यते॥
वाग्रूपता चेदुत्क्रामेदवबोधस्य शाश्वती।
न प्रकाशः प्रकाशेत सा हि प्रत्यवमर्शिनी॥"

नसो अस्ति प्रत्ययो = [illegible] लोके यः = [illegible] शब्दानुगमा ऋते = [illegible]

अनुविद्धम् इव = [illegible] सर्वं ज्ञानं शब्देन गम्यते = [illegible]

वाग्रूपता = [illegible] चेद शाश्वती = [illegible] उत्क्रामेद = [illegible] बोधस्य [illegible]

[illegible]

न प्रकाशः प्रकाशेत = [illegible] सा हि प्रत्यवमर्शिनी =

चेतना — घटादौ — चित प्रकाशे

"सैषा संसारिणी संज्ञा बहिरन्तश्च वर्तते।
यदुत्क्रान्तौ विसंज्ञोऽयं दृश्यते काष्ठकुड्यवत्॥"

चेतनारहित = प्रमाता

सैषा = [illegible] संसारिणां [illegible] संज्ञा = [illegible]

बहिरन्तश्च वर्तते = [illegible]

यत् उत्क्रान्तौ = [illegible] विसंज्ञोऽयं = [illegible]

[illegible]

दृश्यते = [illegible] काष्ठकुड्य वत् [illegible]

(62)

स्वभावभासस्य इति
~~स्वस्वभाव~~
सिद्धान्तितम् ॥

213

तत् = [illegible]   एतेन = [illegible]   विदुः = [illegible]

इत्येतत = [illegible]   निर्वीक्षितम् = [illegible]

बौद्धैरपि = [illegible]   * सविकल्प अध्यवसायापेक्षं = [illegible]

प्रकाशस्य निर्विकल्प = [illegible]   प्रामाण्यं = [illegible]

वदद्भिः = [illegible]   उपगत प्राय एव = [illegible]
अनुमत   एव

* अध्यवसायविश्रान्तिरेव प्रकाशस्य अङ्गीकृता इति विमर्श शरीर एव प्रकाशो युक्तः ॥

एव अयम् अर्थः = [illegible]

अभिलापात्मकत्वात् = [illegible]

अध्यवसायस्य = [illegible]

ननु = [illegible]   असंख्यशक्तिश्रेणीशोभितवपुषि = [illegible]

परमशिवे = [illegible]   विमर्शशक्तिरेव = [illegible]

इयम् = [illegible]   इत्थंकारम् = [illegible]   प्राधान्येन

अभिषिच्यते = [illegible]   कथ्यते   कस्मात् ? = [illegible]

इत्याशङ्क्याह = [illegible]

वेद्यैकीभावलक्षणपूर्णतामयात्स्वात्न्यात्

२।३

आत्मानमत स्वायं
ज्ञेयीकुर्यात् पृथक्स्थिति ।
ज्ञेयं न तु तदौन्मुख्या-
त्खण्डयेतास्य स्वतन्त्रता ॥ २५ ॥

घटादिवेद्यत्वेन आभासयति

ज्ञेयमपि स्वात्मानं

तदधीनत्वात्

The Self makes Him-self as the object of knowledge (ज्ञेयीकुर्यात्). The objects have no separate existence. If it be contrary to that (तदौन्मुख्यात्) His freedom would be lost.

He does not lose his freedom.

स्वातन्त्र्यामुक्तमात्मानं
स्वातन्त्र्यादद्वयात्मनः ।
प्रभुरीशादि संकल्पैः -
निर्माय व्यवहारयेत ॥ २६ ॥

He is one without a second.

अज्ञेयं सत् स्वयं स्वशक्त्यास्वादनरूप-क्रीडार्थं ज्ञेयतया भासयति

आत्मानम = [illegible] → अशी = [illegible]
अत स्व = [illegible] अयं [illegible]
अ→अयं [illegible] ज्ञीकुर्यात = [illegible]
पृथक्स्थिति ज्ञेयं न = [illegible]
न तु = [illegible] ततऔन्मुख्यात् [illegible] खण्डयेत = [illegible]
स्वतन्त्रता [illegible]
स्वातन्त्र्य अमुक्तम [illegible] आत्मानं = [illegible]
स्वातन्त्र्याद् = [illegible] प्रभु, ईश्वर आदि [illegible]
अद्वयात्मनः = [illegible] संकल्पै [illegible]

निर्माय = [illegible]

व्यवहारयेत = [illegible]

* विमर्शपूर्वमेव करणसंभवात्, यस्तु तत्र कायादिव्यापारो दृश्यते सोऽपि विमर्शपूर्वक (64) एवेति स्फुटमेव विमर्शशक्तेः कर्तृत्वम् ॥

२१५

सर्वाः = शक्तीः =

अहं प्रत्यवमर्श-रूपा शक्ति — कर्तृत्वशक्तिः = ऐश्वर्यात्मा =

अन्तर्भावयति — स्वान्तः करोति — समाक्षिपति =

सा च = विमर्शरूपा = * प्रत्यवमर्शरूपा

इति युक्तम् =

अस्या एव प्राधान्यम् इति =

अतः तात्पर्येण = उत्तरमुक्तम् =

शब्दार्थस्तु = अयं =

प्रकाशात्मा परमेश्वरः = ज्ञातः

स्वात्मानं = ज्ञातृकरूपत्वात् =

अज्ञेयमपि = ज्ञेयीकरोति =

इति = यत = संभाव्यते =

कारणान्तरस्य

स्वव्यतिरिक्तानां उपादानादि कारणानां — अनुपपत्तेः = दर्शितत्वात् =

दृढेन = संभावनानुमानेन = स्योदतत इत्यादि ना

ज्ञेयीकरण — ततः एव = विमर्शशक्तिलक्षणात् = स्वतन्त्र्यात्

अतः एव

[illegible]

[illegible] — [illegible]

परामर्शानुगुणत्वेन नीलादिभावेन भासते

कर्तृत्वात् हेतोः भवति = [illegible]

यतो हि = [illegible] अयम् आत्मानं = [illegible]

अहमिति परामर्श विषयतां नयति

परामृशति = [illegible] — [illegible] बहिर्मुखतया

ततो = [illegible] तस्मिन्नंशे विश्वनिर्भरत्वात् = [illegible] पूर्णत्वात्

तथा = [illegible] नीलादित्वेन = [illegible] परामर्शानुगुणत्वेन चकास्ति = [illegible]

ननु = [illegible] एषैव = [illegible] कुतः = [illegible]

संभावना = [illegible] आत्मानं ज्ञेयीकरोति = [illegible]

इति आह = [illegible] पृथक् प्रकाशात् = [illegible]

बहिर्भूता स्थिति = [illegible] ज्ञेयस्य प्रकाशाद्बहिर्भेदे अप्रकाशत्व प्रसंगात् ।।

तस्य = तादृक = [illegible] ज्ञेयं = [illegible]

नैव भाति = [illegible] [[illegible]]

तु: अवधारणे = [illegible]

तत्र च = [illegible] उक्ता = [illegible] युक्तयः = [illegible]

अभ्युच्चययुक्तिमपि = [illegible] आह = [illegible] → अधिकां युक्तिं तदेवानुरूप्य

यदि = [illegible] व्यतिरिक्तं = [illegible] स्वतो भिन्नम्

आत्मा

ज्ञेयं स्यात् = [illegible]

तत् = [illegible] ज्ञातृरूपस्य = [illegible]

प्रकाशप्रकाशयोरिति प्रमातुः (66)

⊕ अयं भावः → आत्मा हि ज्ञातृत्वेनैवात्मा भवति, अन्यथा घटादेरप्यात्मत्व प्रसङ्गात्, अतः ज्ञेयेनैवात्मसिद्धिः, तत् च यदि व्यतिरिक्तम्, तर्हि स्फुटैवात्मनोऽन्यापेक्षा, परापेक्षाग्रस्तो आत्मा.

२६

आत्मनो = [illegible] यत एतत = [illegible]

१. ज्ञेयविषयम् = [illegible] औन्मुख्यं = [illegible]

स्वानुभव ४ स्वसंवेदनसिद्धं = [illegible] दृश्यते = [illegible]

तत् न = [illegible] अस्य स्यात् = [illegible]

[illegible] तेन = [illegible] व्यतिरिक्तविषय = [illegible]

स्वव्यतिरिक्तज्ञेय-वशीभावम्. औन्मुख्येन = [illegible] अन्याधीनात्वं = [illegible]

नाम = [illegible] पारतन्त्र्यम् = [illegible]

अस्य = [illegible] आनीयते = [illegible]

पारतन्त्र्ये च = [illegible] स्वातन्त्र्यस्य = [illegible]

[illegible] विरुद्धम् = [illegible] स्वातन्त्र्यमेव च = [illegible]

⊕ अनन्यमुखप्रेक्षित्व लक्षणम् = [illegible]

आत्मनः = [illegible] स्वरूपम् = [illegible]

इति = [illegible] व्यतिरिक्तोन्मुख = [illegible]

आत्मा = [illegible] अनात्मैव स्यात = [illegible]

अनात्मा च = [illegible] जडो = [illegible]

ज्ञेयं प्रति = [illegible] न उन्मुखो भवति = [illegible]

[illegible] इति प्रसङ्गः = [illegible]

चात्मैव न स्यात्। स्वं तत्त्वं हि आत्मा, यस्य च परापेक्षा तस्य तदधीनासमये स्वं तत्त्वं हीयते, परकीयत्वापातात् (67) तद्धानौ च सातत्यगमनं न स्यात्, सातत्यगन्तृत्वं हि आत्मशब्दार्थः तत् च लक्षणया स्वरूपे सदा तथैव अवस्थानमेव न कुत्रापि सदागमनम् ॥

ततः = [illegible] प्रसङ्गविपर्ययात = [illegible]

इदमायातम् = [illegible]

स्वस्माद् भिन्नः ऽर्थे अन्यः सुखः, पर्यातिरिक्तो न सुखः = [illegible]

स्वतन्त्रः सन् = [illegible]

आत्मानमेव = [illegible] ज्ञेयीकरोति इति = [illegible]

न च केवलं = [illegible] नीलादिरूपमेव = [illegible]

ज्ञेयं (करोति) = [illegible] यावत = [illegible]

अत्यक्त कर्तृस्वभावं = [illegible] विमृष्ट

स्वातन्त्र्येण = [illegible] अपरित्यक्तमेव = [illegible]

सन्तम् = [illegible] आत्मानं = [illegible]

निर्माय = [illegible] (भेदेन अवभासस्य) व्यवहारेण = [illegible] (भेदेनावभा)

[illegible] ध्यानोपासनार्चनोपदेशादिना = [illegible]

[illegible] योजयति = [illegible] इति = [illegible] (शिव ईश्वर विष्णु) इति

यत = [illegible] संभाव्यते = [illegible]

तदपि = [illegible] अतएव = [illegible] स्वातन्त्र्यात

इति = संबन्धः = [illegible]

216

ननु = [illegible] स्वातन्त्र्ययुक्तं च = [illegible]

निर्मीयते च = [illegible] इति =

विरुद्धम् इदम् = [illegible]

तत्राह = [illegible] अद्वयात्मनः = [illegible]

संविदे करूपस्य = [illegible] स्वातन्त्र्यात = [illegible]

हेतोः = [illegible] इदं न = [illegible]

न युज्यते = [illegible] यत् किल = [illegible]

मायापदे = [illegible] भेद पदे [illegible]

अतिदुर्घटं = [illegible] प्रतिभाति = [illegible]

तत्संपादने = [illegible] यत = [illegible]

अप्रतिहतं स्वातन्त्र्यं = [illegible] प्रतीघातरहितम्

तदेव पुनः = [illegible] स्वातन्त्र्यशब्देन दर्शितम् = [illegible]

अत एव = [illegible] इत्यनेन = [illegible] तु =

विमर्शप्रातिरूपम् = [illegible] → [illegible]

इति अपुनरुक्तम् = [illegible]

अपितु युज्यते इति अर्थः

[illegible]

216/217

अथ वा = [illegible] अतएव स्वातन्त्र्यात इति = [illegible]

[illegible]

सामानाधिकरण्येन = [illegible] श्लोकद्वयेन = [illegible]

संबन्धनीयम् = [illegible]

उदाहरणम् = [illegible] अन्न अर्थे दर्शयति = [illegible]

नीलादिनिर्माणवत = [illegible]

अस्य = [illegible] स्वतन्त्ररूपनिर्मानस्य = [illegible]

[illegible] अप्रसिद्धत्वात = [illegible]

ईश्वरो - भगवान् - आत्मा - नित्यो - विभु - स्वतन्त्र: [illegible]

इत्येवमादौ = [illegible] हि = [illegible] प्रमातु: = [illegible]

पूजायितु: = [illegible] ध्यातु वा = [illegible]

अभिन्नम् - अपृथगभूतं = [illegible] तत् प्रमेयं = [illegible] ईशादिरूपं प्रमेयम्

पूज्यं [illegible] ध्येयं च भाति = [illegible]

इति = [illegible] तत् = [illegible] तावत् = [illegible]

संकल्प्येन संपादितम् ← निर्मितम = [illegible] नच = [illegible]

अनीश्वररूपम् = [illegible]

↓ प्रमेयस्य स्फुटमेव निर्मितत्वानापायात् इति भाव: [illegible]

(70)

217 ननु — ... — पूजादि ग्रहणम्

ननु तुल्यत्वमस्तु — इति आह — न चैवम्

एवं हि ईश्वर इति =

अनीश्वर इति = संकल्प-ध्यानादेः =

तुल्यत्वे स्यात् =

न च एवम् =

फलभेदस्य = उपलब्धेः इति =

तस्मात् = स्वातन्त्र्य शून्यता भासनेन = → नीलादौ

स्वातन्त्र्य युक्तता भासनेन च = → ईशादौ

यत् इदम् = उभये = → नीलादिरूपे ईशादिरूपे

ज्ञेयम् = आत्मरूपमेव =

परमेश्वरो = भासयति = भेदेन →

तत् = विमर्श शक्ति बलात् एव =

इति = सैव =

प्रधानम् इति =

ननु = प्रकाशबलात् = भावव्यवस्था =

स च = प्रकाशे =

विमर्शसार = इति = 'अहमिति'

भोग मोक्ष-रूपस्य, नीलादि-सेवनेन हि भोगः, ईशादि सेवनेन हि मोक्षः

* The Lord manifests Himself in 2 ways, one in the form of sentient objects which are full of power of free-dom (स्वातन्त्र्य युक्ता) & the other in the form of insentient objects (स्वातन्त्र्य शून्या). Both the kinds of objects being identical with the Self, are manifested by Him by his chief power vimarsh Shakti =

218 page

How is it that the created beings like Isā or other gods are not devoid of freedom (स्वतन्त्रता). Freedom is the nature of Self as denoted by 'I' Consciousness. Isā & other created gods are as good as insentient objects being of the order of 'this' (इदं इदन्ता परामर्शा:), as such they lack freedom. So how do you account for the 'freedom' of Isā & other "gods" - ?

The teacher replies: The Lord (Self) does not become different in the form of gods like Isā & other created beings because of the difference in their mental attitudes (अहन्तादि परामर्श भेदात्). Their freedom is intact, because the mental attitudes of these created gods are one with "I" Consciousness of the Supreme Self i.e. the universal Consciousness (अस्य सहे अहंस्वरूपतयैव) - Example

यथा "पश्यति" "इदं नीलं"

इदमिति रूपत्वात्

निर्मीतुश्च "अहमिति"

भावे

इति

२१८
२१९

[illegible]

नाहन्तादि परामर्श-
भेदादस्यान्यतात्मनः ।
अहंमृश्यतयैवास्य
सृष्टेस्तिङ्वाच्य कर्मवत् ॥ २८ ॥

तिङ्वाच्य

न = ॰ अहन्ता आदि = [illegible] परामर्श = [illegible]

[illegible]

भेदात् = [illegible] अस्य = [illegible] अन्यता = [illegible] भेदो न भवति

[illegible] ← न भवति = [illegible] → अहं मृश्यत् तयैव = [illegible]

अस्य सृष्टे [illegible]

तिङ्वाच्य कर्मवत् = [illegible] [[illegible] पचितै [illegible]]

[illegible]

स्वरूपे = [illegible] भाव प्रत्ययः = [illegible]

आदिग्रहणात् = [illegible] आत्मेश्वरादि परामर्शः = [illegible]

[illegible]

तिङ्ग्रहणं = [illegible] प्रत्ययोपलक्षणम् = [illegible]

[illegible] पचते

→ कर्मग्रहणं = [illegible] → [illegible]

[illegible]

[illegible]

219

→ क्रियावाचि असत सत्त्वभूत → = [illegible]
प्राप्तिरूप उपलक्षणम
तत् प्रथम् अर्थः = [illegible]

अहम् इत्येवंरूपो या परामर्शो = [illegible]

यश्च ईश्वरः प्रमाता आत्मा शिव इत्यादि = [illegible]

अनन्त प्रकारः परामर्शः = [illegible]

तस्य = [illegible] यद्यपि = [illegible]

भेदो = [illegible] अन्यान्यरूपता = [illegible] तथापि = [illegible]

तत् भेदात हेतोः = [illegible] अस्य आत्मनो निमीत रूपस्य = [illegible]

अहं परामर्शीयस्य = [illegible]

निमेयरूपस्य च = [illegible] ईश्वरादि परामर्श पदस्य = [illegible]

यो भेदः शङ्कितः = [illegible] स न युक्तः = [illegible]

यत ईश्वर इत्यपि य परामर्शः = [illegible]

स = [illegible] ईशानशीले = [illegible] ज्ञातृत्व कर्तृत्व = [illegible]

प्रकृत्यर्थं युक्ते ज्ञानक्रिये एव ईश्वर शब्द वाच्ये = [illegible]

ज्ञातृत्वादि च = [illegible] ज्ञानादि = [illegible]

→ स्वातन्त्र्यम् = [illegible] → अनन्य मुख प्रेक्षित्वम् = [illegible]

[illegible]

220

→ अविच्छिन्न ज्ञानादि शक्तियोगः — [illegible]

अवच्छेदश्च = [illegible] करोमि जानामि इति

= میں کرتا ہوں - میں جانتا ہوں - اس طرح

अस्मदर्थ विश्रान्तिः = [illegible] ان سب کریاؤں کی

अस्य ईश्वरस्य आत्मनः = [illegible]

सृष्टि

→ सृज्यमानस्य = [illegible] - भेदेनोत्पद्यमानस्य

[illegible]

अहंविमर्शनीत्वमेव = [illegible]

अहं कृत्यः = [illegible]

यथा = [illegible] यथा स्वे [illegible] → क्रमेण स्वे तिङ = [illegible]

तृतीयादि = [illegible] वादि = [illegible] "पच्यामि" प्रयोग =

[illegible]

निश्चय

अवसेय = [illegible]

परामर्शपरमार्थाः = [illegible] stages [illegible]

सत्वभूत

पाकः = پاک कर्ता = [illegible]

समुच्चयो विकल्पः = [illegible]

[illegible]

पचति, चैत्रेण, च, वा, [illegible]

221

अभिधीयमानाः = [illegible] सिद्धभाव

सत्त्वभावम् = [illegible] आपादिता अपि

पचति, चैत्रेण च = [illegible] इत्येवंभूत = [illegible]

मूलपरामर्शे विश्राम्यन्ति = [illegible]

[illegible] "पचति चैत्रेण" [illegible] चैत्र [illegible]

अन्यथा तु = [illegible] ताः = [illegible] प्रतीताः = [illegible] ज्ञाताः [illegible]

नैव भवेयुः = [illegible] तद्वत अत्रापि = [illegible]

एतत उक्तं भवति = [illegible] → [illegible] →

परामर्शो नाम विश्रान्ति स्थानम् = [illegible]

→ तच्च पार्यन्तिकमेव = [illegible] → तत च अहं इत्येवंरूपमेव

पारमार्थिकम [illegible]

मध्यविश्रान्तिपदं तु = [illegible]

वृक्षमूलस्थानीयं = [illegible]

ग्रामगमने = [illegible] तदपेक्षया = { [illegible] }

उत्पन्न [illegible] ← सूक्ष्मत्वम् उच्यते = [illegible]

इति को विरोधः = [illegible] ईश्वरादि

अनेन = [illegible] नीलादि अपि = [illegible] - इदन्ता परामर्श

{ [illegible] }

मूलपरामर्श

मध्य परामर्शो = [illegible] अहं मितिवत्

विश्रान्तं = [illegible] आत्ममयत्वम् = [illegible]

उपचारितम् एव = [illegible]

नीलम् इदम् = [illegible] → अहं वेद्मि इति = [illegible]

अहं प्रकाशे हि अस्य एतत् तत्त्वम् = → अहंता रूपम्

[illegible]

मया ज्ञातमियमिति नीलादौ ईश्वरादौ च

यथो क्रमम् = [illegible] 'इदमित्यस्य' इत्यादि = [illegible]

मूढस्तु = [illegible] नीलादिविमर्शात् = [illegible]

अर्थ क्रियादि परितोष अभिमानी = [illegible]

इति नीलादेः = [illegible] स्वातन्त्र्य निर्मुक्तत्वम्।

प्रमादौ तु = [illegible] तन्मूल परामर्श -

[illegible]

शुद्ध चिद्रूप परामर्श ← विश्रान्तिम् अन्तरेण = [illegible]

[illegible] ज्ञानस्य कृतार्थत्वे · विश्रान्ति बिना [illegible]

222 Last Page — प्रतीति = [illegible] परिसमाप्तम् = [illegible] अर्थक्रिया च

मतोऽपि = [illegible] न = [illegible] — [illegible]

अभिमन्यत = [illegible] → [illegible]

इति = [illegible] तस्य = [illegible] — [illegible]

निर्मितौ अपि [illegible]

अनुज्झितस्वातन्त्र्यम् = [illegible] — [illegible]

उक्तम् =

यदि च आत्मनो ग्राहकरूपस्य ज्ञानाध्यवसाय स्मरण संकल्पादि व्यवहारः तत् कस्य विमर्शतया उपयोगः परमेश्वरस्य इति चेत् तर्हि आत्मैव परमेश्वर इत्युक्तिः विरुद्धा आपतते इति शङ्का ॥

ननु = [illegible] एवं = [illegible] विश्वपरामर्शी नाम = [illegible]

अहम = [illegible] इत्येव = [illegible]

विशुद्धैकपरामर्शविश्रान्तिरेव = तत्त्वम = → [illegible]

तत कथम् 'इदम्' उच्यते = [illegible]

चिदात्मनः

ज्ञानस्मृत्यादिका = [illegible] अस्य शक्त्य =

]— [illegible] इति

कुत्रैषां ज्ञानस्मृत्यादीनां उपयोगः ॥

[illegible] →

[illegible]

222

ज्ञानस्य च = [illegible] निर्णयसंशयभेदा = [illegible]

नीलादीनां च वैचित्र्यम् = [illegible]

इति आशङ्कायां परिहारमाह = [illegible]

मायाशक्त्या विभोः सैव
भिन्नसंवेद्यगोचरा । → स्वात्मस्वरूपे भेदेन ज्ञानभासते
कथिता ज्ञानसंकल्पा - सैव चिति ज्ञान स्मृति मनो बुद्धि वृत्तिरूपत्वे दि चितिरेव इति.
ध्यवसायादिनामभिः ॥ २८ ॥

[illegible]

मायाशक्त्या = [illegible]

विभो = [illegible]

सैव = [illegible]

भिन्नसंवेद्यगोचरा = [illegible] → [illegible]

कथिता = [illegible] → [illegible]

ज्ञान-संकल्प = [illegible]

अध्यवसायादिना = [illegible]

नामभिः = [illegible]

[illegible]

→ अभेदे भेदनमिति [illegible]

*१ अहन्तात्मक कर्तृत्वरूपा स्वात्मपरामर्शा

223 [illegible]

अनुपपन्नम् = [illegible] अवभासने = [illegible] माया इति

उच्यते = [illegible] (भेद बुद्धि)

चिद्रूपात्

ततश्च = [illegible] भिन्नं प्रकाशात् = [illegible]

सर्वम् = [illegible] अवभासजातं माया = [illegible]

तत्र च = [illegible] । चित्तत्त्वस्यैव = [illegible]

[illegible] ← स्वातन्त्र्यं = [illegible] → मायाशक्ति = [illegible]

तथा भिन्ने = [illegible] यत् = [illegible]

जगत् - [illegible] संवेद्यं = [illegible] प्रमातुश्च = [illegible]

घट पटादि: अन्योन्यतश्च = [illegible]

*ग्राहकात् भिन्न: मायाशक्त्या = [illegible] भेदितेन भिन्नेन प्रमातृ: * [illegible]

अन्योन्यातो = [illegible] वेद्यात् च: [illegible]

[illegible] कारणवर्गेण = [illegible] यत् = [illegible]

संवेद्यं = [illegible] स एव गोचरो = [illegible]

संवेदन विषय: [illegible]

[illegible]

विश्रान्तिपदं = [illegible] यस्या: = [illegible]

तादृशी सती सर्वे = [illegible]

*२ प्रत्यवमर्शात्मा = [illegible] चिति: = [illegible]

परावाग्रूपा = [illegible] ज्ञानम् इति = → [illegible]

विश्वस्फार रूपा [illegible]

⊕ प्रमाणतया प्रमेयतया च परिच्छिद्यन्तो नीतम् ॥

मनसः — संकल्प इति =

बुद्धेः — अध्यवसाय इति च उच्यते =

चितम्

आदिग्रहणात् = संशयः स्मृति इत्यादि =

तथाहि = स्फुटग्राह्येति — यत् इन्द्रियेण =

स्फुटग्राहिणा = — बाह्येन =

विषयेण = — स्फुटेन च =

नियन्त्रितं = संबद्ध — संवित्तत्वे = चित्तत्वं

तत् ज्ञानम् = → प्रमाणरूपं

निर्विकल्पकं संवित्तत्वं

मनसा विषयेण च =

अस्फुटेन = → संकल्पः =

निर्विकल्पकं संवित्

बुद्ध्या विषयेण च =

→ विषयत्व पर्यन्त = → अत एव अयं न पठः — आज्ञा =

→ अध्यवसायो = → निश्चयः =

विषयस्य च = — यत् भिन्नत्वे =

बाह्यान्तः करणानां च =

तत्प्रकाभेदात् =

तेषां सर्वेषां संवित्तत्वेनैक्यादनुपपन्नं युक्त्या सत्ताम लभमाने

२२५

अनुपपन्नं = [illegible]

चित्तत्वेन = [illegible]

आभास्यते = [illegible] ... [illegible] – अशुद्ध प्रमातृ स्वातन्त्र्येण

इति भेदे = [illegible]

यतो विश्रान्ति: = [illegible]

न तु भेदस्य = [illegible]

अभेदे = [illegible] ← चित्तत्वस्याशुद्ध प्रमातृ:

ईश्वर सदाशिवादिवत् = [illegible]

ततो = [illegible]

ज्ञान संकल्पादयो = [illegible]

भिन्ना: = [illegible]

तस्य = [illegible]

अखण्डित → अप्रध्वस्त = [illegible]

स्वस्वभावाभेदस्य = [illegible]

संवित्तत्वस्य = [illegible]

विमृष्ट: ← अनुसंधात् = [illegible]

प्रशक्तय इति उक्ता = [illegible]

संज्ञायादश्च = [illegible]

शक्तया / शक्ति:

भिन्ना नीलादिवैचित्र्यं च = [illegible]

इति सर्वम् अखण्डितम् = [illegible]

अभिन्नम्

यद्यपि अर्थस्थिति प्राणपुर्यष्टक नियन्त्रिते
जीवे निरुद्धा तत्रापि परमात्मनि सा
स्थिता ॥

[آپ نے کہا کہ جو شکتی ورش ہو جاتی ہو وہ شیو ہے - اور سمرن وغیرہ شکتیاں جو وکلپ میں - لیکن پرتیکش انبھوت کا رکھنی
میں جو بیان ہوئی شکتی ہے وہ کیسے ورش ہو جاتی ہو سکتی ہے - اس وقت تو نروکلپات ہے]

(82)

224

ननु = پرنتو ہے — प्रत्यवमर्शात्मत्वे = پرتیہ ورش کا ہو جانا / والا ہو جانا = ورش یا ہو جانا

चितिशक्तेः = اس چیتن شکتی کا جو — संकल्पस्मरणादिशक्तिषु = جو یہ باتیں ہے / سنکلپ سمرن وغیرہ شکتیاں جو وکلپ والی ہیں

सविकल्पात्मिकासु, भवतु = ہوں، بے شک — یہ تو سب وکلپ ہیں — جو شکتی کا یہ پرتیہ ورش ہو جاتا ہو
جس طرح ورش نہ ہو جاتی (اسی طرح یہ بھی ہو سکتی ہے یعنی ورش ہو جاتی ہو)

या तु = جو تو — निर्विकल्परूपा = نروکلپ روپ ہے جیسا
साक्षात्करणलक्षणा = جو ساکشات کرنے کا ہے - پرتیکش جو ... ہیں - (انبھو روپ) — अपि एषा:

अनुभवशक्ति = جو انبھو شکتی ہے - — तत्र कथं? = اس میں یہ پرتیہ ورش ہو جاتی کیسے ہے / پرتیکش - جو نروکلپ ہیں

प्रत्यवमर्शो हि = پرتیہ ورش کیا ہے →

अभिलाप भेद योजनामयः = → प्रतिपाद्यार्थैऽभिन्नतया स्थितानां शब्दानां योजने तन्मयः

अभिलापविशेष योजना च = { جو شبدوں کو شکتی میں جوڑنا ہو جاتا ہے
وہ پرتیہ ورش (یعنی پہچان) ہوتا ہے }

संकेतस्मरणम् = سنکیت سمرن کا ہے - یہ پرتیکش جو ... ہوتا ہے — ... ہوتا ہے

न हि पूर्वगृहीतसंकेतस्मृतिं विना ज्ञातार्थः शब्दो योजयितुं शक्यते इति भावः

अपेक्षते = اپیکشا رکھتی ہے → तत् च = اور وہ / سنکیت سمرن بھی

संस्कार प्रबोधम् = سنسکار جگانا — ... ہے / سنسکار جگانا ہے

सोऽपि = وہ بھی / سنسکار پربودھ — तादृशदृशम् = اسی طرح کا - ویسا ہی अनुभव सदृश ज्ञानं
جو ... ہوتا ہے - جو انبھوت ... ہوتا ہے

इति एवं = اس طرح سے — प्रथमसमये = جب ساکشات کار ... — साक्षात्कारलक्षणे निर्विकल्पे

स्थिति निर्विकल्प ज्ञानसमये میں (نروکلپ گیان) میں — अपि एषा: — اس وقت
... جو وقت ... ہے — سنسکار نروکلپ گیان ہوتا ہے

[Left margin notes:]
جو شکتی کا ورش ہو جاتی ہو — یہ ... سبھی وکلپات ... — اسی ... ہو
ورش ہوتی ہے - وہاں صرف ... نروکلپ گیان ہے - یہاں ورش والی بات ... — ورش ... - اس ... پوچھا - ... کی پوچھا - اس وقت ... پوچھا ... کی (اسمرتی ہوتی ہے) →

پہلے انبھو کے سنسکار جاگ اٹھا

- یہ خیال کسی کو بھی نہیں ہوتا ہے -

(93) اس وقت ابلاغ ہوگا - اس وقت ابلاغ ہوگا کیا ہے -

225

कथम् = अभिलापयोगः = اُس وقت ابلاغ ہوگا کیا ہے

इति परस्य = [illegible] व्यामोहम् = موہ

तार्किकादेः अपोहयितुमाह = [illegible] दूरीकर्तुं

साक्षात्कारक्षणेऽप्यस्ति
विमर्शः कथमन्यथा ।
धावनाद्युपपद्येत
प्रतिसंधानवर्जितम् ॥१९॥

योजना – स्मृत्या
यः – तत्स्वरूपः॥

साक्षात्कारक्षणेऽपि = ساکشات کار کشن میں بھی - [illegible] - [illegible] ہے -

अस्ति विमर्शः = اس وقت بھی ویمرش ہے

कथं अन्यथा = کس طرح [illegible] - اس وقت کیا ہوگا

धावनाद्य = دوڑنا - وغیرہ [illegible]

उपपद्येत = کس طرح [illegible] - [illegible] ہو سکتا ہے -

प्रतिसंधानवर्जितम् = [illegible] - [illegible]

[- آگر [illegible] goal [illegible] - [illegible] - [illegible] ہے -]

[illegible] ہے - اس وقت [illegible] ویمرش ہوتا ہے [illegible] - [illegible]

نہیں ہو سکتا -

225

इह = یہاں

तावत = [illegible]

चैतन्यस्य = [illegible]

आत्मभूतोऽनुवृत्ति = [illegible]

निर्देशादि = [illegible]

प्रत्ययो = [illegible]

अभिलापयोगः = [illegible]

विमर्श संबन्धः

विमर्शाभावे

प्रत्यर्थी = [illegible]

बालस्य = [illegible]

प्रथमं = [illegible]

व्यवहारे = [illegible]

दृश्यमान = [illegible]

व्युत्पत्तेरेव = [illegible]

न स्यात = [illegible]

निर्विकल्पविज्ञान पुर पुरयां = [illegible]

हि = [illegible]

ते = اس

शब्दे = شبد کو

शृणोति = سنتا ہے

तमर्थं = [illegible]

पुरः पश्यति = [illegible]

पुनः तत विविक्तं = [illegible]

भूतलम पश्यति इति = [illegible]

घटम् आनय — "[illegible]"

नय — "[illegible]"

इति = اس

व्यवहारात = [illegible]

कथम = کس

अस्य = [illegible]

अयम अर्थो = [illegible]

बालस्य

226

इदम् – वस्तु, आनयेति – आनयशब्दवाच्यं भवति, इदम्–न

नयेति – नयेतिशब्दवाच्यं भवति। तत्र प्रथमं घटमानय

श्रुतेऽखण्डो वाक्यार्थ एव ज्ञायते, न तु प्रतिपदमर्थितः,

पुनः प्रसङ्गेन घटं नयेति श्रुते घटशब्दस्यान्वयेन

नयशब्दस्य व्यति– व्यतिरेकेण च ज्ञायते घटपदस्य

अयं अर्थः, आनयशब्दस्यायं नयशब्दस्य अयं इति

आनयनयेत्युक्तम्, अन्यथा प्रतिपदमर्थज्ञानं कदापि

न [illegible]

Contd :–

ज्ञानम् – विज्ञानम्   भाति – स्फुरति

तथा – तत् वत् तदात्मकम् → स्वात्मविश्रान्ति-

अभिलापमयम्

एव भासिष्यते → स्वप्रकाशत्वेन स्वयं स्वं प्रति

भासनविषयो भविष्यति।

निर्भासमानो = [illegible]   विज्ञानशरीर = [illegible]

विश्रान्तिकृतो = [illegible]

वाचक इति भवति = [illegible]

तत् = [illegible]   विज्ञानस्य = [illegible]

स्वरूपे = [illegible]   चेत भाति = [illegible]

[illegible]

तत् = [illegible] अभिलापमयमेव इति = [illegible]

यथा = [illegible] विषयस्य = [illegible]

सुखरूपत्वाभावेऽपि = [illegible]

ज्ञाने = [illegible] → सुखात्मकं भाति = [illegible]

तथा मा भूत = [illegible] {[illegible]}

अभिलापात्मा = [illegible] रूपादिः विषयः [illegible]

[illegible]

तथापि = [illegible] विज्ञाने = [illegible] तदात्मके = [illegible]

अवभासिष्यते [illegible]

विषयादि = [illegible] विमर्शमयत्वात् = [illegible]

अभिलापमयत्वमेव = [illegible]

वस्तुतः = [illegible] एतेमित्याद्यवस्थापि = [illegible]

[illegible]

यदि न = [illegible] परामर्शमयी = [illegible]

तर्हि = [illegible] अस्याः = [illegible]

विकल्पात्मक = [illegible] प्रमातृव्यापार = [illegible]

अनुल्लासात् = [illegible]

संभवः [illegible] प्राप्तपरमार्थ एव =

[illegible]

یہ کیا کہ میں نے ہمیشہ بغیر سوچے رہا ہوں ... اور اس کا کیا ہوتا

اس تعلق کا کوئی ہونا ہی ہو سکتی

स्मरणं च = ياد بھی   न स्यात = نہیں ہوگا

रूपाविषयाध्यवसायी = اگر شکل ... کا ... کا علم ... نہیں ہوگا

हि = کیونکہ   यदि = اگر   विकल्पः = وکلپ یا

उदियात = پیدا ہو   किमन्यत = اور اس کے سوا کیا ہے

सर्वचिन्तासंहरणेन = سب خیالوں کو ... سے

सकल विकल्प क्षोभ रहितः स्तिमितः बहिस्तः करण प्रसराभावः स्तैमित्यम्॥

स्तैमित्यं = ساکن   नाम = نام ہے   न स्यात = نہیں ہوگا

तत्रापि = وہاں بھی   अस्ति = ہے

एतः = ...   परामर्शः = پرامرش

सकलेन च = تمام سے   शब्दग्रामेण = شبد کے گروہ سے

शब्दनं = شبد ... کرنا   हि = کیونکہ

सहन्ते = سہتے ہیں   वस्तूनि = چیزیں

तत्र च = وہاں   नियत शब्द योजन = مقرر شبد کا جوڑنا

क्रियते = کیا جاتا ہے   [...]

तथाहि = جیسا کہ

बालस्य = بچے کا   पुरतः = سامنے   पिण्डे = ...

सहजो = قدرتی   यः परामर्शः = جو پرامرش

स्वाभाविकः   प्रथमव्यवहार योजना-निमित्तभूतः

ननु इहानुभूत शब्द संस्कार-रूपः

इदमिति व्यक्तिः

228

अहम् = میں ہوں इत्यविच्छेदेन = بلا فرق

इदम् इति = یہ ہے विच्छेदेन वा = فرق سے

तत्पृष्ठे एव = اسی پر ہی गौर इति गौ इति वा =

शब्दे = لفظ میں आरोप्यते =

सोऽपि = وہ بھی अभ्यासात् =

प्रमातृमयी भवति =

तत्पृष्ठे च = प्रत्ययः = शाक इति =

बलीवर्द इति =

एवमन्यत = इति संकेत तत्त्वम् =

तस्मात् = आस्ति =

साक्षात्कारे = प्रत्यवमर्शः =

अपिशब्दस्य = अयमाशयः =

इह = یہاں साक्षात्कारो =

वस्तुतः = "पश्यामि" =

इत्येवंभूत =

229

[illegible]

विकल्पन व्यापार पर्यन्त एव = یہاں تک [illegible] ہوتی ہوئی

विकल्पो = ہر ایک کلپ (خیال) हि = کیونکہ [illegible]

प्रत्यक्षस्य = پرتیکش کا व्यापार = ویاپار ہے [illegible]

इति = परोऽपि = دوسرا بھی मन्यते = مانتے ہیں

न च = نہیں व्यापार: = یہ ویاپار [illegible]

तद्वतो = [illegible] भिन्नो युक्त: = [illegible]

तत्स्वरूपभूता = [illegible] हि स: = [illegible]

भवतु वा = ہو جائے क्षणमात्रस्वभाव: = [illegible]

साक्षात्कार: = [illegible]

तस्य तत्रापि = [illegible] झटिति विमर्श: = [illegible]

अवश्यं चैतत् = یہ بات ضروری ہے [illegible]

अन्यथा = اگر ایسا نہ ہو इति यदि स न स्यात् = [illegible]

तत् एकाभिसंधानेन = [illegible] प्रथम परामर्शेन अनुसंधानेन

जवात् गच्छन् = دوڑتا [illegible] जाता त्वरितं च = جلدی سے

वर्णान् पठन् = اکھروں کو پڑھتا

द्रुतं च = جلدی سے मन्त्रपुस्तकं वाचयन् = کتاب منتروں کی پڑھتا

[illegible]

Margin notes: [illegible]

229

धावनाविषयीकृते देशे

तथा हि = [illegible] तस्मिन् देशे = [illegible]

ज्ञानम् = [illegible] आचिक्रमिषा = [illegible] - आक्रमितुमिच्छा

आक्रमणम् = [illegible] आक्रान्तता - ज्ञाने - [illegible]

प्रयोजनान्तर = [illegible]

अनुसंधानम् - [illegible]

तित्यक्षा - देशान्तरानुसंधि = [illegible]

तत्रापि = [illegible] अपाचिक्रमिषा = [illegible]

इत्यादिना = [illegible] संयोजन/वियोजनरूपेण [illegible]

परामर्शेन विना = [illegible]

अभिमतदेशावाप्तिः = [illegible] goal [illegible]

कथं भवेत् = [illegible]

एवं = [illegible] त्वरितोद्वहणवाचनादौ = [illegible]

मन्तव्यम् = [illegible]

तत्र = [illegible] विशेषतः = [illegible]

स्थानकरण = [illegible] आक्रमणादियोगः =

[illegible] organ [illegible]

[illegible]

[illegible]

230

अत्र च = [illegible] यतः = [illegible] पश्चाद्भाविस्थूलविकल्प

न संवेद्यते = [illegible] [illegible] कल्पना =

तत एव = [illegible] त्वरितत्वम् = [illegible]

इति सूक्ष्मेण = [illegible]

प्रत्यवमर्षीण = संवर्तित = [illegible]

शब्दभावनामयेन = [illegible]

भाव्यमेव = ہونا ہی [illegible]

संवर्तितो = → हि =

शब्दभावना = [illegible] → प्रसारणेन = پھیلانے سے

विवर्त्यमाना = بدلی جا رہی

स्थूलो विकल्पः = [illegible]

→ यथा = جیسے इदमित्यस्य = یہ ہے

प्रसारणा = [illegible] घटः शुक्लः इत्यादिः =
[illegible]

तस्यापि = اس کا بھی पृथुबुध्नोदराकारः [illegible]

शुक्लत्व = سفیدی जातियुक्त गुण समवायी = [illegible]
[illegible]

इत्यादिः =

[illegible]

Page 231 (2).

Contd from pre page!

which is beyond the name & form, & always shines as one with the Self.

(प्रकाशमेव - अभेदेन : + भासते).

'Even the determinate knowledge expressed by the words "This is the jar", rests in the indeterminate consciousness that is potent to utter the same for indicating the certain determinate knowledge (perception of the object), implied. Although all cognitions rest in the one indeterminate consciousness or Aham Vimarsha yet they appear at the objective level in diverse forms of determinate knowledge.

शुद्धाहमात्मस्वरूपः

अध्यवसायरूपत्वेन

तत्र = [illegible] प्रमादो = [illegible]

नीलादिवत् एव = [illegible]

पृथक = [illegible] प्रकाशात् प्रतिभासते = [illegible]

नीलम् इदम् इति = [illegible]

स कथं प्रकाशस्वरूपात् = [illegible]

अपृथग्भूतः स्यात् = [illegible] अभिन्नः

शब्दात्मा च विमर्शः =

स च अत्र = मायात्मके =

भेदपदेऽपि = प्रकाशापृथग्भूतो

भवद्भिः इष्टः =

तत् एतत् = कथं प्रतिपत्तव्यम् = ان بات پر ہم کس طرح شردھا کریں

इत्याशङ्क्याह = ان شنکا پر کہتے ہیں

घटोऽयमित्यध्यवसा — अयं घटः। इति वा अवसायः घटे पृथक् बुद्ध्योदाकारः

नामरूपातिरेकिणी।

परेशशक्तिरात्मेव — चितिशक्तिमय एव आत्मैव अभेदेन आभासते

भासते न त्विदन्तया ॥२०॥

घटोऽयम् इति = अध्यवसा = ادھیوسائے

नाम- रूप अतिरेकिणी =

परेशशक्ति =

आत्मैव = آتما ہی

न भासते = بھاستے

इदन्तया

232. केन एतत उत्क्रम् = [illegible]

घट इति = [illegible] यः स्थूलः शब्दः = [illegible]

स = [illegible] प्रकाशजीवितस्वभावो = [illegible]

विमर्श इति = [illegible]

सोऽपि = [illegible] हि = [illegible] स्थूलः शब्दऽर्थवत् = [illegible]

पृथग्भूत एव भाति = [illegible]

तौ = [illegible] नामरूपलक्षणौ = [illegible]

शब्दार्थौ = [illegible] एकरूपतया = [illegible]

"सोऽयम्" = सः अयम् घटः [illegible]

इत्येवंरूपत्वेन = [illegible] परामृशन्ती = [illegible]

अध्यवसायशक्तिः = [illegible] या = [illegible]

स सा = [illegible] परमेश्वरशक्ति = [illegible]

विमर्शरूपा = [illegible] आत्मवत् इव = [illegible]

अहमित्य = [illegible] अनवच्छिन्नत्वेन भाति =

[illegible]

[illegible]

* स्वात्मविश्रान्तिभावेन विषय। निष्ठतया ग्रहणात्

233

[illegible]

न तु कदाचित् = [illegible] इदन्तया = [illegible]

विच्छिन्नत्वेन भाति = [illegible]

विच्छिन्नत्वेन = [illegible] प्रवभासे =

परप्रतिष्ठत्वात्* = [illegible] इत्यादि

पुनर्विमर्शान्तरेण भाव्यम् = [illegible]

(विमर्श विना स्वात्मारोहाभावात्, स्वात्मारोहे विनैव संपन्नाप्यध्यवसाऽस्तु इति भावः) [illegible]

तत्रापि = [illegible] एवम् इति अनवस्था = [illegible]

अतो नीलस्य = [illegible]

प्रकाशनमेव न स्यात् = [illegible]

प्रतिष्ठालाभाभावात् = [illegible]

तस्मात् = [illegible] सर्व एव विमर्श प्रकाशात् = [illegible]

अविच्छिन्न एव = [illegible]

सर्व एव → अहं स्वरूप: नीलादिरूपश्च सामान्यविशेषस्पन्दात्मक स्पन्दात्मकः

अध्यवसा इति = [illegible]

"आतश्चोपसर्गे = [illegible]

इत्यडन्त: = स्त्रियाम् = [illegible]

[illegible]

233

अहन्तामेव [illegible]

ननु = [illegible] सर्वं सर्वस्यैव = [illegible]

ज्ञानकलापस्य = [illegible]

अहमित्येव = [illegible] प्रतिष्ठाने = [illegible]

सर्वं को संवेदनानां परामर्श एवं जीवितमिति स्थिति

वेद्यभूमिस्पर्शो = [illegible] नास्ति = [illegible]

वेद्यभुवि च = [illegible] → धरादि संबन्ध: ज्ञानकलापस्य

धरादि संबन्ध:

देशकालयोग: = [illegible]

न तु = [illegible] वेदकांशे = [illegible] → अहन्तारूपे

देशकालयोगाभावे च = [illegible]

यत् इदं = [illegible] ज्ञानानां = [illegible]

स्वांशापेक्षया = [illegible]

ज्ञानान्तरापेक्षया च = [illegible]

सक्रमत्वं = [illegible] लक्ष्यते = [illegible] अनुमीयते

तत् कथं स्यात् = [illegible]

[illegible]

क्रमाभावे च = [illegible] एकत्वमेव = [illegible] ज्ञानानां

वस्तुतो भवेत् = [illegible]

ततश्च = [illegible]

235

(प्राप्तिमान्)

"ज्ञानस्मृत्यादिप्राप्तिभिस्तद्वान् परमेश्वरः"

[illegible]

इति = [illegible] यत् = [illegible] उक्तं = [illegible] तत् = [illegible]

कथं निर्वहेत ? = [illegible] सिद्ध्येत

इत्याशङ्कां शमयन् = [illegible]

पूर्वोक्तमुपसंहरति = [illegible]

[illegible]

* चित्तत्त्वस्य मायाशक्त्या भिन्नं घटादि संवेद्यं तन्नद्देशकाल भिन्नं प्रकाशते, यस्याभेदेन प्रविष्टमभात् विभिन्नदेशकालादिनो ज्ञानस्मृत्यादि अवभासते ॥

केवलं भिन्नसंवेद्य-

देशकालानुरोधतः । (उपरागात्)

ज्ञानस्मृत्यवसायादि

सक्रमं प्रतिभासते ॥२१॥

केवलं = [illegible] भिन्नसंवेद्य - [illegible], देशकाल अनुरोधतः [illegible] =

[illegible]

[illegible] ज्ञान-स्मृत्य-अवसायादि = [illegible]

सक्रमं = [illegible] प्रतिभासते = [illegible]

[illegible]

[illegible]

*2 उपाधिवशेन आकाशांशवद् इति योजना   ⊕ पदार्थस्य स्वेऽकाये स्फूर्तिः

(१२)

234

Page 234 वेद्यानि →

⊕ उपलक्षणपरत्वं चात्र देशकालस्य बोध्यम्॥ तेन संवेद्यस्य स्फुटास्फुटत्वादिरूपतया ज्ञान संकल्प स्मरणादि भेदः तावत् अन्तरङ्गः, प्रत्येकमपि तत्र नील ज्ञाने पीत ज्ञाने इति अन्तरङ्गतरः, नीलेऽपि सुखं दुःखं संवेदनम् इति अन्तरङ्गतमः। चिरमिदं ज्ञानं शीघ्रमिति बहिरङ्गः, एव

स्वातन्त्र्यात्

नीलादयो विषया

स्वतः स्वरू...

देशोऽहि वस्तुस्वरू. भेदमात्रमेव॥

वैतत्य = [illegible]   अवैतत्यादि = limited

देशः = [illegible]

क्रियाभेदकृतश्च = [illegible]   चेष्टाभेदः

चिरशीघ्रक्रमादिरूपः = [illegible]

भासमात्रेण न तु परमार्थतः

कालः = [illegible]   तौ अनुरुध्य = [illegible]

→ इच्छायामात्रेण = [illegible]   अवलम्ब्य = [illegible]

ज्ञान-स्मरणाध्यवसायानां = [illegible]

स्वांशा इव भान्ति = [illegible]

निरंशानामपि = [illegible]

तदासमानांशकृतश्च = [illegible]

[illegible]

सक्रमत्वावभासः = [illegible]

परस्परापेक्षया = [illegible] स्वांशापेक्षया च = [illegible]

यद्यपि = [illegible] कालक्रमएव = [illegible]

स्फुटो = [illegible] विज्ञानेषु भाति = [illegible]

न देशक्रमः = [illegible]

तथापि = [illegible] विमूढस्य = [illegible]

पर्वतसंवेदने = [illegible]

विततमिव = [illegible] बदरसंवेदने च = [illegible]

सूक्ष्ममिव भाति = [illegible]

इति देशक्रमोऽपि = [illegible]

दर्शितः =

तेन = [illegible] वेद्यगत = [illegible]

क्रम = स्वीकाराभासात् = [illegible]

सक्रमत्वम् = [illegible]

आभासमानमपि = [illegible]

This karika says in brief:-

"Citi" is one & devoid of diversity (akramā), yet owing to the affections by temporal and spatial limitations of varieties of objects, it assumes diverse forms (Sakrama) as perception (ज्ञान), remembrance (स्मृति) & अध्यवसाय - determinate knowledge.

[illegible] (100)

235 न अपारमार्थिकम् = [illegible]

आभासमानस्य = [illegible]

परमार्थत्वात् = [illegible]

ततश्च = [illegible] युक्तमुक्तम् = [illegible]

[illegible] → "ज्ञानादयोऽस्य भगवतः प्राकृत्य" इति

[illegible]

"मायाशक्त्या विभोः"

[illegible]

इति श्लोकेन = [illegible]

स्वरूपवैचित्र्यं = [illegible]

ज्ञानानां = [illegible] यत्प्रतीतम् = [illegible]

अनेन = [illegible] तु =

देशकालवैचित्र्यम = [illegible]

इति विशेषः = [illegible] एवं भेदो भवति

Page 237. - [illegible]

237

[illegible] :-

वयं तच्छिवम् — प्रकाशस्वरूपपरमात्मतत्त्वरूपे शिव नः ।

इति प्रसिद्धं सुखकारि -

स्तुमः :- स्तुतिद्वारेण तत्स्वरूपे विमर्शविषयतां ~~नयम~~ नयामः

ततो यः स्वेच्छया — स्वातन्त्र्यप्रेरितया कार्यैकगम्यया इतिसूक्ष्मयेच्छाशक्त्या स्वरूपभूतया, न तु लौकिकेच्छया मनोधर्मरूपया, स्वात्मनः - प्रकाशरूपात् स्वस्मात्, यः अभेदः, स्वस्मिन् तादात्म्येन अवस्थानम् इति यावत्, तेन घनान् — एकपिण्डरूपान् घटादीन् इव मृदन्तः, भावान् — ग्राह्यग्राहकरूपान् - जडाजडान् पदार्थान्, ते - भावाः अपोह्यन्ते — स्वतोऽन्योन्यतश्च भेदेन ~~भास~~ भास्यन्ते ऽनेनेति, तदपोहनशक्तिः इतियावत्, तदेव एक टङ्कम् — पाषाणदारणं करणम्, ततः - तेन - छिन्दन् → स्वतोऽन्योन्यतश्च भेदेन भासयन्। चित्राणि यानि रूपाणि अर्थात् तेषां भावानां स्वरूपाणि तानि करोति — प्रतिबिम्बतया स्वात्मन्य आविर्भावयति तद्रूपो भवति। P.T.O.

ः शिवम् ॥

अपोहनटङ्कतः

ऽहंप्रत्ययमरो

यः प्रकाशात्मा =

इत्यादिना =

234

'सिद्धे सर्वस्य जीवतः' इत्यन्तेन निर्णीयते = یہ انت کا شلوک - نرنیہ کیا جاتا ہے -

तत्र = ان تینوں شلوکوں میں श्लोकेन = ایک شلوک سے 'प्रत्यवमर्शो ऽ‍प्यविकल्पो विशेष' इति सूच्यते = دکھایا ہے

(اہم برتی ورش [illegible] وکلپ (جہاں وکلپ نہیں ہے) جہاں [illegible] نہیں

یہ فقط صرف شلوک ہے - اہم برتی ورش میں جہاں وکلپ کی گنجائش ہی نہیں

ततः = ½ श्लोकेन = ڈیڑھ شلوک 'शुद्धे ऽ‍प्यहप्रत्यवमर्शे-ऽपोहनव्यापारासंभव' उच्यते =

شدھ اہم برتی ورش جہاں اہم برتی ورش

(دوسرا [illegible] نہیں ہے) [illegible] ہے [illegible]

شدھ اہم برتی ورش میں کوئی دوسرا برتی [illegible] ہے اپوہن شکتی کا دیا پار نہیں ہے -

ततः = اس کے بعد 'स्वदृष्टावेव तदुपपत्ति' اپنے ہی درشن میں (شوت) [illegible] شلوک [illegible] ہی [illegible] ہے

इति श्लोकेन = اس [illegible] شلوک سے کہا ہے

ततोऽपि = اس کے بعد द्वयेन = دو شلوکوں سے

'अशुद्धस्याहमित्यवमर्शस्य विकल्परूपा'

(اشدھ [illegible] جہاں [illegible] ہے [illegible] یہ وکلپ روپ [illegible] ہے)]

ततः = اس کے بعد श्लोकेन = ایک شلوک - ڈیڑھ شلوک

'अनुसंधानस्यापि विकल्परूपता' انوسندھان جو کرنا ہے

[illegible] 'सः अयं' [illegible] وکلپ روپ ہے

238

एवं भूत = اس طرح ہونے والا मूलमनुसंधानादिरूपमेव — [illegible]

परमेश्वरस्य, स्रष्टृत्वम्' इति — [illegible]

श्लोकेन = یہ اس شلوک سے کہا ہے

ततः = اس کے بعد 'प्रकृते चिदात्मन्यर्थावभासस्य — [illegible]

सत्तोपसंह्रियते' [illegible] श्लोकेन = [illegible]

ततो = اس کے بعد द्वयेन = دو شلوکوں سے

तस्यैवार्थावभासस्यानुभवस्मरणादौ वैचित्र्यमुच्यते, तदुक्तिश्च प्रकृतायामीश्वररूपस्वात्मप्रत्यभिज्ञायामुपयुज्यते' इति श्लोकेन = [illegible]

[illegible]

इत्याह्निकस्य = اس آہنک کا तात्पर्यार्थः = مطلب ہے

अथ ग्रन्थार्थो = اب گرنتھ کا ارتھ व्याख्यायते = بیان کیا جاتا ہے

उक्तमिदं = یہ کہا گیا ہے

"स्वभावमवभासस्य विमर्शं......।"

[illegible]

इति, = तत्र = اس میں विमर्शोऽभिलापात्मना = [illegible]

शब्देन = شبد سے योजित एव = [illegible]

238

तद्योजनाकृतं च = [illegible] विकल्परूपत्वं = [illegible]

शुद्धेऽपि = [illegible] परमेश्वरे प्राप्तं = [illegible]

न चैतदिष्टं — [illegible]

तस्य = [illegible] संसारपदे = [illegible]

मायात्मन्युपपत्ते = [illegible]

इत्याशङ्क्याह = [illegible]

अहं प्रत्यवमर्शो यः
प्रकाशात्मापि वाग्वपुः ।
नासौ विकल्पः स ह्युक्तो
द्वयाक्षेपी विनिश्चयः ॥२॥

यः अहं प्रत्यवमर्शः = [illegible]

प्रकाशात्मापि = [illegible]

वाग्वपुः = [illegible]

न असौ विकल्पः = یہ وکلپ نہیں ہے

स हि उक्तः = وہ وکلپ کہا گیا ہے

द्वय आक्षेपी = جو دو کی اپیکشا کرتا ہے [illegible]

विनिश्चयः = [illegible]

* स्वात्मनि यः स्वात्माङ्गीकारस्तद्रूपः, न तु बाह्याभ्युपगमतुल्य इति कल्प ग्रहणम्। तथा अनन्यमुख प्रेक्षित्व रूपम् स्वग्रहणे परापेक्षारहितं नाम यत् स्वातन्त्र्यं तत्र या विश्रान्तिः
२३१ आस्वाद विश्रामः सा रूपम् यस्य (105) तादृशः॥

*, शुद्धे प्रकाशरूपे स्वात्मनि स्थितत्वात् 'अहम्' इति स्वरूपम् आनन्दत्वेन स्फुरत् अभिलापेन स्पर्शनम् "अहम्" प्रत्यवमर्शः प्रत्यवमर्श विषयत्वेन न तु भाव विषयत्वेन "इदम्" इति रूपः

प्रकाशस्य = [illegible] — विशुद्धसंविद्रूपस्य = [illegible] चिद्रूपस्य

देहादि संस्पर्शैर् नाविलीभूतस्य = [illegible]

यः = [illegible] आत्मा = [illegible] — जीवितभूतः = [illegible]

सारस्वभावो = [illegible]

विच्छेदशून्यो = [illegible] अन्तर = [illegible]

* अन्तर — अभ्युपगम कल्पो = [illegible]

अनन्य मुख प्रेक्षित्व = [illegible]

स्वातन्त्र्य विश्रान्ति रूपः = [illegible] — परः प्रतिष्ठा मा

"अहमिति" = [illegible] * प्रत्यवमर्शः = [illegible]

असौ = [illegible] विकल्पो न भवति = [illegible]

विकल्पत्वाशङ्कायां = [illegible] बीजं = [illegible]

ननु विशुद्ध प्रकाशे [illegible]

दर्शयति = [illegible] वाचः कस्य रूपाया कथं संभवो येन उक्तो वाग्वपुः वाग्वपुरपीति = [illegible]

विषयरूपात् = [illegible]

श्रोत्रग्राह्यात् = [illegible] शब्दादन्य = [illegible]

इयत्त आह विषयरूप इति श्रोत्रग्राह्यात् शब्दाद् अन्य एव इति वाक् इन्द्रिय जन्य शब्दस्वरूपो मतः॥

* । स्वाध्यासेन → अयं घटः, इति हि घटशब्दवाच्यः सोऽयं पुरः स्थितो भावो भवति, तेनेत्यत्र वाच्यवाचक सङ्केतकरण (106) हेतोरन्तरस्य परामर्शस्यैव वाक्त्वम् उक्तम् । न तु बाह्यस्य स्थूल शब्दस्य ॥

240

अन्तरवभासमानः = [illegible]

संविद्रूपावेशी = [illegible]

शब्दनात्माभिलापो = [illegible]

वागित्यनेनोक्तः = [illegible]

वक्तिः → [illegible] → अर्थ = [illegible]

* स्वाध्यासेन = [illegible]

सोऽयमित्य = [illegible] "सः अयं" अभिसबन्धन = [illegible]

यदि = اگر वाग्वपु = [illegible]

कस्मात = کیوں کہ न विकल्पः [illegible]

आह = [illegible]

न हि अस्य = [illegible] विकल्पलक्ष्मास्ति = [illegible]

तथा हि = [illegible] विविधा = [illegible] तत्तद्रूपावेन

कल्पना = [illegible] विविधत्वेन च = [illegible]

[illegible]

240

(107)

प्राकृतस्य = [illegible]   कल्पोऽन्यव्यवच्छेदनं = [illegible]

विकल्पः = وکلپ ہے   विविधत्वं च = [illegible]

वस्तुवर्णने = [illegible]   संभावना = [illegible]

समारोपः = [illegible]   निरासे = [illegible]

सति भवत् = [illegible]

द्वयं = دو   वस्तुयवादिरूप = [illegible]

आक्षिपति = [illegible]

तेन = اسی سے   विकल्पे = اس وکلپ میں

अवद्यं = [illegible]   तत च = وہ دو وکلپ

निश्चेतव्यम् = [illegible]

ततश्च = [illegible]   व्यपोहितव्यं भवति = [illegible]

तथा च = [illegible]

नास्तीति व्यवच्छेद्यम्

भवति → तत् च विकल्पकार्यमेव भवति इति अर्थः

तथा च = دو روپ وکلپ کا اب سہی کرتا ہے -

کہ 'نہ آگنی' تو ہے وہ آگنی والے سے کہی کرتا ہے - ان دو کو اسمجھا کر [illegible] پرشن ہے →

والا ہے وہی وکلپ ہے۔ جہاں اب پرکاش سی کیا جو ابرکاش [illegible]

یہ بات بھی تو وکلپ ہی ہے۔ اس پر کیا کہتے ہو - یہ پرشن ہے - →

मायापदे हि घटाघटौ प्रकाशते
ततश्च अत्र प्रतियोगि संभवः ॥

251

संभवात्

अघटस्यारोपे निषेधलक्षण
अपोहन व्यापारः
अपोहन व्यापारानुप्राणिता
विकल्पस्य अयं घटः इति
निश्चयः न भाति ॥
अतो अत्र विकल्पत्वे
नास्तीति ॥

भिन्नयोरवभासो हि
स्याद्घटाघटयोर्द्वयोः ।
(प्रकाशवत्) प्रकाशस्यैव (अप्रकाशस्य) नान्यस्य
भेदिनस्त्ववभासनम् ॥२॥

[illegible]

भिन्नयो = [illegible] अवभासो हि = [illegible] → [illegible]
घटा अघटयोर्द्वयो ।

स्याद् = ہے → [illegible]

प्रकाशस्यैव = پرکاش کی न = नहीं अन्यस्य = [illegible]

भेदिनस्त्व = [illegible] अवभासनम् = اس کا بھاسن نہیں ہے

[illegible]

[illegible] ([illegible]) [[illegible]]

پرکاش کی طرح دوسرا وہ ہے یعنی اپرکاش الگ اوبھاس نہیں ہو سکتا ہے ۔ کیونکہ مایا پرکاش

کا بھیدی دوسرا کوئی دوسرا تو ہے ہی نہیں ۔

घटे = [illegible] हि = [illegible] दृष्टे = [illegible] घटस्थान = [illegible]
एव

अघटेऽपि = [illegible]

योग्य = [illegible] अघटयोग्य देशाभिमत = [illegible]

स्थानान्तरेण स्थानाक्रमणशीलो = [illegible]

विज्ञानजनकः = [illegible] स्वकारणोपनीतः = आलोकादि

अवभाससंभावना हेतुः
संभाव्यते = [illegible] पटादिस्वभावः = [illegible]

ज्ञानस्य
अतो = [illegible] घटाघटयोर्द्वयोरवभासस्य = [illegible]

घटोघटसमारोपः
संभावनात् = [illegible] समारोपः = [illegible]

सावकाशी भवति = [illegible]

अघटस्य = [illegible] सत्यारोपे = [illegible]

निषेधलक्षणापोहन = [illegible] अघटस्य पटादि निषेधकरण स्वभावः

व्यापारः = [illegible]

इति = [illegible] तदनुप्राणिता = [illegible] अपोहनव्यापारानुप्राणिता

विकल्परूपता = [illegible] घटे = [illegible] इत्येतस्य = [illegible]

निश्चयस्य = [illegible] "लिङ् संभावनायाम्" = ← स्यात्

स्यात् → इति संभवः
अत्र विकल्पोयुक्तः [illegible]

page 242 — [illegible]

तुल्यकक्षयस्य → सदृशबलस्य, प्रतियोगिन्

ननु कथं घटाघटयोस्तुल्य कक्ष्यत्वम्?

सत्य यथा सत्तायोगेन घटस्य भावबुद्धि जनकत्वं

तथा अघटस्यापीत्य इतावत मात्रेण तुल्य कक्ष्यत्वं॥

ननु प्रकाश अप्रकाशयो: अपि तुल्य कक्षत्वं स्यात्—

आह "न च" → अन्यथा तम तमसोऽपि

पदार्थ प्रकाशत्व प्रसङ्गात इति

भाव:॥

अयमत्र सङ्क्षेप: →

अर्थात् अयमिति प्रकाशस्य स्वग्रहण—

समये प्रकाशस्येव — प्रकाशवत्, अन्यस्य

भेदिन: — अप्रकाशरूपस्य प्रतियोगिन:

अ घटग्रहे अघटस्येव, तु: व्यतिरेके,

अवभासनं न भवति अतोऽत्र विकल्पत्वं

नास्तीति —

P.T.O

...यते = [illegible]

...रूपो न भवति = सत्तां लभते [illegible]

...हि = [illegible]

प्रकाशं प्रति

...स्य = [illegible]

...शवत् अवभासने = [illegible]

...क्षयस्य = [illegible]

प्रकाशेन सह तुल्य कक्षस्य

भेदन व्यापार = [illegible]

असहिष्णोर = [illegible]

242

(111)

नहि प्रकाशग्रहणसमये तमोग्रहणं संभवतीति इति भावः

[illegible]

अवभासनमेव नास्ति = [illegible]

अवभास अभावे – तदभावे = [illegible] कस्यापोहनम्? = [illegible]

अवभाससंभवेऽपि = [illegible]

प्रकाशरूपत्वमेव = [illegible]

न च प्रकाशस्य = → [illegible]

भेदो यदि ह्यत्राभ्युपगम्येत तर्हि अप्रकाश- असंभवो पहतत्वात् प्रकाशान्तरे संभव सवाद्वयः॥

न च प्रकाशस्य स्वरूपगतो भेदो युक्त इति भावः – स्वरूपदेशकालभेदो – [illegible]

येन द्वितीय प्रकाश = [illegible]

एकस्मादपोह्येतेति = [illegible] निषिध्येत

हि इति → यतः ← हीति = [illegible] यस्मात एवं = [illegible]

ततो [illegible] द्वयाभावाद् = [illegible]

अपोहासंभवे = [illegible] अप्रकाशापोहन- असंभवे

[illegible] विकल्परूपत्व = [illegible] असावात् = [illegible]

चिन्मात्रे = [illegible] परामर्शात्मनि = [illegible]

अहमिति = [illegible] → अहमित्येवं स्थितः स्वस्वरूप परामर्शः

[illegible]

स्वस्वरूप- परामर्शः – प्रत्यवमर्श एव = [illegible]

न तु विकल्पः = [illegible]

[illegible]

न तु अतद्रूपप्रकाशा~~स्य~~ एव ~~इ~~दनं न भवतीत्यर्थः॥

243

(112)

[illegible]

ननु = [illegible] घटे = [illegible] परिनिष्ठितरूपे = [illegible]

दृष्टे = [illegible] ततदर्शनमुपजीवता = [illegible]

अपेक्ष्यमाणेन - [illegible]

विकल्पेन = [illegible] कथमघटस्य = [illegible]

निषेधनं क्रियते = [illegible]

नह्यघटस्य = [illegible] केनचित = [illegible] नापि = [illegible]

गृहीतम् = [illegible] अघटवासनापि = [illegible]

घटे दृष्टे = [illegible] संस्कार सदृशाधेव वासना कारणं

कथंकारं = निर्विकल्प [illegible] प्रबुद्ध्यताम् = [illegible] x

सत्यम् - [illegible] एवं प्राक्य: = [illegible]

पृष्टव्य: पर्यनुयोज्यो = [illegible]

न तु वयम्, [illegible] यत: [illegible]

x- सदृशदर्शनादेव हि वासना प्रबुद्ध्यते न च घटोऽघटसदृश: प्रत्युत विलक्षण इति भाव:॥

✗ विकल्पो = ... घट इत्य ... = [illegible]

ततः = ... अतत् = ... प्रतिभा

घटाघटादि ज्ञान से बिना — स्वान्तः कृतभावराशिलीन

भाजा = [illegible] — मात्रम् = [illegible]

अघट व्यवच्छेद — अतद् व्यपोहनात = ... तत् निश्चयनम् ✗

उक्ता = ... हि = [illegible]

"घटनिश्चयं न कश्चिदपण्डितः"

इह = ... प्रमाता नाम = [illegible]

प्रमाणादितिरिक्तः = ... करणात् भिन्नः [illegible]

प्रमासु = [illegible] स्वतन्त्रः = [illegible] क्रियासु स्वतन्त्रः

संयोजनावियोजनाद्याधारवशात = [illegible]

कर्ता इति: = [illegible]

तस्य च = [illegible] प्रमातुरन्तः =

सर्वार्थावभासः = [illegible]

चिन्मात्रशरीरोऽपि = [illegible] एकतया

प्रमात्रासह

तत्सामानाधिकरण्यवृत्तिरपि = [illegible]

दर्पण नगर = [illegible] अन्योऽन्ये नास्ति = [illegible]

भेदाभेदाभ्यां

*~~मायाव्यापार~~ भेदनरूप मायातत्त्वसंबन्ध व्यापार

224

इत्यपि उक्तम् = [illegible]

स्थिते सति एवं च = [illegible] तत्प्रतिभा = [illegible] →

घटाभासम् = [illegible]

अतत्प्रतिभा च = [illegible] → अघटाभासं = [illegible]

प्रमाता भजते = [illegible]

→सेवते, तावत = [illegible]

तदविकल्पदशायां = [illegible]

चित्स्वभावोऽसौ घटः = विश्वशरीरेण [illegible]

चिदेव = [illegible] घटन विश्वशरीरः = [illegible]

पूर्णः = [illegible] न च = [illegible] तेन = [illegible]

[illegible] — केचित = [illegible] व्यवहाराः = [illegible]

तत = [illegible] मायाव्यापारम् = [illegible]

उल्लासयत = [illegible] पूर्णमपि = [illegible]

[illegible] खण्डयति भावं = [illegible]

तेन = [illegible] अघटस्यात्मनः = [illegible]

व्यपोहनम् = [illegible] आश्रित्य

[illegible]

244

तस्य पदादेश्यापोहनं =

क्रियते = [illegible] → निषेधनरूपं = [illegible]

तदेव = [illegible] व्यपोहनमाश्रित्य = [illegible]

तस्य = [illegible] घटस्य = [illegible] [illegible]

[illegible] निश्चयनम = [illegible] उच्यते = [illegible]

'घट एव' इति = [illegible]

'एव' स्वार्थस्य = [illegible] संभाव्यमाना = [illegible]

अपरवस्तु = [illegible] निषेधरूपत्वात् = [illegible]

अघटरूप

एष एव = [illegible] परिच्छेदात्तु = [illegible]

भेदेन भासनात् तत क्षणकल्पात = [illegible]

परिच्छेदः = [illegible] हीति = → [illegible]

→ यतः एवं = [illegible]

तस्मात = [illegible] युक्तं = [illegible]

'द्वयाक्षेपी विकल्प' [illegible]

इति = [illegible] पूर्वश्लोकोक्ते = [illegible]

वस्तुद्वये = [illegible] श्लोकद्वयेन = [illegible]

[illegible]

245

Plural [illegible]

हेतू = [illegible] क्रमेणोक्तौ = [illegible]

यस्मादेवं = [illegible] एवं विकल्पः = [illegible]

[illegible] ततोऽहमिति = [illegible] द्वाद्वौ विमर्शः न विकल्पः = [illegible]

चिन्मात्र विश्रान्तः

इति = श्लोकत्रयेण = [illegible]

महावाक्यार्थः = [illegible] → [illegible]

[illegible] वाक्यैरपि = [illegible] प्रमातुरेवायं = [illegible]

व्यापार उक्तः = [illegible] अपोहरूपः

"एक प्रत्य वमर्शारण्य" [illegible]

प्रपत्तः [illegible] इत्यत्र = [illegible] "प्रपत्तेति स्वयमिति" च [illegible]

वदद्भिः = [illegible] सत्वेत: = [illegible]

[illegible] कथं समर्थ्यः = [illegible]

इत्य = [illegible] प्रास्ताम = [illegible] एतत = [illegible]

4th Shaloka:- ननु etc ......→

see note in the left ...

ननु = [illegible] एवमहं इति अपि = [illegible]

प्रत्यवमर्शोऽनहंरूपस्य = [illegible]

घटादेः = [illegible] प्रतियोगिनो = [illegible]

अपोहनीयस्यापोहे = [illegible]

विकल्परूपता = [illegible] कथं स्यात् = [illegible]

इत्याशङ्क्येनाह = [illegible]

अहमिति विमर्शः चित्तत्त्वमेव सर्वप्रकाशरूपः

चित्तत्त्वं मायया हित्वा
भिन्न एवावभाति यः।
देहे बुद्धावथ प्राणे
कल्पिते नभसीव वा ॥४॥

बुद्धौ - [illegible]

देहादौ अहमिति यो विमर्शः

प्रमातृत्वेनाहमिति
विमर्शोऽन्यव्यपोहनात्। → यतोऽसौ अतत् घटादि देहादि निषेधनात्
विकल्प एव स पर- → अन्यः विरोधी वक्तव्यवद् समारोपलक्षणः
प्रतियोग्यवभासजः ॥५॥

यः = [illegible] चित्तत्त्वं = [illegible]

मायया = [illegible]

हित्वा = [illegible]

* इदन्ताग्रहणयोग्यस्य वेद्यराशेः, या छाया - प्रतिबिम्बः, तेन छुरितः – श्लोके रूषितः यः स्वच्छात्मा – श्रीसदाशिवादि रूप आत्मा तस्मिन् ॥

247 [illegible]

भिन्न एव अवभाति = [illegible] यः = [illegible]

देह = [illegible] बुद्धौ = [illegible]

वा प्राणे = [illegible] कल्पिते = [illegible]

नभसीव वा = [illegible]

[illegible] प्रमातृतत्त्वेन = [illegible]

अहमिति विमर्शः [illegible]

[illegible] ← अन्य व्यपोहनात् = [illegible] विकल्प एव = [illegible]

[illegible] स = [illegible] पर = [illegible] प्रतियोग्य = [illegible]

[illegible] अवभासः = [illegible] अः = [illegible]

[[illegible]]

अहमित्यवमर्शो द्विधा = [illegible]

[illegible] शुद्धो = [illegible] मायीयश्च = [illegible] देहादौ [illegible]

तत्र = [illegible] शुद्धो = [illegible] यः = [illegible]

[illegible] संविन्मात्रे = [illegible] विश्वाभिन्ने = [illegible] परमशिवदशाभिव

[illegible] विश्वच्छायाच्छुरित = [illegible] सदाशिवादिदशायां

स्वच्छात्मनि वा = [illegible]

[illegible]

देहादिप्रमातृतावत्स्वरूपे स्मर्यमाणत्वेन

248

अस्फुटस्तु = [illegible] वेद्यरूपे शरीरादौ = [illegible]

तत्र = [illegible] स्फुटोऽहं-प्रत्ययवमर्शः = [illegible]

विरोधी ← प्रतियोगी = [illegible] न कश्चिद = [illegible]

निषेध्यः ← अपोहितव्यः संभवति = [illegible]

घटादेरपि = [illegible] प्रकाशासारत्वेन = [illegible]

अप्रतियोगित्वेन = [illegible]

अनिषेध्यत्वात् — अनपोह्यत्वात् = [illegible]

इत्य = [illegible] अपोह्यत्वाभावे = [illegible]

कथं = [illegible] तत्र = [illegible] विकल्परूपता = [illegible]

[illegible] अस्फुटस्तु = [illegible] वेद्यरूपे शरीदौ = [illegible]

अन्यस्माद् = [illegible]

देहादेर्घटादेश्च = [illegible]

[illegible] — व्यवच्छेदेन = [illegible] अपोहेन भवन् विकल्प एव = [illegible]

इति वाक्यार्थः = [illegible]

अक्षरार्थस्तु = [illegible]

* · प्रमातृत्वेन स्थित

(120)

258

चित्तत्त्वं = [illegible] — प्रकाशमात्ररूपं = [illegible]

हित्वा = [illegible] सदप्यपहस्तनया = [illegible] — माया कृतेन प्राक्कृतेन

अप्रधानीकृत्य = [illegible] — [illegible]

कल्पित प्रमातृ धर्मितया

भिन्ने = [illegible] देहादावहमेव = [illegible]

देहादे: = [illegible] *नीलादौ = [illegible] न तु शुद्ध प्रत्यवमर्श मात्र

प्रमेये = [illegible] प्रमाता = [illegible]

[illegible]

इत्य = [illegible] अभिमानेन = [illegible]

'योऽहंस्थूल' = [illegible] इत्यादिविमर्शः = [illegible]

स विकल्प एव = [illegible]

न तु = [illegible] शुद्ध = [illegible] प्रत्यवमर्शमात्रम् = [illegible]

[illegible]

अत्र = [illegible] हेतु = [illegible]

परो = [illegible] → द्वितीयो = [illegible]

देहादिघटादिश्च = [illegible] यः प्रतियोगी = — विरोधी [illegible]

तुल्यकक्ष्यो = [illegible] अन्योन्यपरिहारश्च = व्यवच्छेदेन अवस्थाने [illegible]

विरुद्धस्तस्य = [illegible]

[illegible]

[illegible] बन्ध्यस्य कुय अध्यासः

योऽवभासः = [illegible] → समारोपणलक्षणः =

तस्मात् = [illegible] यतः = [illegible] असौ = [illegible]

धृहादि द्वितीय देहादि जीवितः जीवितः

एतत् = [illegible] निषेधानुप्राणितो = [illegible]

अहम् इति अवभासो जातः = [illegible]

देहादौ

अहं स्थूलो = [illegible] न कृशो = [illegible]

न घटादि = [illegible]

शुद्धप्रकाशरूपस्य = [illegible]

अपहस्तनमेव = [illegible] माया शक्तिः

देहादेर्भेदे हेतुः = [illegible]

तदपहस्तने तु = [illegible]

परमेश्वरस्य = [illegible]

स्वात्मप्रच्छादनेच्छारूप = [illegible]

चिद्रूप प्रथन = अभेदप्रकाशने = [illegible]

न तु परमार्थ- = भ्रान्तिरूपे प्राति = [illegible]

तयास्थितम्

स्वातन्त्र्यरूपा = [illegible] मायाशक्तिहेतुः = [illegible]

चिद्रूपस्य = [illegible] अपहस्तनं = [illegible]

→ देहादेरेव = [illegible] अत्यन्तवेद्यभावस्य = [illegible]

249/251

भिन्नस्यैव = [illegible] उपपत्तिशून्यतयैव = [illegible]

→ विवेक राहित्येन

प्रमातृताभिमानः = [illegible] — देहादिषु अहम् अभिमानः

तथा च = [illegible] देहादिभिमानभूमिकायां = [illegible]

स्थिताश्चार्वाका = [illegible]

चैतन्यविशिष्टः कायः पुरुषः → आत्मा = [illegible]

इति = [illegible] कायमेव = شریر ہی کو

प्राधान्येनाहुः = [illegible]

स्त्रीबालमुर्खाणां = استری - بالک - جاہل لوگوں

तथाभिमानात = [illegible]

ततोऽपि = اس سے بھی زیادہ विवेकवन्तः = جو زیادہ ویچار والے ہیں

पाककजोत्पत्ति = [illegible] परिणामादि = [illegible]

बलाद च = [illegible] स्थिरे = [illegible]

विना विकारप्राप्तावपि = [illegible]

शरीरस्य = اس شریر کی पश्यन्तो = دیکھتے ہوئے

बुभुक्षापिपासा = بھوک - پیاس योगयोग्यं = [illegible]

251

प्राणमेवात्मानं = وہ پران ہی کو آتما کہتے ہیں   केचन = کچھ آتما کہتے ہیں

श्रुत्यन्तविदो मन्यन्ते = کچھ ویدانتی مانتے ہیں اب

ततोऽपि = اس سے بھی   समधिकविवेकभाजः = زیادہ وچاروان ہیں

प्राणस्यापि = وہ بدھی کو آتما کہتے ہیں - وہ پران کو بھی نہیں کہتے ہیں

अनित्यत्वात् = نہ نتیہ ہونے سے   अनुसंधानयोग्यताम् = اور انوسندان - پرامرش کی یوگتا

पश्यन्तो = پران میں نہیں دیکھتے ہیں

ज्ञानसुखाद्याश्रयभूतां = گیان - سکھ آدی کی آشرے جو ہیں

बुद्धिमेव = - وہ بدھی ہی کو ہی -

काणादप्रभृतय = وہ کناد وغیرہ ہیں   आत्मानमाहुः = کہتے ہیں
وہ بدھی کو ہی آتما مانتے ہیں (وگیان وادی)

وہ شونیہ وادی - अपरे तु = اور دوسرے تو   तस्या = اس بدھی کو

अपि = کو بھی   योगिदशायां = یوگیوں کی اوستھا میں

वेद्यभावात् अपरत्वं = ویدی بھاؤ کے نہ ہونے سے اپرتو

- मन्यमानाः = مانتے ہیں

شونیہ کو آتما مانتے ہیں - असंवेद्यपवीरूपं = جو جانا نہیں جا سکتا   यन्न = جو کہ نہیں ہے

किंचिद्रूपं = کچھ بھی روپ نہیں → सकलवेद्यराद्धिविनिर्मुक्तं =
ساری جو ویدی راشی سے رہت

252

शून्यत्वात् = شونیہ ہونے سے   नभस्तुल्यं = آکاش جیسا ہے

न तु = نہیں ہے   महाभूताकाशस्वभावं = مہابھوت آکاش جیسا ہے [illegible]

प्रमातृ तत्त्वं = → دیکھنے والا ہے -

शून्यब्रह्मवादिनः = شونیہ برہم کہنے والے

सांख्यप्रभृतय आहुः = سانکھیہ وغیرہ کہتے ہیں

तस्मिन्नपि = اس شونیہ میں بھی

वेद्ये शून्यान्तरं = [illegible] - [illegible]

तत्रापि = اس میں بھی   शून्यान्तरम् = شونیہ ہے

इति यावद्वेद्यावत्कल्पना = یہ کلپنا [illegible] - یہ سب کلپنا ہے

न त्रुट्यति = ٹوٹتی نہیں ہے

तदर्थमाह = اسی لئے کہا   "कल्पिते" इति = کہ یہ کلپنا ہے - اور یہ نہیں ٹوٹتی ہے

न च अनवस्था = [illegible]

परमार्थप्रकाशबलेन = کیونکہ وہ پرکاش ہی ہے اسی کے بل سے

यतः = جس واسطے   सर्वस्य = سارے کا پرکاش ہے

प्रकाशो = پرکاش ہے   न तु = نہیں ہے [illegible]

देहादिवशात् = دیہہ وغیرہ سے

بلکہ پرکاش بل سے ہے [illegible]

तथात्वाभिमानमात्रं = [illegible]

देहादि = [illegible] प्रमातेति = [illegible]

→ संकोचमात्ररूपे = [illegible]

चित्तत्त्वं = [illegible] शून्ये = [illegible] | भूतले = [illegible]

यथा = [illegible] घटाभावः = [illegible]

संकोचः = [illegible] अपरिवेद्यांश = [illegible]

छायाच्छुरित = [illegible] तु =

चित्तत्त्वमेव = [illegible] बुद्धिप्राणदेहादि = [illegible]

अमी एव = [illegible] भूमिकाविशेषा = [illegible]

उत्तरोत्तरम = [illegible] आरोहता = [illegible]

योगिना = [illegible] جاگرت [illegible] जाग्रदादितया = [illegible]

[illegible] पिण्डस्थादितया च = [illegible]

नामेषु = [illegible] भण्यन्ते = [illegible]

अपहस्तनं च = [illegible]

व्याख्यास्यते = [illegible]

254

"कलोद्दलितमेतच्च चित्तत्त्वं कर्तृतामयम् ।
अचिद्रूपस्य शून्यादेर्मितं गुणतया स्थितम् ॥"

कला = [illegible] उल्लवलितम = [illegible] एतत चित्तत्त्वं = [illegible]

कर्तृता अयम = [illegible] अचिद्रूपस्य = [illegible]

स्थितम् = [illegible] मितं = [illegible] गुणतया = [illegible]

इति = [illegible] तत्स्थितम् = [illegible]

अशुद्धः = [illegible] 'पहम' इति वर्मश्रो

[illegible]

विकल्प एव = [illegible]

द्विविधोऽपि च अयम् = شدھ اور اشدھ ہیں

'अहं-प्रत्ययो' द्विधा = [illegible]

अनुभवमात्र रूपश्च = ایک ہوا انوبھو ماتر ہی صرف

अनुसंधानात्मा च = دوسرا انوسندھان ہے

स: अयम [illegible]

शिवात्मनि = [illegible]

"अहमिति" [illegible]

[illegible]

अप्रबुद्धे तु ... अनुभवरूपे = ... विकल्पत्वमुपपादितम्

सदाशिवात्मनि =

'अहमिदमिति' प्रबुद्धो द्विधा =

अप्रबुद्धोऽपि = ... → 'अहं स्थूल' इति

योऽहं = ... स्थूलोऽभवं = ... सोऽहं कृशो =

बालो = ... युवा = ... स्थविरः =

स एवं 'अहमेव' इति च अप्रबुद्धो द्विविधः =

तत्र = ... प्रबुद्धे = (उभयरूपे) विकल्परूपत्वम् =

अप्रतिष्ठमेव = ... इत्युक्तम् =

अहं प्रत्यवमर्श इत्यत्र

अप्रबुद्धेऽपि तु = ... अनुसंधानात्मकतया =

अभेदस्य = ... प्रस्फुरणात् = ... अहं प्रत्यवमर्शो य इत्यत्र

कश्चिदविकल्पत्वं =

आशङ्केत = ... तस्य =

व्यामोहं = ... व्यपोहयितुमाह =

256/ (128)

कदाचित्कावभासे या पूर्वाभासादियोजना ।
संस्कारात्कल्पना प्रोक्ता सापि भिन्नावभासिनि ॥६॥

* न केवलं देहादिष्वनुभवमयो ऽहमिति विमर्शो विकल्पो यावदनुसंधिमयोऽपि इति अपि शब्दार्थः

देहाद्यन्यपदार्थ-विशेषणतया ← कदाचित का = — अवभासे = या = ३.

बालयुवा-आदि ← पूर्व अवभासादि योजना =

संस्कारात्कल्पना = प्रोक्ता =

विकल्पमेव ← * सापि = भिन्न =

अवभासिनि =

* देह इत्यादि वर्तते = — पूर्व सूत्रात

कदाचिचित्कः = * कदाचिद् वा =

अनियत = देशकालकारो =
नियतानियमितयोः, देशकालयोराकारो यस्य तादृशः

यस्य देहादिरूपस्य प्रमातुः ← अवभासो = स्फुरणम् यस्य =

देहादेः = स्वलक्षणरूपस्य =

तत्र = या = ३. पूर्वाभासेन =

→ बालादिशरीरावभासेन =

संबन्धः योजना = → 'योऽहं बालः' "

स स्व एवाद्य = 'युवा' इत्यानुसंधानम् =

आदिग्रहणात् = → उत्तरेण =

28 भविष्यता

भाविना = [illegible] आभासेन सह योजना = [illegible]

स्थविरो भवितास्मि = "[illegible]" अग्रे भविता

इति सा योजना = [illegible]

सर्वा कल्पना विकल्प एव = [illegible]

न तु शुद्ध प्रत्यवमर्शः = [illegible] -
चित्प्रतिष्ठः

अत्र = [illegible] देहादि विशेषण = [illegible]

हेतुत्वाशयेन = [illegible]

यतो = [illegible] → भिन्नावभासित्वमेव = [illegible]

योजनां वस्तु अनुसंधान अपि

देहादेः = [illegible] तदानीमपि = [illegible]

अविच्छिन्नं = [illegible]

यदि = [illegible] हि = [illegible] तस्य = [illegible]

देहादेः = [illegible] सर्वतः = [illegible] पूर्णत्वम् = [illegible]

अवच्छेदहीनत्वं = [illegible]

पश्यन् = [illegible] → अनुसंधानम् = [illegible]

अहमिदम् = [illegible] इति = [illegible]

पुरुषः ← विदध्यात् = [illegible] तदियं = [illegible]

सदाशिवभूः = [illegible]

दशा

* भिन्ने योऽहं काले इत्यादि इति ... विकल्पत्वेन एव तत्रापि

[illegible]

257 केन विकल्पास्पदत्वेन भण्यते = कथ्यते

यावता = [illegible] विच्छिन्ने एव = [illegible]

सोऽनुसंधिः [illegible] भिन्ने हि = [illegible]

कथमनुसंधानम् = [illegible]

इति चेत् आह = [illegible] संस्कारात = [illegible]

→ प्राक्तनानुभवकृत = [illegible] वासनाप्रबोधजस्मृतिवशात

इति यावत् = [illegible]

प्राणकलाबलवशादनुसंधि = [illegible]

बुद्धौ = [illegible] ज्ञानसुखादितारतम्यात = [illegible]

क्रमातिशयात

शून्ये वैतत्यावैतत्ययोगात् = [illegible]

अयमपि = [illegible] विकल्प एव = [illegible]

एवं = [illegible] स खायं घट" इति = [illegible]

घटाद्यनुसंधानेऽपि = [illegible]

विकल्पत्वं = [illegible] मन्तव्यं = [illegible]

किन्तु = [illegible] एतासु = [illegible]

([illegible])

(131)

[illegible]

25

अनुसंधानमुमिषु = [illegible] — विद्याशक्ति = [illegible]

अधिकेन = [illegible] — अचिर = [illegible] — स्वरूप परामर्श

भेदात निगीता

घुतिवत् = [illegible] — उद्दीप्यते = [illegible] — शक्त और प्राणादि भेदा

इति = [illegible] — तासा = [illegible] परपद शीलने = भूता तदुन्मुखी

प्रथम कल्प = [illegible] — अभ्युपायत्वम = [illegible]

अभ्युपगमन् गुरव: = [illegible]

कस्य चित मेदस्य तिरस्कारात —

Thinking Staircase

[illegible]

न च = [illegible] — देहादीना = [illegible] — पूर्वे पूर्वे = [illegible]

प्रमातृवेद्यता = [illegible] — [illegible]

येन = [illegible] — प्रमातुर प्रकाशे = [illegible]

प्रमेये = [illegible] "सोयं घट:" न भाति = [illegible]

तत्प्रकाशश्च = [illegible] — न पूर्वे प्रकाशं विना = [illegible]

सोऽपि = [illegible] — न = [illegible]

प्रमात्रन्तर प्रकाशं विना = [illegible]

इत्य नवस्था स्यात् = [illegible]

देहाद्यकलुषीकृत एकस्य चित्प्रकाश — प्रापि तु = [illegible] — विशुद्ध प्रकाश स्व = [illegible]

देहादि प्रमाता भवत

विश्वस्य न प्रकाश इति निरूपयन् = [illegible] स्वतन्त्रे:

— [illegible]

258

व्यवहार कालेऽपि

उक्तयुक्त्या = [illegible] सदेव = [illegible]

[illegible] सृष्ट्यादि शक्ति = [illegible] वियोगेऽपि = [illegible]

भगवत उक्तो भवति = चिद्रूपस्य [illegible]

इति दर्शयति = [illegible]

तद ← यत्

तदेवं व्यवहारेऽपि
प्रभुर्देहादिमाविशन् ।
भान्तमेवान्तरर्थौघ-
मिच्छया भासयेद्बहिः ॥८॥

औघम्

यत् = एवं [illegible] यत्सर्वथा संकोचोपि स्वाश्रयं

तत् = [illegible] → [illegible]

यदि तदा तद्वत् इति संबन्धः

व्यवहारेऽपि = [illegible] प्रभुः = [illegible] स्वीकुर्वन्

देहादि = [illegible] आविशन् = [illegible]

भान्तम् = [illegible]

अन्तर [illegible] अर्थौघम् = [illegible]

[illegible]

इच्छया = [illegible]

भासयेत् = [illegible] बहिः = باہر

(133) * परमार्थतो हि सर्वमिदं स्वरूपमेव
आवेशान स्वरूपत्वे तत् च
आभासमात्रमेव

२५१

प्रमातृत्वेनाहमिति विमर्श अत्यन्तम् ॥

यत् = पूर्वं दर्शितं = देहे बुद्धौ =

इत्यादि = तत् सर्वम् =

उपपद्यते = कथम् = → यथा संभवति घटते ॥

यदि = व्यवहारे =

→ माया पदे = देहप्राणादिमपि =

प्रभुरेव = चिदात्मा प्रकाश परमार्थ इच्छया =

→ मायाशक्तिरूपया = आविशन = प्रमातृतया स्वीकुर्वन्

देहप्राणादि = प्राधान्येन =

स्वरूपं = चिदात्मकं प्रदर्शयन =

अन्तः = संविन्मात्रे = — चित्प्रकाशे

भान्तम् = ऐक्येन अहमित्येवंरूपम् =

स्मरणे अन्तःकरण, बहिष्करण → प्रथुभवे

प्रथौघम = इच्छयेव

बहि = इदमिति =

भासयति = तत् =

एतत् = उपपद्यते =

अन्यथा तु = अनवस्था स्यात् =

वेद्यता भूमौ स्फुटम स्फुटं च क्रमेण इदं भासयति

आवेशाभावे
प्रमातृ वेद्यतायां
प्राग्दर्शिता ॥

*. व्यवहारो द्विधा, लौकिकः अलौकिकः
लौकिकः क्रियविक्रय रूपः, अलौकिकः भाषित —
शास्त्रीयः, तदाह प्रेक्षाव्याख्यादौ
260 स्वयंभू इन प्रेक्षा, परन्तु प्रतिपादने व्याख्या ॥

भासयते

हेतौ लिङ् =

भिन्नक्रमतया संबन्धोऽर्थस्तेन घटते
देहादिनपि, प्रभुरेव अर्थी
भासयते

अपि-शब्द = एव शब्दश्च =

भिन्नक्रमौ = यत् = इति मत्वा

एतावत् उक्तं = अपोहन स्वरूपम्

तदिति = → तस्मात् हेतोः =

एवं जाते =

वक्ष्यमाणरूपम् =

किं तत? =

यत् किल प्रभु =

परस्परं = *व्यवहारकाले =

क्रयविक्रय = प्रेक्षाव्याख्यादौ =

चैत्र मैत्रादि = संबन्धिनो =

देहप्राणादीन् = तत्रैवकतया प्रिन्

एकतया = तावति =

आभासे = आविशन् =

अन्तमान्तमेव =

→ अनुज्झितान्तः = प्रकाशमेव =

अ॰ यथोक्तं प्राक्, यत् किल तदाभास्यते तत् संविदो विच्छिद्यते, संविद् च न विदन्तरात् संवेद्यं संवेद्यान्तरम्, न च (135) विच्छेदने वस्तुतः संभवतीति,

261

मात्र मुच्यते — विच्छेदनस्य अवभासने यथा स्वं घटादि — सर्वाभासतया न तु सर्वाभासतया — पदार्थाभासतया — अन्यापोहरूपतया — अर्थादि

सन्ते = [illegible] बहिः = [illegible] एकाभासतया = [illegible]

भासयति = [illegible] इति संभाव्यते = [illegible]

इत्येतज्ज्ञातम् = [illegible]

देहादिावेश पूर्वमर्थावभासेन, प्रभुणा - तेन

अन्यथा तदावेशासंभवात्

क्रियक्रियादिषु

तेन, तेन प्रमात्रा सह = [illegible]

ऐक्यं = [illegible] सृज्यते = [illegible] अस्मिन्काले → आवेशाविष्टीवशीभूते सति

अन्येन = [illegible] प्रमात्रा = [illegible] ऐक्यं = [illegible]

संक्षिप्यते = [illegible] घटादिमात्ररूपे = [illegible]

इतः पूर्वभावेशविषयीकृतेन प्रमात्रा सह

स्थितिः = [illegible] क्रियते = [illegible]

व्यापकत्वेऽपि आनुमुख्यमात्रेण तद्योगात्

पूर्णस्वरूप निमीलनात् = [illegible]

तिरोभाव = [illegible] आधीयते = [illegible] - संपद्यते

तावति = [illegible] आभासे = [illegible] तत्कालकृतार्थ अवभासे

ऐक्यावभासस्य - अहंविमर्शरूपैक्य- अवभासस्य संबन्धिपूर्णत्वदानात्

ऐक्यावभासन पूर्णत्ववितरणात् - [illegible]

अनुग्रहः = [illegible] क्रियते = [illegible] स्वात्मनि लयीकरणरूपः अनुग्रहः

अर्थावभासोऽपि अहंविमर्शे च विलीयते

* प्रकोपेन यानि तिरोधानानि तेषु,

262

तेन न केवलं = [illegible]

महासृष्टिषु = [illegible] महास्थितिषु = [illegible]

महाप्रलयेषु = [illegible] प्रकोपतिरोधानेषु* = [illegible]

[illegible]

दीक्षाज्ञानाद्य अनुग्रहेषु = [illegible]

भगवतः कृत्यपञ्चक = [illegible]

योगः

यावत् [illegible]

सततमेव व्यवहारेऽपि = [illegible]

ग्राह्यग्राहकोद्भावने ने संपादिते

शुद्धाशुद्धव्यवहारेऽपि न केवलं महासृष्ट्यादिष्वेव इति

यदुक्तम् = [illegible]

सदा सृष्टिविनोदाय सदा स्थितिसुखासिने।

सदा त्रिभुवनाहारतृप्ताय स्वामिने नमः॥"

جو سدا سرشٹی پر بہت خوش ہوتا ہے۔ سدا (اس) قائم رہنے پر سکھ میں بیٹھا رہتا ہے۔ سدا تینوں بھونوں کا

[illegible] ہے۔ اسی سے جو ترپت ہوتا ہے۔ ایسے اپنے سوامی کو نمسکار کرتا ہوں۔

262

प्रतिक्षणमविश्रान्तस्त्रैलोक्यं कल्पनाशतैः।
कल्पयन्नापि कोऽप्यको निर्विकल्पो जयत्यजः॥

ہر لحظہ نہ تھکتا ہوا - تین تربھون کو سیکڑوں کلپناؤں سے کلپنا کرتا ہوا بھی - یہ کوئی ایک ہی ہے -
نروکلپ ہے - وہی جنم رہت سب کچھ ہے - وہی ہے جو سب سے پرے ہے

([illegible])

*. निर्णेयं वस्तु,
कीदृशी असौ वस्तु
उपपत्ति इति आह—
263 "तेन" विना.....

स्वसंवित्साक्षितया सिद्धेय-
मित्येवकारार्थः

चित्स्वरूपे

इह = [illegible] अन्तरर्थावभासः = [illegible]

बाह्यार्थवासनादिकार-
णेषणयो

स्थित एव = [illegible]

तत् = [illegible] कि = [illegible] तत्र = [illegible]

कारणान्तरचिन्तया: = [illegible] subject matter

इति प्रकृते प्रमेये = [illegible] → [illegible] साध्यम्

तत्सिद्धये = [illegible]

युक्तिः ← उपपत्तिः उक्ता = [illegible]

तेन = [illegible] विना = [illegible]

इच्छारूपः = [illegible] प्रत्यवमर्शो न स्यात् = [illegible]

इति =

तत्प्रसङ्गात् = [illegible] तत्रापि अन्तरर्थावभासोऽस्ति इति समर्थानीयम्

प्रत्यवमर्शः = [illegible] विकल्पादिस्वरूपम् = [illegible]

उपपादितम् = [illegible] युक्त्यावस्थापितं

इति = [illegible] शिष्याणां = [illegible]

धियं = [illegible] समाधातुं = [illegible]

प्रकृते = [illegible] - subject → प्रमेयम् = [illegible]

उपपादयन् = [illegible] उपसंहरति = [illegible] निगमप्रकारेण

[illegible]

एवं स्मृतौ विकल्पे वा-
प्यपोहन परायणे ।
ज्ञाने वाप्यन्तराभासः
स्थित एवेति निश्चितम् ॥८॥

[illegible]

एवं = ایسے स्मृतौ = [illegible] विकल्पे = [illegible]

अपोहन परायणे = [illegible] → [illegible]

ज्ञाने = [illegible] अन्तर आभासः [illegible]

[illegible] – स्थित एव = [illegible] इति निश्चितम् = [illegible]

प्रमातृसंलीनतयार्थानामवभासः

चित् प्रकाश विश्रान्तता

प्रकाशात्मा = [illegible] महे परमेश्वर एव = [illegible]

यतो = [illegible] देहादि प्रमातृाभिमान दशायामपि = [illegible]

वस्तुतः = [illegible] जीवावस्थायाम्

प्रमाता = [illegible] – [illegible] ज्ञाता

[illegible]

एवम् = [illegible] इति = अतो हेतोः = [illegible]

इदं सिद्धं भवति = [illegible] प्रकाशात्मा महेश्वर एव यतः सर्वस्य जीविते तत् एतत् सिद्धम्

स्मरणे = [illegible] अपोहनजीविते च =

[illegible]

[illegible] } → नैवास्य अनुभवो भाति स्मृतौ → [illegible]

265

विकल्पे = [illegible] अनुभवज्ञाने च = [illegible]

अन्तराभासः = [illegible] प्रमातृसंलीन तया तदधीन अवभासः

प्रकाशविश्रान्तः = [illegible] स्थित एव = [illegible]

न अत्र संशयः कश्चित् = [illegible]

यदि = اگر हि = [illegible] देहादिरेव = [illegible]

परमार्थ प्रमाता स्यात् = [illegible]

तत = [illegible]

शरीरस्य प्राणस्य धियः शून्यस्य वा = [illegible]

अन्तर्घटादि = [illegible]

इति = किं केन संभवति किंचित एतत = [illegible]

घटादि = [illegible] परिहारेण = [illegible] नहि देहान्तः कोपि घटं लभते इति भावः

देहादेः = [illegible] स्थितत्वात् = [illegible]

प्रमार्थ प्रकाशस्तु = [illegible]

सर्वसहः = [illegible]

इति = तत्रान्तर्विभ्रम = [illegible]

सर्वशक्तिः युक्तत्वात् अन्यथा सर्व प्रादुर्भावासंभवाः ॥

पूर्वानुभवरूपस्तु

266 किन्तु → परमेश्वरस्येव बहीरूपतया स्वातन्त्र्यात्
सहज एव तत्र च ज्ञाने परमेश्वरस्येव मायां-
पदे प्रमातुः सहजं एव ज्ञानशक्तौ
स्मरणादिषु क्षेत्रज्ञानो सोऽन्तरवभासः
पूर्वानुभवरूपः ॥

अन्तराभासवर्गस्य → प्रकाशान्तर्गस्य अहन्तया
ग्रहणयोग्यस्य घटाद्याभास समूहस्य।

किन्तु →
सत्यं विशेषाभाव स्वान्तर्भाषाभासतया सैवन्न,
तथापि अन्योन्यविशेषोऽस्त्येवेत्यो विष
विशेषहेतोः सद्भावात् इति किन्तु इति

267 नैसर्गिकः — ...... → स्वभावसिद्ध
उत्प्रेक्षणे → उल्लेखनम् अनन्यशरण
तयैव एव
न असौ स्वात्मीयः → शुद्धविमर्शात् ज्ञातः
स्मरणकालीनः — नैसर्गिक

अनुभवस्य निर्विकल्प ज्ञानस्यान्तरर्थाभासं
बहिराभासयतः सोऽन्तर्भावावभासे नैसर्गिकः —
निसृष्टः स्वान्यात्स्वरूप प्रत्यवमर्शादागतः।
निर्विकल्प ज्ञाने हि स्वस्वभाव विमर्श पूर्वमेव
प्रदतीत्यर्थः ॥

P.T.O

इति

ननु =
बहिराभास
कस्तर्हि
आभासम
न च =
स्फुटास्य
अनपह्नव
इत्याशङ्क

किन्तु
बाहिर आभास
नात्मानि

[illegible] 267 [illegible]

पूर्वानुभवस्तु = [illegible] स्थितः = [illegible] स = [illegible]

स्मरणादिषु = [illegible] → [illegible] अन्तराभासः ज्ञाने ज्ञातो स्मरणादिषु

[illegible]

अन्तः स्थितः नीलाभास [illegible] अहमिति ग्रहणयोग्यं नीलाभाससमु

अनुभवज्ञानस्य = [illegible] इदं नीलम् [illegible]

इति अन्तराभासं = [illegible] [[illegible]]

बहिराभासयतः = [illegible] — [illegible] बाह्ये प्रकाशयतः

सोऽन्तर्नीलाभासो = [illegible] → [illegible] स्वात्मनि स्थितः

नैसर्गिको = [illegible] → निसर्गः = [illegible]

→ स्वातन्त्र्यात् = [illegible] आयातो = [illegible]

न तु = [illegible] स्मरणादेरिव = [illegible]

अनुभवज्ञान

अन्य ज्ञान कृत वासना बलात् [illegible]

स्मरणे = [illegible] उत्प्रेक्षणे = [illegible]

अनन्तरभाविनि

प्रत्यक्ष पृष्ठ भाविनि = [illegible]

सविकल्पे अध्यवसाये च = [illegible]

प्रमातृ बाह्यतया [illegible] या = [illegible] अन्तर्नीलाद्यवभासो = [illegible]

बाह्यतया = [illegible] अवभासयितव्यः = [illegible]

नासौ = [illegible] स्वात्मीयः = [illegible]

अपि तु = [illegible] पूर्वानुभव संस्कारजोऽसौ = [illegible]

अर्थावभासः

[illegible]

[illegible]

267

तत्र = [illegible] संस्कारो नाम = [illegible]

अनुभवस्य = [illegible] कालान्तरेऽपि = [illegible]

अनुवर्तमानता = [illegible]

अतो = [illegible] असौ = [illegible] अनुवर्तमानो अनुभवो = [illegible]

यतः = [illegible] नीलाद्याभास संभिन्नः [illegible]

तेन नीलादिना [illegible]

ततः = [illegible] तत् तादात्म्यापन्नं = [illegible]

स्मरणाद्यपि = [illegible] तथा = [illegible] निर्भासते = [illegible]

अनुभववत् [illegible]

तत एव = [illegible] स्मरणकालासंभवी = [illegible]

आभासः = [illegible] तत = [illegible] अनुभव पूर्वकाल कलित एव = [illegible]

इति = [illegible] स्वयं = [illegible] स्मरणादेः = [illegible]

निर्विषयत्वे [illegible] गृहीत ग्राहित्वे च = [illegible]

उद्घोष्यते = [illegible]

एतदेव = [illegible] अस्फुटत्वम् = [illegible]

इति = [illegible] सिद्धोऽनुभवस्मरणादौ = [illegible]

आभासभेदः = [illegible] अन्तराभास वर्गस्य = [illegible]

बहिराभासनम् = अव्यवधानेन = [illegible]

स्फुटता = [illegible] व्यवधानेन = [illegible]

[illegible]

'अयंडाः'

[illegible]

268

तु = [illegible] तात्कालिकत्वाभावात् = [illegible]

अस्फुता = [illegible] इति = [illegible]

ननु = [illegible] अनुभवज्ञानात् = [illegible]

"पृथक्" [illegible] ऐन्द्रियकात् = [illegible] अन्यत् = [illegible]

सर्वं = [illegible] ज्ञाने = [illegible] व्यवधानेन = [illegible]

[illegible] बहिराभासनरूपं = [illegible] प्राप्तम = [illegible]

इत्याशङ्क्य = [illegible] प्रविभागमाह = [illegible]

प्रमातुः सकाशात् अनुभव [illegible] व्यतिरिक्तं

तत्र प्रथमं पूर्वानुभव संस्काराद्यपेक्षा स्फुटत्व पक्षे निक्षिप्तं, द्वितीये तु मनोराज्यादौ स्वैरचारिणि क्षेत्रज्ञस्यैव स्वतन्त्रता तत्र विकल्पस्य द्वैविध्यं प्रत्यक्ष- पृष्ठभा० येकः॥

स नैसर्गिक एवास्ति
विकल्पे स्वैरचारिणि।
यथाभिमत संस्थाना-
भासनाद्बुद्धिगोचरे ॥२०॥

अन्योपायानपेक्षः स्वभावसिद्धः

स = [illegible] नैसर्गिक एव = [illegible] अस्ति = [illegible]

विकल्पे = [illegible] स्वैर चारिणि = [illegible]

यथा अभिमत = [illegible] संस्थाना = [illegible]

आभासनात् = [illegible] बुद्धि गोचरे = [illegible]

[illegible]

* परमार्थत: स्वान्तर्गतत्वेन अर्थे इति ग्रहणयोग्यस्य ॥

270

यः प्रत्यक्षव्यापारम् = جو پرتیکش وباپار کو

अनपेक्षकः ← अनुपजीवन् = [illegible] → व्याक्षेपसारतया = [illegible]

मनोराज्य = [illegible] संकल्पादिविकल्प = [illegible]

[illegible] स = وہ स्वैरं कृत्वा = [illegible]

→ स्वप्रेरणनैरपेक्ष्येण [illegible]

स्वातन्त्र्येण = [illegible] चरति = [illegible]

→ उदेति = [illegible] व्ययते च = [illegible] प्रमातृसकाशात्

[illegible] ← तत्र = [illegible] यो = جو बहिरवभासो = [illegible]

नीलादेः = [illegible] * अन्तराभाससमयस्य = [illegible]

स = وہ नैसर्गिक एव = [illegible] दृष्ट स्वरूप रूप प्रत्यवमर्श पूर्वक एव

तथाहि = [illegible] अपरिदृष्टपूर्वमपि = [illegible]

श्वेते = [illegible] दशनशातकलित = [illegible]

[illegible] करयुगलयुक्ते = [illegible]

दन्तिनम = [illegible] अन्तः = اندر → प्रमातृभूमौ = [illegible]

स्थितं = [illegible] बहिः = باہر

अन्तःकरणभूमौ = [illegible]

स्वच्छधीदर्पणात्मकतायाः = [illegible]

२७।

स = [illegible] विकल्पः = [illegible] तात्कालिकमेव: [illegible]

[illegible] आभासयति = [illegible]

अस्मात् च = [illegible] अन्तराभास = [illegible]

संभवसमर्थन = [illegible] प्रसङ्गागतात् = [illegible]

[illegible] आभासभेद = [illegible] विचारात् = [illegible]

शास्त्रे = [illegible] यत् = جو

प्रयोजने = [illegible] मुख्यतया = [illegible]

अभिसंहिते = [illegible] स्वात्मनि = [illegible]

[illegible] ईश्वरप्रत्यभिज्ञानरूपं = [illegible]

तदधिकरण = [illegible] सिद्धान्तनीत्या = [illegible]

अनायाससिद्धम् = [illegible] [[illegible]] [illegible]

[illegible] इति दर्शयति = [illegible]

अत एव यथाभीष्ट-
समुल्लेखावभासनात्।
ज्ञानक्रिये स्फुटे एव
सिद्धे सर्वस्य जीवतः ॥२२॥

अत एव = [illegible] यथाभीष्ट = [illegible]

समुल्लेख = [illegible]

(147)

अवभासनात् = [illegible] ज्ञान क्रिये = گیان اور کریا स्फुट एव = [illegible]

सिद्धं सर्वस्य जीवतः = [illegible]

272

यत् इदं = [illegible] यथाभीष्टस्य = [illegible]

बहिर् सत्त्वात् = [illegible] अननुभूतस्यापि = [illegible]

सम्यक् = [illegible] उल्लेखनम् = [illegible]

अवभासने च = [illegible] विकल्पस्य = [illegible]

प्रसङ्गात् = [illegible] दर्शितम् = [illegible]

अस्मादेव = [illegible] हेतोः =

इदमपि = [illegible] सिद्ध्यति = [illegible]

यः = [illegible] कश्चित् = [illegible]

कीटो वा = [illegible] ब्रह्मा वा = [illegible]

जीवनक्रियाविष्टः = [illegible]

तस्य = [illegible] अवभासनरूपा = [illegible]

ज्ञानशक्तिः = [illegible] उल्लेखनरूपा च = [illegible]

क्रियाशक्तिः = [illegible] नैसर्गिकी = [illegible]

ततः = [illegible] तस्यां [illegible] भूमौ = [illegible]

व्यतिरिक्तः = [illegible] ईश्वरोपकल्पित = [illegible]

([illegible]) [illegible]

स्वात्मनोभिन्नः यः ईश्वरः तेन कल्पिता – [illegible]

[illegible]

273

यः नाहम् सृष्टिवत् पूर्वसिद्धतया

पूर्वसिद्ध सृष्ट्युपजीवन

संभावनापि =

नास्ति =

इति =

स्वमेव =

सृष्टि तस्य उपजीवनम्

ऐश्वर्ये =

स्फुटं =

प्रत्यभिज्ञेय =

प्रत्यभिज्ञातव्यम्

जानाति =

करोति च = کرتا

इति =

ज्ञान क्रियास्वातन्त्र्य लक्षणम् =

सर्वस्य जीवन्

एकवचनेन =

सर्वस्य = سب

जीवजातस्य =

वस्तुत = واقعی

सैकेश्वरूपतां =

सूचयति =

274

अनन्तशक्तिरत्नानां यदेकाश्रयसंश्रयात् ।
विचित्रचन्द्रिकोल्लाससंसिद्धिस्तं स्तुमः शिवम् ॥

शिवम् = اُس شیو ناتھ کو   स्तुमः = ہم اُس کی پرستش / ستائش کرتے ہیں

(margin: یعنی)

विचित्र, चन्द्रिका = اُن کی عجیب روشنی کا پھیلنا   उल्लास = اُن میں آنا -
شکتیوں کا اُن میں آنا - اپنے اپنے وقت پر ظہور میں آنا -

संसिद्धिस्तं = اُس سے ہوتی ہے   भवेत = ہوتی ہے

अनन्तशक्तिर = بے حد بے شمار شکتیوں

रत्नानां = روشنی کے جوہروں ( )   میں سے = اُن سب شکتیوں کا
یہ ایک ہی آشرے پر موقوف ہے

(margin: یہ شکتی یعنی ان شکتیوں کا)

एवं = اس طرح   स्मृत्यादिशक्तीनां = سمرتی وغیرہ ان شکتیوں کا   वितत्य = پھیلا کر

स्वरूपमियतां = اُن کا اصلی سروپ   दर्शितम् = دکھلایا گیا ہے

यत्तु = جو کچھ   अत्र = اس جگہ   प्रमातुरपि = پرماتا کا روپ بھی

(margin: سکتی کا روپ دکھایا گیا)

स्वरूपम् = سروپ   उन्मीलितम् =

तत्तासामेव = وہ ان شکتیوں کا   शक्तित्वं = شکتی کا ہونا — اُن کا کام دکھانے کے لئے
یعنی شکتی والا یعنی ان شکتیوں میں شکتی پن ہو سکتا ہے

समर्थयितुम = ثابت کرنے کے لئے

(margin: یعنی کہ)

न हि स्वतन्त्रं शक्तिस्वरूपं भवितुमर्हतीति =

یعنی کہ — سوتنتر یعنی ہم کہتے ہیں ان شکتیوں کا سروپ دکھلایا ہے شکتی کا ان کا رہتا ہے -

[illegible]

275

अधुना = [illegible] तु = [illegible] तासां = [illegible]

शक्तिनाम् = एक आश्रय: = [illegible]

स च = [illegible] तच्छक्तिसंयोजनवियोजनादि: = [illegible]

आदि = स्वस्मिन् लयीकरणम्

तत्र तत्रयात स्वातन्त्र्यम् तस्य योगा — स्वातन्त्र्ययोगात् = [illegible]

महेश्वर: = [illegible] न तु = [illegible]

जडस्वरूपवह्न्यादिवत् = [illegible]

दाहकपाचकादिशक्त्य: = [illegible]

आश्रयमात्रम् = [illegible]

इति = [illegible] यत् = [illegible] उभयम् = [illegible]

[illegible] ← उपदिष्टम् = [illegible] ([illegible])

न चेत् अन्त:कृतानन्तविश्वरूप.....।

[illegible]

इत्यत्र सूत्रे = [illegible]

[illegible] तत = [illegible] वितत्य = [illegible] निर्णेतव्यम् = [illegible]

तत्र [illegible] एकमाश्रयं = [illegible] ज्ञानादिशक्तीनां परमस्वातन्त्र्यरूप महेश्वर-रूपमेकं स्थानम्।

निर्णेतुम् = [illegible]

275/276 "या चैषा प्रतिमा ....।" [illegible]

इत्यादि = [illegible] ...."व्यवहारोऽनुभूयते ॥".

इत्यन्ते = [illegible] चतुर्दशभिः श्लोकैः = [illegible] 14

आह्निके प्रस्तूयते = [illegible]

तत्र = [illegible] 14 [illegible] श्लोकेन = [illegible] एक आश्रयः =

स्वरूपमात्रेण — स्वरूपत = [illegible] उपक्षिप्यते = [illegible] - [illegible] कथ्यते [illegible]

ततोऽपि = [illegible] द्वयेन = [illegible] 2-3 व्यवहारः = [illegible]

सर्वः = प्रति [illegible] अति = [illegible] एकस्मिन् = [illegible] आत्मनि चिद्रूपे

[illegible] — आश्रये = [illegible] युज्यते = [illegible] न भासेत = [illegible] ([illegible])

इति = [illegible] अन्वयव्यतिरेकात्मा = [illegible]

[illegible] } युक्तिः = [illegible] उच्यते = [illegible]

ततो = [illegible] 4 [illegible] व्यवहारस्वरूपे = [illegible]

→ कार्यकारणभावतः = [illegible] स्मरणतः = [illegible]

सत्यासत्य प्रविभागतश्च = [illegible]

इति = [illegible] संक्षिप्य = [illegible] श्लोकेन = [illegible] 5

श्लोकाष्टकेन च = [illegible] 8 उपसंह्रियते

(152)

276.

प्रतिपाद्यते = [illegible] ततः श्लोकेन = [illegible]

सर्वोऽर्थो = [illegible] निगम्यते = [illegible]

इति - आह्निकार्थ संक्षेपः = [illegible]

अथ = [illegible] श्लोकार्थो = [illegible]

व्याख्यायते = [illegible] यदुक्तम् = [illegible]

सर्वस्य सिद्धे ज्ञानक्रिये जीवत"

[[illegible]]

इति तत् कथम् = [illegible]

यावता = [illegible] ज्ञानादिव्यतिरिक्तः = [illegible]

कोऽसौ अन्यो = [illegible] आत्मा

यस्य = [illegible] ते = [illegible] स्याताम् = [illegible]

काणाददिदृशा = [illegible] हि = आत्मसम्बन्धिन्या ज्ञानक्रिये

दूषितः = [illegible] तदाश्रयः =

ततो भिन्नेषु धर्मेषु......।

इत्यादिना? = तत एतत् = [illegible]

आशङ्क्य = स्वदर्शनदिशात्मकं =

[illegible]

277

स्वरूपता = [illegible] उपदिशति = [illegible] ~~उ उपदिशति ॥~~

या चैषा प्रतिभा तत्त-
त्पदार्थक्रमरूषिता ।
अक्रमानन्तचिद्रूपः
प्रमाता स महेश्वरः ॥१॥

यः च एषा प्रतिभा = [illegible] तत् तत् पदार्थ क्रम = [illegible]

रूषिता = [illegible]

अक्रमानन्त = [illegible] = [illegible] = [illegible]

चिद्रूपः = [illegible] प्रमाता = [illegible]

स महेश्वरः = [illegible]

(154)

277

प्रमातृम् प्रति स्फुरति [illegible]

"प्रतिभाति घट" = [illegible]   इति = [illegible]

यद्यपि = [illegible]   विषयोपाश्लिष्टमेव = [illegible]

प्रतिभाने = [illegible]   भाति = [illegible]

तथापि = [illegible]   न = [illegible]   तद्विषयस्य = [illegible]

निजस्वरूपं

स्वकं = [illegible]   वपुः = [illegible]

अपि तु = [illegible]   संवेदनमेव = [illegible]   घटप्रकाशेन

तत् = [illegible]   विषयोपश्लेषण   तथा = [illegible]   चकास्ति = [illegible]   स्फुरति

"मां प्रति भाति" → प्रति [illegible]

इति प्रमातृलग्नत्वात् = [illegible]   प्रमातृनिष्ठत्वात्

तथा च वेदः = [illegible]

अतः इति शेषः:   अतः कारणात्

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं

नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः।

तमेव भान्तमनु भाति सर्वं → सूर्यादिप्रकाशजातम्

तस्य भासा सर्वमिदं विभाति॥"

[illegible]

तत्र आत्मज्योतिष

तं परप्रमातृरूपं प्रकाशं प्रति

"अनुभाति" — भान्तम् — "स्फुरत्" शब्द अनुतमेवानुं →

278 "भान्तम्"

अविरत प्रकाशत्वे

भात्रा = अविरतस्फुरणत्वं = [illegible]

कर्मप्रवचनीयेन = [illegible]

लक्षण क्रियावाचक

तदीय स्वातन्त्र्योपकल्पित = [illegible]

निर्माण = [illegible] क्रियाजनितो = [illegible] - "भान्तम्"

वेद्यवेदकभावरूपो = [illegible] → लक्ष्य लक्षक भाव रूपः

"अनुभाति"

लक्षणात्मा = [illegible] संबन्धो = [illegible]

द्योतितः = [illegible] - "भान्तम्" [illegible] यथा हि वृक्षेण विद्युत् द्योतनं लक्ष्यते॥

भेदोन्मुखस्वभात्

केवलं = [illegible] विषयोल्लेखनबलात् = [illegible]

घटादि

बहिः = [illegible] क्रमावभासः = [illegible] समर्थितः = [illegible]

विमर्शो

प्रमातृ वेद्यवेदक रूप क्रमावभास

स = स = [illegible] सक्रम, योगपद्यादि = [illegible]

"तत तत्" सो स

विचित्ररूपो = [illegible] यः - पदार्थानां = [illegible]

वक्ष्यमाणेश्वरस्वातन्त्र्य = [illegible]

रूपदेशकालशक्तियु = [illegible] उपकल्पितः = [illegible]

क्रमः = [illegible] देशकालपरिपाटी = [illegible]

तेन = [illegible] रूषिता = [illegible]

प्रतिबिम्ब = [illegible] कल्पतया = [illegible] प्रतिबिम्बसदृशेन

उपरक्तो = [illegible] या प्रतिभा उक्ता = ज्ञानं

स्फुटिकादीव नीलादिना उपरागविषयतां - [illegible]

नीता

299

"केवलं भिन्नसंवेद्य........।" - [illegible]

इत्यादिना = ... एषा इति च = [illegible]

[illegible] सर्वस्य = [illegible] → स्वप्रकाशरूपा = [illegible]

[illegible] ← परमार्थतश्च = [illegible] अन्तर्मुखत्वेन = [illegible]

→ प्रकाशमात्र = [illegible] परमार्थतया = [illegible]

[illegible] भेदाभावात् = [illegible] प्रक्रमा = [illegible]

[illegible] - सैव = [illegible] महेश्वरः = [illegible] प्रोक्त स्वरूपा प्रतिभैव [illegible]

[illegible] अविद्यमानोऽन्तः = [illegible]

→ परिच्छेदो = [illegible] देशतः = [illegible]

[illegible] कालतः = [illegible] स्वरूपतश्च = [illegible]

यस्या = [illegible] चितः = [illegible]

→ संविदः = [illegible] तदेव = [illegible] रूपं = [illegible]

यस्य = [illegible] इति = [illegible]

एत एव = [illegible] बहिर्मुख = [illegible] → एवं धरः

प्रकाशात्मक = [illegible] - [illegible]

विज्ञानस्वभावस्य = [illegible]

∵ मया ज्ञातयोयमिति संस्काराज स्मृति विषय ज्ञान वर्गः फल भूतः प्रमातारि

[illegible]

अत्रोच्यते

प्रमाणवर्गस्य = [illegible] — योऽन्तः = [illegible]

प्रत्यामासम् = [illegible] — "इदम् इदम्" (घटं घटं) = [illegible]

इति = [illegible] — अनन्तो = [illegible]

विकल्पमयो = [illegible] — विमर्शात्मा = [illegible]

→ प्रमासमूहः = [illegible] — तत्र = [illegible]

संयोजनवियोजन = [illegible] अकेडन — अनेकप्रकार = [illegible]

विश्रमणाधके = [illegible]

स्वातन्त्र्य = [illegible] — तत्र → परिपूर्णः = [illegible]

तथा → शुद्धः = [illegible] — अहंप्रत्यवमर्शमयः = [illegible]

प्रमाता = [illegible] — स भण्यते = [illegible] कथ्यते

एतश्च = [illegible] — बहिर्घटप्रकाशः = [illegible]

→ अयं घट = [illegible] — इति = → बाह्यदेशे "अयं घटः" प्रकाशः — घट दर्शनम्

→ अन्तविकल्पः = [illegible] हृद्देशे

— स्वीकृतपूर्वरूपः = [illegible]

"अहमिति" = [illegible] — तदुभय = [illegible]

विश्रान्तिस्थानम् = [illegible] — "घटमहं पश्यामि" [illegible]

इति - [illegible] — स्यात् = [illegible] — पूर्ण = [illegible]

(Margin notes:)

एक विषयतया स्थापनम्, भिन्न विषयी करणम् इति

अहं प्रमातृहीन स्वभितौ आरोहणम्

परप्रकाशं रूपप्रमातृत्व साधनात्

क्रमिकत्व

गृहीत प्राक् कालीन घट स्वरूपः

[illegible]

प्रकाशस्य = [illegible] स्वरूपम् = [illegible]

"मृतसति" "घट सति" [illegible]

अत्रैव = [illegible] उपपत्तिं = [illegible]

प्रदर्शयितुम् अन्वयं = [illegible] तावदाह = [illegible]

अन्वयकोनाम

तत्तद्विभिन्न संवित्ति-
मुखैरेक प्रमातरि ।
प्रतितिष्ठत्सु भावेषु
ज्ञातेयमुपपद्यते ॥२॥

आभिमुख्येन — घट सुखादि — ज्ञातीनां भावः कर्मी उपपत्त्या घटते

संबन्धः

तत् तत् = [illegible] विभिन्न = [illegible] संवित्ति = [illegible]

मुखै = [illegible]

एक प्रमातरि = ایک ہی پرماتا [illegible]

प्रतितिष्ठत्सु = [illegible] ज्ञातेयम = [illegible]

भावेषु — [illegible]

उपपद्यते [illegible]

تب ایک ہی پرماتا میں

[[illegible]]

①

वि.८.२८१

न सिध्यति → नीलग्रहणकाले हि पीतग्रहणं न सिध्यति, तद्ग्रहणकाले च तस्य, प्रमाता च उभयत्र भिन्न एव इति कः तयोः स्वरूपं भेदेन व्यवस्थापयेत् उभयग्राहकस्यैकस्य प्रमातुरेव तद्योगात् इति भावः ॥

पुनः कथं सिध्यतीत्यपेक्षायां पक्षान्तरं कथयति — "तत् तत्" →.

282 प्रवृत्तिनिमित्तम् — ज्ञातिशब्दप्रवृत्तिनिमित्तम्, येन धर्मेण ज्ञातिशब्दः प्रयुज्यते स एव अत्र भावप्रत्ययार्थः।

परस्परम् → परस्परम् प्रति ज्ञानमेव 'ज्ञाति' शब्दप्रवृत्तिनिमित्तम् इति भावः, भावप्रत्ययः तु कर्म अर्थमाह —

कर्म च → बान्धवा हि न केवलं परस्परं जानन्त्येव किन्तु उपकारपरा अपि भवन्ति इति भावः ॥

…भावमर्यादा — प्रतिक्षणं भिन्नरूपं तथा प्राप्तं प्रमास्वरूपं यत् संविद् … मात्रम् तत्र विश्रान्तमेव

विश्रान्त्या सिद्ध्यतिः

ज्ञानाति

…मनो =

…विद् एव

नदीस्रोतःसदृशौः

भावा =

…मानाः =

एकस्मिन् =

⊕ जले तृणादिवद् विवशाः भ्राम्यन्तः,

तर्हि उह्यमानं तृणादि समुद्रान्तः प्रविशति

282 "अहमिति" = [illegible] प्रमातृरूपे = [illegible]

महासंवित्समुद्रे = [illegible] - [illegible]

प्रतितिष्ठन्ति = [illegible] → आभिमुख्येन = [illegible]

विश्रान्तिं = [illegible] भजन्ते = [illegible]

तत = [illegible] एषु (नीसुखादि भावेषु) = [illegible] परस्परं = [illegible]

समन्वयरूपं = [illegible] [[illegible]]

यत् = [illegible] ज्ञातेयं = "[illegible]" (संबन्धः) तत् = [illegible]

उपपत्त्या = [illegible] घटते = [illegible]

ज्ञातीनां = [illegible] भावः = [illegible] [[illegible]]

तच्छब्द [illegible] प्रवृत्तिनिमित्तं = [illegible]

परस्परं = [illegible] जानीयुः = [illegible] इति =

[illegible]

कर्म च = [illegible] → अन्योन्ययोगक्षेम = [illegible]

उद्वहनात्मके [illegible]

ज्ञातेयम् = [illegible] तत् च = [illegible] उभयसाधे

समन्वयाभिप्रायेण = [illegible]

इह दर्शितम् = [illegible]

(margin: observe each other — not they also only know each other)

यद्येक प्रमातृ विश्रान्ति न स्यात्

न जडानां = [illegible] स्वतः = [illegible]

समन्वयः = [illegible] कदाचिदपि = [illegible]

इति = प्रतिपादयितुम् = [illegible]

तथा च = ननु च सर्व एव समन्वयः कार्यकारणभावे भिन्नतः स च भिन्नानामेव बीजाङ्कुराग्निधूमादीनामस्तीति शङ्कितत्वात् ॥

व्यतिरेकमुखेन = [illegible] → मृताभाव षष्ठाभावः

एतत् एव आह = → देशकालादि संमिश्रीभावात्मनैकाभासेन

देशकालक्रमजुषा-
मर्थानां स्वसमापिनाम् ।
सकृदाभाससाध्योऽसा-
वन्यथा कः समन्वयः ॥३॥

परस्पर मेलन संबन्धः

अन्योन्यमाऽनुस्यूत रूपाणां

सकृत मिश्रित भास एव एक प्रमातृरूपः

देशकाल = [illegible] क्रमजुषाम् = [illegible]

अर्थानां = [illegible]

स्वसमापिनाम् = [illegible]

असौ सकृद् साध्य = [illegible] सकृत आभास = [illegible]

अन्यथा कः समन्वयः = [illegible]

[illegible] 283

प्रथीनां जडानां = [illegible] नील सुखादिरूपाणां

तज्ज्ञानानां = [illegible] तद्विकल्पानां = [illegible]

तन्निश्चयानां च = [illegible]

देशक्रमे [illegible] कालक्रमे च = [illegible]

प्रत्यजाते = [illegible]

स्वसमापिनां = [illegible]

स्वरूपमात्र प्रतिष्ठानां = [illegible]

कः समन्वयः = [illegible]

न कश्चित इत्यर्थः = [illegible]

यतो हि = [illegible] एषो समन्वयः = [illegible]

सकृदाभासेन = [illegible]

देशकालाकाराख्यः = [illegible]

नान्यथा = [illegible]

नहि = [illegible] पृथक्पृथक = [illegible]

परिक्षीणेषु = [illegible] स्रोतःसु = स्रोतसु [illegible]

तदुह्यमानाः = [illegible]

तृणोलपादयः = [illegible] – घटपटादयः

कार्यकारण भावादिरूप संबन्धः अथ भावः एक प्रमातृ विशुद्धत्व संबन्धः॥

[illegible]

283

समन्वयं = [illegible] कंचित = [illegible] यान्ति = [illegible]

अनेकत्वेन = [illegible] देशादिभेद = [illegible]

इत्याशयेन = [illegible]

सकृदक्षर = [illegible] तन्निषेधतात्पर्येण = [illegible]

प्रयुक्तः = [illegible] , देशकालादिभेदनिषेधे तात्पर्येण ·

तत्र = [illegible] कोऽसौ = [illegible] समन्वयः = [illegible]

इत्याशङ्क्य = [illegible]

बहुतरव्यापकं = [illegible] → [illegible] 3.

कार्यकारणभावे = [illegible]

तावत् दृष्टिं दर्शयति = [illegible]

प्रत्यक्षानुपलम्भातो
तत्तद्भिन्नांशपातिनाम ।
कार्यकारणता सिद्धि-
हेतुतैक प्रमातृजा ॥४॥

उपलम्भ = [illegible]

अनुपलम्भ [illegible]

प्रत्यक्ष = [illegible] (1) - अनुपलम्भभाव = [illegible]

तत् तत् = [illegible] भिन्नांश = [illegible]
पातिनाम = [illegible]

284/285

कार्यकारणता सिद्ध = جو ہے کارن کا کاریہ بھاؤ
हेतु = کی بنیاد ہے

तैक प्रमातृजा = ہو سکتا ہے ایک پرماتا پر [illegible]
ایک ٹھیک ہے۔ دوسرا ٹھیک نہیں ہو سکتا

[ان اپلمبھ] (دیکھتا بھاؤ ہے) پرماتا ہی کی شکتی بھاؤ [illegible] (اپلمبھ) بعد کو دونوں [illegible]

उपलम्भ — اپلمبھ: بعد دھواں کا اپلمبھ

इह = یہاں अग्नौ प्रत्यक्षे धूमं न उपलभते = جب آگ سامنے ہو [illegible] دھواں نہیں ہے - [یہ دیکھنا پرتیکش سے ہوتا ہے] یعنی آگ کا ہونا اپلمبھ

ततो = اس کے بعد धूमं प्रत्यक्षेण पश्यति = دھواں سامنے [illegible] آگ [illegible]
آگ کا دور ہونا بعد میں دھواں دیکھتا ہے — آگ کا [illegible] [یہ [illegible] پرتیکش سے [illegible]] [illegible] - یہ اپلمبھ ہے → دیکھتا

अग्निं तु = آگ کو यदि न उपलभते = اگر نہ دیکھے

धूममपि = دھواں کو بھی न उपलभते = - نہیں دیکھتا (جب آگ نہ ہو تو دھواں بھی نہیں) [illegible]

इत्य प्रत्यक्षाम = ان دو پرتیکش [illegible] (۱) آگ کا پرتیکش (۲) دھواں کا پرتیکش → ۲

अनुपलम्भैश्च = ۳ ان اپلمبھ (۱) [illegible] (۲) [illegible] (۳) [illegible] } ۳

इति = اس طرح पञ्चकात् = پانچ سے [۲ پرتیکش + ۳ ان اپلمبھ]

कार्यकारणभावो = کاریہ کارن بھاؤ [illegible] → [illegible]

धूमाग्न्यो = دھواں اور آگ کا सिद्ध्यति = ثابت ہوتا ہے (ان 5 سے)

इति = اس طرح यत् उक्तं तत् कथम् =

[illegible] کارن کاریہ بھاؤ [illegible]
کیونکہ بودھوں نے مانا [illegible] - [illegible]

[illegible] ورنہ نہیں -

उपकृतम्

अग्निप्रत्यक्षेण हि = [illegible] धूमेन किंचित उद्धृयुदम् = [illegible]

अग्निलक्षणे = [illegible] धूमात् भिन्ने अंशे = [illegible]

तस्य = [illegible] अवगमहेतुत्वात = [illegible]

स्वस्वभावरूपे = [illegible] भिन्ने अंशे = [illegible] धूमात

अग्नि प्रत्यक्ष [illegible]

तस्य = विश्रान्तत्वात = [illegible]

परविषयानवगाहनात् = [illegible] ज्ञानान्तर धूम

ज्ञानान्तर = [illegible] स्वरूप अनावेशात च = [illegible]

पाति पाति, ज्ञापनवाची = [illegible] "पाति"

पतिश्च → विश्रान्तिवाची = [illegible]

प्रयुक्तस्तन्त्रेण = [illegible]

एवं धूमानुपलम्भादौ = [illegible]

चतुष्टये वाच्यम् = [illegible]

ततश्च = [illegible] अग्निः = [illegible]

धूमः = [illegible] अग्न्यभावो = [illegible]

धूमाभावः = [illegible]

[illegible]

इति एतानि = یہ वस्तुनि = [illegible]

यथा = جیسے पृथक् = [illegible] → घटपटादि

प्रमातृ संवेद्यानि = [illegible] धूमाग्न्योः = [illegible]

कार्यकारणतां = [illegible] न समयन्ति = [illegible]

तथा एकप्रमातृवेद्य = [illegible]

- अन्यापि [illegible]

विकल्पोऽपि = [illegible] अनवभातिरिक्त = [illegible]

ज्ञापयन् = [illegible] न = نہیں प्रमाणमेव = پرمان ہی → پرمان गृहीत ग्राहित्वात्

यदा तु = جب [illegible]

प्रत्यक्षानुपलम्भस्रोतः =

पञ्चकेन = तानि पञ्च वस्तूनि =

एकसंवित समुद्र विश्रान्तानि = [illegible]

कृतानि = [illegible] तदा = تب

एकीभूतानि = [illegible] प्रमात्रा = پرماتا کی

स्वतन्त्रतया = [illegible] अन्योन्य = [illegible]

सापेक्षाणि = [illegible] न तु = نہیں تو

घटपटादिवत् = [illegible] भास्यन्ते = [illegible]

स एव एक आभासः = प्रमातृरूपः [illegible]

Contd 286 Page

कार्यकारणतां न गमयन्ति → कार्यकारणभावं
कथं गमयन्तीत्यर्थः यदि
सूक्ष्म सकृदाभासरूप प्रमाता
न स्यात् ॥

ननु विकल्पेनैकीकरिष्यते
ननु विकल्पेनैव भिन्नप्रमातृवेद्येषु
अग्न्यादिषु कार्यकारणग्रहणमस्तु,
नहि विकल्पस्य कुत्रापि प्राप्तिः असंभव-
उपहतेऽपि वस्तुनि प्रवृत्तेः ——

Page 287

‡ ननु → एकीकरणार्थमेव हि प्रमाजङ्गीकरणं
न च तत्र च यदि प्रकारान्तरेण स्मृत्या
सिद्ध्यति ।

[illegible] →

मु = [illegible]

स्मरणबलात् = [illegible]

तरिक्तेऽर्थे = [illegible]

अनुभवसंबन्धैः
मन्वयरूपा = [illegible]

संप्रये [illegible]

~~स्मरणकालेऽपि~~
स्मरणकालेऽपि प्राच्योऽनुभवेन
ऽन्तः स्वसंवेदनात्मा संवेदन
स्मृतिस्वरूप सद्भावा-
वेदक स्वसंवेदनादि भिन्नः
प्रकाशते ॥

वे।

स्वसंवेद-
साधने सैव नापरम् ॥५॥

[illegible]

[illegible]

288

स्मृतौ = [illegible] यैव = [illegible] स्वसंविति = [illegible]

प्रमाणे = [illegible] स्वात्मसंभवे = [illegible]

पूर्वानुभवसद्भावे = [illegible]

साधनं सैव = [illegible] न परम् = [illegible]

इह = [illegible] अनुभूतो विषयः = [illegible]

प्रकाशते स्मृतौ = [illegible]

तत्र = [illegible] विषयस्य = [illegible] सा स्मृतिः

न नूतनः प्रकाशः = [illegible]

अपि तु = [illegible] अस्य स = [illegible]

प्राच्य एव = [illegible] अनुभवप्रकाशः = [illegible]

स च अनुभवो = स्मृतिरूपतां गतः प्राच्यो अनुभवः [illegible]

ज्ञानरूपत्वेन = [illegible] ज्ञेयरूपत्वाभावात् = [illegible]

न ज्ञानान्तरसंवेद्यः = [illegible]

अपि तु = [illegible] स्वप्रकाशः = [illegible]

स्वेन स्वं प्रतिभासनशीलः भवति

स च = [illegible] स्मृतिकाले = [illegible]

यदि असन् = [illegible] तत् कथं प्रकाशताम् = [illegible]

ज्ञानान्तरक्षणिकत्वात् [illegible]

स्मरणकालेऽपि ग्राह्योऽनुभवोऽन्तः
स्वसंवेदनात्मा सन्नेव स्मृतिस्वरूप-
से सम्भाव वेदक स्वसंवेदनादिभिन्नः प्रकाशते ॥

"सः अयं"

भवतु वा असौ =

तथापि = स्मृतिप्रकाशोऽनुभवप्रकाश =

इति = अन्योन्यं भिन्न =

युगलम् = इति न कदाचित् स्मृतिः स्यात =

तस्मात् = एतत =

एवम = उपपद्यते = घटते

यदेव = स्मृतिस्वसंवेदनम् = ज्ञातृ

तदेव = अनुभवस्य =

स्वसंवेदनम् = ज्ञातृ

न तु = अपरं =

स्वसंवेदनव्यतिरिक्तं = ज्ञातृभिन्नम्

प्रत्यक्षम् = अनुमानादिकं वा =

प्रागनुभूते

तत्र क्रमते = तस्यां स्मृतौ

स्मृत्यनुभवयोः ← ततश्च = तावत्कालव्यापि =

संवेदनम् अविच्छिन्नमेकं =

भावस्थायिनी यत् = स्वसंवेदने =

संवेदनम् तदेव = "अस्मात् तत्त्वम्"

جو چیز انوبھو کرتا ہے وہ چیز نہیں ہو سکتا - جو چیز انوبھو کرتا ہے وہ چیز نہیں ہو سکتا -

وہ الگ الگ ہیں

289

ایسی صورت میں سمرتی گیان کی سدھی ان کے بیچ نہیں ہو سکتی

इति सिद्धम् = ثابت ہوا

جیسے چیز - میز

انوبھو گیان پر ← अन्यत्र = دوسری جگہ - अनुभावितरि = جو انوبھو کرانے والا ہے

स्मृती = سمرتی ... अन्यो न उपपद्यते = دوسرا نہیں ہو سکتا -

इति अन्यथा = دوسری صورت میں अपि सूचनया छायया = دوسری چال سے

اس طرح سے - اس حال سے - یعنی ایک دوسرا سمرتی کی سدھی ہوتی ہے -

स्मृत्या = سمرتی سے ; प्रमातृसिद्धिः = پرماتا کی سدھی

पूर्वमुक्ता = پہلے کہی گئی ہے

इदानीं तु = اب تو - اس طرح سے

स्वसंवेदनैकीभावेन = اپنے انوبھو کے ایک ہونے سے

भङ्ग्यन्तरेण = دوسرے ڈھنگ سے ; इति = اس حال سے سمرتی کی سدھی بتلاتے ہیں -

विशेषः = صرف وہ جو گیان ہیں

شاید کچھ فرق ہے

- انوبھو ماتر سے ہی ثابت ہے

कार्यकारणभावादौ अनुभवमात्राद् प्रसिद्धिरपि

انوبھو سے الگ ہی ارتھ سدھی پر وکلپ سے پرمان ہے - یعنی وکلپ ہی سے سدھ ہو انوبھو سے الگ

ननु = اگر کہو ; अनुभवातिरिक्तोऽपि अर्थे = انوبھو ماتر سے الگ ارتھ

सन्तु = ہوں ; विकल्पाः प्रमाणम् = پرمان ہیں - وکلپ ہی پرمان

ज्ञानानां विकल्पदेवैकीकार सिद्धि

وہ جنید وکلپ ہیں اپنے گیان میں (اس کو پرمان کے ساتھ ہے)

अप्रमाण्यं = غلط انوبھو پرمان نہیں ; हि = ; बाधबलात् = باد کی طاقت سے

भवति = ہے ; باد ہونا ہی غلط ہونا ہے - سدھ ہوتا ہے

کیونکہ انوبھو پرمان وہاں

گیان کو باد ہو جاتا ہے ... اور انوبھو کا ہی سدھ ہوتا ہے

[جیسے وہ جنید ...]

स्वसातर्क्य ... व्यवहार ...
अविभागा ...
बाध्य व्यवहारो न कथमपि 290

बाधाभाव ...

इति अ ...

सोऽपि: ...

सत्यासत्य ज्ञातृ क्रमः इति पूर्वपक्षो

बाध्यबाध ...

सत्यासत्य ...

विश्वेषां ...

जीवितमु ...

सोऽपि न एकन ...

घटत इ ...

वितत्य ...

बाध्यबाध ...

अविरोधि नाम

Page 291

योजना :-

ज्ञानानां बाध्यबाधकभावेऽपि एकप्रमातृपरि-
निष्ठतेः – एकप्रमातृविश्रान्तेरेव हेतोरुदि-
यात् । "स्वात्मनिष्ठाविरोधिनाम" इति
हेतुगर्भं विशेषणम् । यतः एतानि ज्ञानानि स्वविषये
स्वरूपमात्रे च ~~अविरोधिनां~~ विश्रान्तानि न तु अन्य-
विषये स्वरूपे च व्यभिचरणशीलानि भवन्ति तत
इत्यर्थः । न च अविरोधानां परस्परं बाध्यबाधक
भावो युक्तः, एकप्रमातृविश्रान्तत्वे तु तत्कृतस्य
तस्य युक्ततैव इति बाध्यबाधकभावो स्वरूपलाभ
इति भावः ।

........लभ्या न भवति ततः स बाध्यबाधक-
भावः एकप्रमातृपरिनिष्ठितः उदियात् —
एकप्रमातरि परितिष्ठति सति तु तत स्वा-
तन्त्र्यवशेन बाध्यबाधकभावस्य स्वात्मनि-
ष्ठा युक्ता इति बाध्यबाधकभावोऽपि
स्वरूपं लभते एव इति भावः ॥

"नञ" तत्रापि इति → स्वात्मनिष्ठयोरन्योन्या
विरोधाभावादिति पूर्वत्र विरोधि शब्देन
P.T.O नञ संबन्धः पुनश्च द्वितीय पक्षे

*- बाधाभावे विकल्प: प्रामाण्ये, य: समस्त व्यवहारा सिद्धये
सर्वैणाङ्गीकृत: सोऽपि नोपपद्यते, तथाहि नासौ (172) [illegible]
विषयाणाम् असन्निहितस्यापि नतरां, [illegible]
तदसौ ज्ञानानामेव कल्प्य:, तानि च स्वस्मिन् वि- [illegible]
290
षये = आत्मनि च स्वसंवेदने कदाचिदपि न बाधा, = [illegible]

[illegible]

नाम संनिहितस्य नतरां ॥

*- बाधाभावे प्रामाण्यम् = [illegible]

*- ननु शुक्तिरियं न रजतं इत्यत्र बाध्यस्य रजतस्य दृष्टत्वात् कथं न बाधा इत्यत: आह इह इति ॥

इत्येतदर्थम् : [illegible] ज्ञानप्रामाण्यार्थम्

अवश्य समर्थ्यो = [illegible] अवश्यं साधनीय:

यो = [illegible] बाधव्यवहार: = [illegible]

सोऽपि = [illegible] कथम् [illegible] इति = [illegible]

अपि शब्दस्यार्थ: = [illegible] ० न केवलं अत्र कार्यकारण भाव एव यावत् सर्वत्र व्यवहार इत्यर्थ:

इह = یہاں शुक्तया = [illegible] तावत् = [illegible]

रजतस्य = [illegible] न काचित = نہیں

बाधा नाम = [illegible] - [illegible] [illegible]

[illegible]

क्रियमाणा दृश्यते = [illegible]

शुक्तिज्ञानेन = [illegible] असंनिहितस्य रजतज्ञाने = रजतस्य [illegible] न कदाचिदपि बाधा नाम संनिहितस्य नतरां

बाध्यते = [illegible] इत्यापि = [illegible]

न युक्तम् = [illegible] स्वस्मिन = [illegible] स्वकीये विषये

विषये = [illegible] आत्मनि च = [illegible]

स्वसंवेदने स्वरूपे = [illegible] द्वयो: = [illegible]

[illegible]

*3 अर्थात् सर्वत्र बाध्यबाधक भाव प्राप्तिः (173)
न तु शुक्तिका रजतादावेवेति भावः न सिध्येत, मिथ्या बुद्धिरेव प्रत्युत सत्यबुद्धिं तिरस्कुर्यात् शुक्तिरियं न रजतं घटोऽयं न पटः इति ॥

291

→ स्वात्मनिष्ठानि च तानि अविरोधानि च [illegible]

ज्ञानयोः = [illegible] परिनिष्ठितयोः = [illegible]

→ विश्रान्तयोः = ... अन्योन्यं = [illegible]

विरोधस्य = [illegible] अभावात् = [illegible]

अथ = [illegible] अयमेव = [illegible] विरोधः = [illegible]

परस्पर परिहार रूपः = [illegible]

तर्हि = [illegible] सर्वेषां = [illegible]

ज्ञानानां = [illegible] घटादि ज्ञानानां विरोधात् = [illegible]

घटोऽयं न पटः इति विरोधात्

बाध्यबाधकभावस्य = [illegible]

स्वात्मनि *3 लभ्या न भवति

परिनिष्ठैव न लभ्या = [illegible]

इति सुतरां = [illegible] विघटेत = [illegible]

सत्येतर प्रविभागः = [illegible]

न अपि = [illegible] न अ [illegible] अत्र = [illegible] तत्त्वेन =

व्याख्येयः = [illegible] [[illegible]]

एतदुक्तं भवति = [illegible]

यदि ज्ञाने स्वयं = [illegible] रजतस्य

नश्यति = [illegible] तदा किं ज्ञानान्तरेण = शुक्तिकाज्ञानेन

अस्य कृते = [illegible]

नहि तेन = [illegible] तत्कालेऽसंभवता = शुक्तिज्ञानेन

[[illegible]] [illegible]

(Left margin notes:) [illegible] शुक्तिरियं न रजतं [illegible] "अत्र" स्वात्मनिष्ठ [illegible] "नञ्" [illegible]

291

[illegible] रजतज्ञानस्य [illegible] सर्वस्य क्षणिकत्वोपगमात् [illegible]

ज्ञातापहारः

मस्य = [illegible] विषयापहारः कुतु प्राकथ्य: =

न रजतम् = [illegible] इत्यापि = [illegible]

ज्ञाने = [illegible] स्वं = [illegible] रजताभावं = [illegible]

विषयीकुर्वत् = [illegible] न विषयम् = [illegible]

रजताभावविषयमेव

अपहरेत रजतज्ञानस्य = [illegible]

अथापि = [illegible] ज्ञाने = [illegible]

ज्ञानान्तरेण = [illegible] नाप्यते = [illegible]

इत्यापि पक्षः = प [illegible]

तत्रापि = [illegible] सर्वेषां ज्ञानानाम् = घटपटादि ज्ञाना

इयमेव = [illegible] सरणि = [illegible]

बाध्यबाधक प्रकारः

इति किञ्चिदेव = [illegible] बाध्यम् = [illegible]

इति कथं स्यात = [illegible]

परिनिष्ठैव न लभ्येति यावत् शुक्ति रजतादिकम् ॥

यदा तु = [illegible] रजतज्ञानं = [illegible]

शुक्तिज्ञानं च = [illegible] एकत्र = [illegible]

स्वसंवेदने = [illegible] विश्राम्यत = [illegible]

तदा = ज्ञानानां [illegible] एतत उपपद्यते = किञ्चिद्दुष्प्यं

[illegible]

293

तथाहि = چنانچہ ... एकत्रादि = ایک ہی پر

प्रमातृतत्त्वे विश्राम्यतां ज्ञानानां = پرماتا پر قرار کرنے والے علموں کا

न एकप्रकारैव = ... विश्रान्ति: सविन्तेवे = [illegible]

अपितु = بلکہ विचित्रतयैव = مختلف طور سے

सा = [illegible] संवेद्यते = جانی جاتی ہے

तथाहि = چنانچہ

नीलम् इति उत्पलम् इति ज्ञाने = [illegible]

प्रमातरि ज्ञाने = विश्राम्यन्ती = [illegible]

प्रयोज्य प्रयोजक सत्ताकत्वाभासन पुरःसरी क्रियाया

परस्परोपरागाभासेन = [illegible]

विश्राम्यत: = [illegible]

घट इति पट इति = [illegible]

परस्पर [illegible] अनाश्लेषण = [illegible]

शुक्तिका = سیپی ہے इति = ایسا

न = نہیں रजतम् इति वा = چاندی ہے [illegible]

ज्ञाने = [illegible] रजतम् =

इति ज्ञानस्य = [illegible]

उन्मूलने = [illegible]

293/294

→ तदीय विमर्शात्मक = [illegible]

प्रमातृरूपव्यापारा = [illegible]

अनुवर्तन = [illegible] विध्वंस = [illegible]

कुर्वत = [illegible] प्रमातरि = [illegible]

प्रतिष्ठां = [illegible] भजते = [illegible]

[illegible]

एव = [illegible] कार्यकारणभावादौ = [illegible]

विश्रान्तिवैचित्र्यं = [illegible]

प्रमेयासंभवि [illegible]

[illegible]

प्रमात्रा = [illegible] स्वातन्त्र्येण = [illegible]

निर्मित = [illegible] तत एव = [illegible]

अस्य = [illegible] प्रमास्वतन्त्रतादायि = [illegible]

प्रयोज्य प्रयोजक सत्ताभासन पूर्वी सरी क्रियया विमर्शी करोति

वाच्यम् = [illegible]

एक एवमेकत्र = [illegible] प्रमातरि = [illegible]

ज्ञात ज्ञानस्य

पूर्वज्ञानस्य = [illegible] परिवर्जनेन = [illegible]

यतो = [illegible] निश्चिता स्थितिः = [illegible]

[illegible]

अतो = [illegible] बाध्य बाधक व्यवहार: = [illegible]

उपपन्न: = [illegible] नीलादिवत् = [illegible]

किल = [illegible] तानपि = [illegible] [[illegible]]

व्यवहारान् = [illegible]

स एव परमेश्वर: = [illegible]

स्वातन्त्र्यात् = [illegible] आभासयति = [illegible]

ये ऽसत्यत्वेन अभिप्रेता: तत = तेऽपि = [illegible] रजत संघ: [illegible]

सत्या एवेति = [illegible]

[illegible] ← अतो = [illegible] परकीयं मतम् = बाध्यबाधकलक्ष [illegible]

मम आपाङ्क्ते = [illegible]

दूषयिष्यामीति = [illegible]

विविक्तभूतलज्ञाने
घटाभावमतिर्यथा।
तथा चेच्छुक्तिकाज्ञाने
रूप्यज्ञानाप्रमात्ववित् ॥6॥

शुद्ध भूतले ज्ञानम् एव घटाभावज्ञानं

रजत ज्ञान

The purvapakshin says, just as the consciousness of the absence of jar on the ground is nothing but the consciousness of the void-ness of the ground, so the knowledge of "Shukti" is nothing but the ~~fo~~ invalidity of the perception "Silver" → रूप्यज्ञानाप्रमात्ववित् ॥

296

विविक्तभूतल ज्ञाने = [illegible] घटाभाव ज्ञाने = [illegible]

इति यथा = [illegible]

तथा। [illegible] चेदं = [illegible] शुक्तिका ज्ञान = [illegible]

रूप्यज्ञान = [illegible] अप्रमाण्यत्व वित्

[illegible]

→ स्वप्रकाशत्वेन स्वसंवेदन विषयतां नयत्॥

इह = [illegible] शुक्तिका ज्ञाने = [illegible] स्वात्माने =

शुक्तिका ज्ञान स्वरूपं निज स्वरूप [illegible]

संविदत् = [illegible] स्वात्माभिन्न = [illegible] स्वस्वरूपत्वेन स्थितम्॥

प्रमाणं = [illegible] बुध्यते = [illegible]

तत् = [illegible] परिच्छिनत्ति = [illegible]

इति न्यायात = [illegible] नियमयाति

→ तत्परिच्छेदनान्तरीयकश्च = [illegible] अभिन्नः

अन्यव्यवच्छेद = [illegible] अतद्रूप रजत ज्ञान व्यवच्छेदो भवति॥

इति कारणात् → इत्थं शुक्ति ज्ञान रूपस्य = [illegible]

शुक्तिज्ञानापेक्षया अतद्रूपस्य

→ रजत ज्ञानस्य =

अप्रमाणत्ववेदन = [illegible] इति पण्डितैः

तदेव उच्यते = [illegible]

* नवीनमुल्लिखितं वस्तु।

शुक्तिकाज्ञानाभिन्नं तत् प्रमाणत्वज्ञानं भवति॥

यत् एतत् = ३. शुक्तिकासंवेदन =

अभिन्न प्रमाणत्ववेदनम् =

न च एतत् अपूर्वं =

यत् = ३. → यतः कारणात् वस्त्वन्तर ज्ञामेव = घट ज्ञानमेव

वस्त्वन्तर = ~~अन्तरस~~ अभावज्ञानम् = घटाभाव ज्ञाने

शुद्ध भूभाग = ग्रहणमेव हि = भवति

घटाभाव ज्ञानम् =

इति प्रसिद्धमेतत् = न तु अभावरूपस्य स्वतन्त्रस्य ग्रहणं घटाभाव ग्रहणं भवति॥

एवम् = अप्रमाणता =

संवेदमेव = अप्रमाणत्व ज्ञानमेव

रजत ज्ञानस्य = बाध्यत्वम् उच्यते

अतश्च = बाध्य बाधकत्वम् =

एवं = सिद्धम् =

इति चेत = अस्माभिः उच्यते =

तत् किं प्रमात्रैक्येति =

page 297

It says, your point is not right, for from the knowledge of the bare ground, the ground's existence as a separate entity apart from jar (अघटात्मना) may be established, but certainly it cannot establish the absence of jar (on the ground) which is capable of being percieved (उपलब्धियोग्यस्य):

page 298

* यत्रतु → यस्मिन द्वितीये व्यतिरेकेणाभावव्यवहारे, संसर्गाभावव्यवहारे इति यावत, अभावो हि सङ्क्षेपेण द्विधैव, तादात्म्याभावः, संसर्गाभावः॥

दृश्यत्वं विशेषणम् → उपलब्धिलक्षणप्राप्तिरूपं विशेषणम्॥

उपयोगि भवति, अन्यथा तत्र स्थितस्यापि स्वभावविप्रकृष्टस्य पिशाचादेः ग्राहकसामग्रीविप्रकृष्टस्यापि शब्दादेरभावविषयत्वापातादिति भावः

तत्र — तस्मिन्.

व्यतिरेकेण → भूतलाधेयत्वरूपेण भूतलाद भेदेन

P.T.O.

पादयिष्यन् =

ाने =

टात्मता।

स्या-

टात्मनः ॥८॥

स्थल ज्ञानात

तस्य = भूतलस्य

योग्यस्य =

अपत्र =

अभाव

घटात्मनः

x. گویا اور گھٹ ایک نہیں ہیں -
[illegible]

297/298 ० समानाधिकरण्येनाभावो घटते भूतले न घट इति

⊙ वैयधिकरण्येनाभावो न घटते

यो = उ. दृष्टान्तः = उक्तः =

भूतले घटो न भवति

स एव न = [illegible] कुतः = کیوں نہیں समानाधिकरण्येन

इति चेत् उच्यते = اگر آپ کہیں [illegible]

इह = یہاں भूतले = زمین پر न घट अस्ति = گھٹ نہیں ہے

इति तादात्म्येन = [illegible] अभावो = ابھاو

व्यवहर्तव्यः = [illegible] कदाचित् = [illegible]

कदाचित् = [illegible] व्यतिरेकेण = [illegible]

→ "इह भूतले घटो न" इति [illegible]

तत्र = [illegible] शुद्धभूतलज्ञानात् = [illegible]

तादात्म्येनाभाव व्यवहारे इह भूतले न घटः

अभावोऽस्य [illegible] व्यवहारः = [illegible]

सिध्यति = [illegible] यत्र = جہاں दृश्यत्वे = [illegible]

न = نہیں उपयोगि = [illegible]

उपलब्धिलक्षण = [illegible] प्राप्तिरपि = [illegible]

अनभवलक्षण

हि = [illegible] यस्य = جس کا न अस्ति = نہیں ہے

पिशाचादेः = [illegible]

तत्रापि तादात्म्याभावे दृश्यत्वे नोपयोगि।

स्वभाव बलात् = [illegible]

स्वभावतः पिशाचो नोपलभ्यते एव

[illegible]

यस्य वा = [illegible] शब्दादे: = [illegible]

तद्ग्राहक = [illegible] श्रोत्रादिसामग्री = [illegible]

साकल्यस्य = [illegible]

शब्दज्ञान, भूतलज्ञान

तत्र = [illegible] एक ज्ञान संसर्गि [illegible]

वस्तुन्तर = [illegible] घटपिशाच शब्दादि प्रतिपत्त्य भावनापि =

[illegible]

निश्चयात् = [illegible] पिशाचाद्यभावस्य तस्यापि = [illegible]

पिशाच शब्दादे:

तादात्म्येन = [illegible]

अभावो = [illegible] व्यवहार्य: = [illegible]

भूतले = [illegible] न = [illegible] पिशाचो = [illegible]

न शब्द: इति = [illegible] [[illegible]]

यत्र = [illegible] तु = [illegible] दृश्यत्व = [illegible]

विशेषणम् = [illegible] अवश्यम् = [illegible]

उपयोगि = [illegible] तत्र = [illegible]

व्यतिरेकेण = [illegible] अभावे = [illegible]

व्यवहर्तव्ये = [illegible]

न = [illegible] एषोऽभ्युपाय: = [illegible]

[illegible]

२२९ [illegible]

*. The teacher says, the ground is always separate from other things (विविक्त विविक्तं) because all objects have their separate and self confined existence. How then is it that the knowledge of the ground [illegible] (तत्‌ज्ञाने) is the cause of the ~~consciousness of absence~~ of other things (भिन्नस्याभाव साधनम्)

कुतः = [illegible] इति चेत् = [illegible]

अविष्णु वध अव्यापतिष्ठ अप्रीति प्रसङ्गात = [illegible] इति ब्रूमः = [illegible] at one time (at one time) & not at another.

तमेव दर्शयति = [illegible]

* शुद्ध

विविक्तं भूतलं शश्व -
द्भावानां स्वात्मनिष्ठितेः। (विश्रान्तेः)
सौगतमतेन — तत्कथं जातु (घटसन्निधावपि) तज्ज्ञाने (तत् शुद्धभूतल ज्ञाने)
भिन्नस्याभाव साधनम्॥ १॥ (घटस्य)

विविक्त भूतलं = [illegible] शश्वत = [illegible]

भावानां = [illegible] स्वात्मनिष्ठिते = [illegible]

They have their own individual ~~self confined~~ existence [illegible]

तत = [illegible] जातु = [illegible]

[illegible] तज्ज्ञाने = [illegible] भिन्नस्य = [illegible]

अभाव साधनम् = [illegible]

[illegible]

299

विद्यमानेऽपि घटे भूतले शुद्धमेव = [illegible]

[illegible] नहि भावा मिश्रीभवन्ति = [illegible]

ततश्च = [illegible] तदापि = [illegible] → [illegible]

शुद्धभूतलज्ञानम् अस्ति = [illegible] घटस्य विद्यमानकालेऽपि

इति = [illegible] सत्यपि घटे = [illegible]

भावानां स्वात्मनिष्ठत्वात् कथम् अभावो = [illegible]

व्यतिरेकेण न व्यवह्रियते = [illegible]

[illegible] अत्र भूतले घटो नास्ति इति = [illegible]

"तज्ज्ञानमिति" = [illegible] → तत् शुद्धभूतल ज्ञाने

विविक्तभूतलभाग ज्ञाने = [illegible]

"जातु इति" - [illegible]

कस्यांचिदेव दशायां = [illegible] दशायामेव स्फुटयति

→ घटसंनिधानरूपायां = [illegible]

भिन्नस्य घटस्य = [illegible] अभावे = [illegible]

[illegible] साधयति = [illegible] न तु सर्वदा = (तादात्म्य साधनवत्)

[illegible]

*. Thus व्यतिरेकाभावः (according to the opponent's view) should imply the absence of even a "पिशाच".

३७

इति = केन प्रकारेण भवेत =

व्यतिरेकाभावेन

एतेन = अत्र भूतले =

पिशाचो नास्ति = इत्यपि स्यात =

इति आपतितं* =

मन्तव्यम् =

ननु = एवं = व्यतिरेकाभावनिष्ठो =

व्यवहारो = लोके = "भूतले घटो नास्ति"

तावत् = *अविगीतः =

*अदूषित

कस्यचित् एव दृष्टान्तो =

दृष्टः = घटादिसन्निधिरूपायाम् तत्र का गतिः =

उपाय:

इत्याशङ्क्य =

*चिरन्तनैरपरिदृष्ट =

तत्सिद्धिप्रकारं =

दर्शयति =

*अप्रत्यक्षत्वे एव चेद् घटासंनिधावेव (इह घटो नास्तीति) घटाभावः तर्हि पिशाचस्याप्यभावः आपतेत अप्रत्यक्षत्वात् इति इति॥

*, विविक्त भूतलज्ञाने, घटाभावमिति यथा इत्यस्याभावः, न केवलं प्रदेशज्ञानेन घटाभावं सिद्धिरपि तु भूतलगतालोकादेरेव दर्शनादन्

*, शुद्ध भूतल दृष्टरेवाभावसाधकत्वम उक्तम् न चैतदयुक्तम्, उक्तयुक्ते॥

किंतु आलोकचयोऽन्धस्य
स्पर्शो वोष्णादिको मृदुः।
तत्रास्ति साधयेत्तस्य
स्वज्ञानमघटात्मताम् ॥२०॥

भूतले

आलोक स्वरूप घटादिरूपता निषेध इति प्रकान्तरेण इत्यर्थः॥

~~भाव : विशामादि~~

یہ لفظ ظاہر کرتا ہے۔ اگر سفید چیز کو نیلی کہا جائے تو ... کرتا ہے۔

किंतु = لیکن आलोक = روشنی चया: = آنکھوں کی अंधस्य = اندھے کو

स्पर्शो = چھونے سے वा: = یا ऊष्णादिक = گرمی وغیرہ

मृदु = نرم ... तत्र = وہاں प्रसित = ہے

साधयेत् = سیکھے तस्य = اس کا स्वज्ञानम् = اپنا گیان

अधरात्मताम् = نیچے ہونا = ...

साधयेत = سیکھے

इह = یہاں भाव एव = ... ہی

भावान्तरस्य = دوسرے بھاو کی अभाव इति = یہ ابھاو

व्यवस्तव्य: = ...

इति = اس طرح अयं = یہ तावत् = تو

अपरित्याज्य: = نہ چھوڑنے لائق ہے

प्रातीतिक: पन्था: = ... प्रतीतिसिद्ध मार्ग:

तत्र भावस्य = وہاں بھاو کو भावान्तरेण = دوسرے بھاو کے ساتھ

तस्मिन् यदि

(कुण्ड बदरयो)

य: = जो आधाराधेयभाव: = آدھار آدھیہ بھاو ...

... ایک چیز ... دوسری کوئی چیز ہوتی ...

स एव = وہی भावतदभावयो = ...

भूतल घटाभावयो भावाभावयो

ततश्च = اس لیے   भूतले = زمین پر

घटव्यतिरिक्तं = گھڑے سے الگ भिन्न (घटरूपस्पर्श विलक्षण)

वस्त्वन्तरे = دوسری چیز   शिलादिकम् = پتھر وغیرہ

आलोक पुञ्जादिकं वा = یا روشنی کا ڈھیر [illegible]

यत = جو   चाक्षुषे ज्ञाने = آنکھ سے دیکھنے کے علم میں یعنی प्रत्यक्ष ज्ञाने

भाति (शिलादिकं) = چمکتا ہے   तदेव = وہی   व्यवह्रियते = [illegible]

भूतले घटाभावो भूतले घटो नास्ति इति वा = [illegible]

यत्रापि = جہاں بھی   नास्ति = نہیں   चक्षुर्व्यापारो = [illegible]

नेत्रनिमीलन = [illegible]   संतमसादौ = [illegible]

तत्रापि = وہاں بھی   भूतले = زمین پر

घटोचित = [illegible]   कठिनस्पर्श = [illegible] Coarse

विविक्तं = [illegible]   मृदुम = [illegible]   उष्णं = [illegible]

शीतम् = [illegible]   अनुष्णाशीतं वा = [illegible]

गृह्णन = [illegible]   तमेव = [illegible]   अत्र = یہاں

घटाभाव इति = [illegible]   व्यवहरति = [illegible]

(इह भूतले घटो नास्ति इत्यत्र)

302 [illegible]

वायुस्पर्शस्य = [illegible] सर्वगस्य = [illegible]

स्पर्शो वायुगुणत्वात् सर्वगः, इत्यतः स्पर्श एव न स्यात्।।

अवश्यंभावात् = [illegible]

इति वाक्यार्थः = [illegible]

पदार्थस्तु = [illegible] किंतु = "किंतु" [illegible]

इति = → स्वमतोपक्षेपाय = [illegible]

प्रतिभा = [illegible] प्रश्नपरामर्शः = [illegible]

किं = [illegible] पुनरत्र = [illegible] व्याख्यामिति = [illegible]

तत्राह = [illegible] "तत्र" = → [illegible]

भूतले = [illegible] "आलोकचयः" = [illegible]

तावत् = [illegible] अस्ति = [illegible] ज्ञेयः = [illegible] दृश्यः

अन्धस्य = [illegible] उष्णादिकः = [illegible]

स्पर्शः" [illegible] अस्ति = [illegible]

"तस्य" → [illegible] → आलोकचयस्य = [illegible]

स्पर्शस्य वा = [illegible] यत् = [illegible]

"स्वभावम्" = [illegible] अन्यघटादिविविक्तेन = [illegible]

[illegible]

90/2

∴ यतोऽत्र आलोकादिरेव अत: घटा: भावव मिति साधयति, आलोकादि ज्ञानमेव ॥

اپنے گیان سے یعنی روشنی وغیرہ - یا اپنے (تو ہو گیان) سے

302

स्वलक्षणेन

स्वेन = اپنے   रूपेण = روپ سے   ज्ञाने = گیان میں   तत: = اس لیے

कर्तृ = [illegible]   तस्य = اس [illegible]

आलोकादे: = [illegible]   अघटरूपता = [illegible]

घटाभावरूपतां = [illegible]   तत्र = اس

भूतले = [illegible]   साधयति = [illegible]

इति = [illegible]   प्राक्योऽयमर्थ: = [illegible]

शाकि लिङ् च = "साधयेत" [illegible]

इति लिङ् = [illegible]

आन्तर = اندر   प्राणस्पन्दन = [illegible]

जनित = [illegible]   सूक्ष्म शब्दाकर्णनात् च = [illegible]

श्रवण

श्रोत्रादि साकल्ये = [illegible]

संभावयमान: = [illegible]   पुरुष: तमेव = [illegible]

शब्दम = [illegible] सूक्ष्म   एकज्ञान = [illegible]

संसृज्यमानम्

संसार्गिण = [illegible]   शृण्वन् = [illegible]

शब्दान्तरे = [illegible]   निषेदयति = [illegible]

"न इह अन्य: शब्द:" = [illegible]

[illegible]

∴ समस्त शब्दग्रहन योग्येन — श्रोत्रकृतेन ज्ञानेन

(१९०)

303.

तत् = [illegible] सूक्ष्मशब्दाभावमपि =

सूक्ष्मतमान्त नाद = [illegible] प्रवहित = [illegible]

श्रोत्रो = [illegible] वेदयते = [illegible]

रसगन्ध स्पर्शाभावोऽपि = [illegible]

दन्तोदकरसे = [illegible] त्रिपुटिकागन्धे =

कायीये च = [illegible] स्पर्शो = [illegible]

संवेद्यमानेनैव = [illegible]

संवेद्य: → भवति नहि = [illegible]

एक ज्ञान = [illegible] संसर्ग = [illegible]

योग्य वस्तु = [illegible] वस्तुन्तर = [illegible]

उपलम्भेन विना = [illegible] व्यक्तवात (ف) नकिंचिद् भवेति.

उलब्धि = [illegible] कारणसाकल्य = [illegible]

निश्चयोऽस्ति = [illegible]

[illegible]

جلدی میں جس چیز کو دیکھیں۔ جو جو چیزیں ان کو ... ناش ہوتا ہے ...

(191)

... کرتا تھا۔ ایک ہی گیان میں ...

303

इति = اس طرح   एकान्त = بالکل ہی   एष: = یہ

आचिरं = اسی وقت - تھوڑی دیر کا   प्रवृत्ति = ہر وقت میں آیا ہوا — اسی وقت پیدا ہوا گیان

अनुभीयमानस्येन्द्रियस्य

तत तत् विषय = اس اس چیز کا   अनुभव = تجربہ

कल्पितस्य = اسی تجربہ سے ...

तदैव = اسی وقت   ध्वंसानाशङ्कनात् :

कारणस्य = اس سبب کو   कारणसाकल्य निश्चय: = ...   पूर्णतया

इन्द्रियस्य

किम् = کیا   एक ज्ञान से सारी तया = ...

विषयानुभवकाल एव

इति चेत् न = اگر ایسا کہو   न = ایسی بات نہیں

तत तत = ...   अभावोपलिप्सु : = ...

तेषां तेषां वस्तूनाम् अभावम् उपलब्धुमिच्छु:

हि = प्रयत्नेन = کوشش سے

तत् तत = ...   इन्द्रियाधिष्ठाने =

तत् तत् अर्थग्राहकानाम्, चक्षुरादीनाम् इन्द्रियाणाम् अधिष्ठानम् ज्ञान अर्थ ग्रहण व्यापार प्रति योजयन्नेव न तु उदासीन तया स्थापयन्

व्यापारयन् एव = بار بار کرتا ہوا

लक्ष्यते = ...

दृश्यते

नतु → Page 304

एवम् → तादात्म्याभाववद् चि व्यतिरेकाभावव्यवहारोऽपि वस्त्वन्तरदर्शनस्यैव न तु शुद्धभूप्रदेशादर्शनस्य साधकत्वे सति ॥

व्यतिरेकेणापि, "भूतले नास्ति" एवंरूपे व्यतिरेकेण निषेधव्यवहारोऽपि इत्यर्थः ॥

यस्यापि =

यवहारो

ति =

=

ा।

याह =

था ।

सर्वथा ॥२१॥

नालोको

आलोकाभ्यन्तर यथा =

अदृष्यो मूलस्य अन्तः

* संभावयितुम् शक्यत

305

न निषादय : (193) [illegible]

[illegible]

स सर्वथा = [illegible]

आलोकपुञ्जो = [illegible] यद्यपि = اگرچہ

पिशाचात् = [illegible] व्यतिरिक्तो = [illegible]

→ यद्यपि च = اگرچہ आलोकोऽस्ति = [illegible]

अपिशाचात्मा = [illegible]

इत्येतावत् = [illegible] सिद्ध्यति = [illegible]

[illegible] → तथापि अत्र = [illegible] "पिशाचो नास्ति"

इत्येतत् = [illegible] अशक्यम् = [illegible]

निश्चेतुम् शक्यं न भवति

अध्यवसातुम् = [illegible]

घटो हि = [illegible] आलोकपुरमध्येऽपि = [illegible]

* असंभाव्य : = [illegible]

अघटसंनिधौ = [illegible]

व्यवधानकारित्वेन

तत्र = [illegible] आलोकपुरापसर्पणात् = [illegible]

→ अत्र घटो नास्ति इति = [illegible]

पिशाचस्तु = [illegible] तादृकस्वभावो = [illegible]

यो = उ. भूतलमध्येऽपि वा = [illegible]

भवन = [illegible] भूतलस्य = [illegible]

आलोकस्य वा = [illegible]

[illegible] न नाशयति पुरुष शरीरं [illegible]

305

तो = [illegible] निविडतो = [illegible] न प्रतिहति = [illegible]

अतश्च = [illegible] आलोकमध्ये = [illegible]

भूतलादियत्वेन तस्य = [illegible] संभावनात् = [illegible] संभावयितुम् शक्यत्वात् ॥

कथं व्यतिरेकेण = [illegible]

निषेधव्यवहारः = कथं स्यात् ॥

एवं रूपमध्ये = [illegible] रसादेः [illegible]

संभावनात् = [illegible] तस्यापि = [illegible]

अनिषेधः = [illegible] यथापि = [illegible]

अनालोकः = [illegible] आलोकात् = [illegible]

अन्यः = [illegible] पिशाचः = [illegible]

तथापि = [illegible] असौ = [illegible]

स्थूलत्वस्य = [illegible] अन्तर्मध्ये ऽदृश्यो भवति॥

इति = [illegible] संभाव्यते = [illegible] यथा =

तद्वत एव = [illegible] आलोकस्याभ्यन्तरे =

सोऽस्ति = [illegible]

इति = [illegible] संभाव्यत एव ॥

([illegible]) [illegible]

योजना → आलोकोऽपि पिशाचः यथा भूतलस्यालोके अदृश्यः सन्नपि द्रष्टुमयोग्यः स्यात् तथा आलोक-आभ्यन्तरेऽपि स्यात् समानन्यायत्वात् ॥ (195) अतः स सर्वथा निषेध्यो न भवति, अतश्च तस्य व्यतिरेकणाभावो भूतले व्यवहारः अशक्यम इति भावः ॥

306

[illegible] ततश्च = [illegible] यद्यपि = [illegible]

आलोकस्ततोऽन्यः = [illegible]

इत्यनेन = [illegible] पथा = [illegible] निषिद्धः = [illegible]

पिशाचः = [illegible] तथापि = [illegible]

सर्व प्रकारेण = [illegible] न निषिद्धः = [illegible]

इति = [illegible] तदभाव = [illegible]

निबन्धना: = [illegible] कथं तत्र = [illegible]

व्यवहाराः = [illegible] प्रवर्तन्ताम् = [illegible]

इति श्लोकार्थः = [illegible] [[illegible]]

एवं प्रसङ्गात् = [illegible]

अभावव्यवहारस्य = [illegible]

तत्त्वम् = [illegible] उपदर्श्य = [illegible]

प्रकृते = [illegible] योजयति = [illegible]

एवं रूप्यविद्याभाव-
रूपा शुक्तिमतिर्भवेत् ।
न त्वाद्यरजतज्ञप्तेः
स्याद प्रमाण्यवेदिका ॥ १२ ॥

Thus the ascertainment of the "Shukti" may mean its non-being the cognition of silver, got on the former occasion (तत् तु आद्य रजत ज्ञप्ते अप्रमाण्य वेदिका स्याद्)

306/307

एवं = [illegible] रूप्यविद् = [illegible]

अभावरूपा = [illegible]

शुक्तिमति [illegible] भवेत = [illegible]

नतु = [illegible] आद्य रजतज्ञप्ते [illegible]

(न) स्यात = [illegible] अप्रामाण्य वेदिका [illegible]

यथा आलोको = [illegible] घटाभाव = [illegible]

इति आलोके = [illegible]

गृहीते = [illegible] प्राक् गृहीतस्य = [illegible]

घटस्य = न किंचित = [illegible] सत्त्वासत्त्वयोः

आयातम् = [illegible] तथैन = [illegible]

शुक्ति ज्ञानं = [illegible] रूप्यज्ञानाभाव = [illegible]

इति = [illegible] इयत = [illegible] संभाव्यते = [illegible] नतु रूप्यज्ञानस्य बाधा संभाव्यते

यथा = [illegible] घटज्ञाने = [illegible]

घटज्ञानप्रामाण्य संवित = [illegible]

पटज्ञानाभावः = [illegible] पटज्ञानाभाव अप्रामाण्य संवित = [illegible]

इयता च = [illegible] न पूर्वप्रवृत्ते [illegible] घटविषये पूर्वं प्रवृत्तम्

पटज्ञानम् = [illegible] अप्रामाणी भवति।

पटोऽयमिति ज्ञानम्

[illegible]

एवं विधं घट ज्ञानमिति घटस्यैव स्वरूपं चिन्त्यते

30] एषा हि = [illegible] तस्य = [illegible] घट ज्ञानस्य = [illegible]

स्वरूपचिन्ता = [illegible] सर्वा = [illegible]

न हि ज्ञानान्तरस्य = [illegible]

रजत ज्ञानस्य परोऽस्येतिरिति

आद्यस्य = [illegible] किमपि = [illegible] बाधा.

शुक्तिका मते:

अतो = [illegible] जातम् = [illegible]

एवं = [illegible] शुक्तिरियम् इति = [illegible]

न रजतम् = "[illegible]" इदम् इति च = [illegible]

ज्ञानमेव = [illegible] स्वात्मना = [illegible]

प्रकाशताम् = [illegible] रजताभाव ज्ञान रूपेण

शुक्ति ज्ञाने

अहं [illegible] शुक्तौ = [illegible] रजताभावे च =

— तत्समये भ्रमाभावात् [illegible]

साक्षि ← प्रमाणं [illegible] न तु रजत इति = भ्रमं भाति

तावता = [illegible] तु =

चांदी [illegible] "भ्रम" [illegible]

प्राक्तनस्य = [illegible] भ्रमकालीन

सत्त्वम सत्त्वं वा

रजत ज्ञानस्य = [illegible] न किंचित् = [illegible]

वृत्तम् = [illegible] इति = [illegible] तेन ज्ञानेन

तद्विषयीकृतं = [illegible] रजत = [illegible]

नेदम् रजतमिति

कथम् असत्यं स्यात् = [illegible]

[illegible] [[illegible]]

अपसत्यके प्रमातरि इति शेषः

308

ननु = [illegible] इदमित्यनेन = [illegible] तदेव =

शुक्तिरेव परामृश्यते –

यत्र = [illegible] रजतज्ञानम् अभूत =

तत्रैव = [illegible] इदानीं = [illegible] "न रजतमिति, शुक्तिरेव"

शुक्तिः इति [illegible]
ज्ञानं = [illegible] प्रमाणभूतं जातं ⊕ =

ततः = [illegible] असौ = [illegible] अनुमीयते = [illegible]

यतः = [illegible] प्राच्यं = [illegible] रजतज्ञानम् = [illegible]

अप्रमाणम् इति = [illegible]

नहि = [illegible] एतत् संभवति = [illegible] तदानीं / इदानीं

विरुद्धविषये = [illegible] अवगाहे = [illegible]

ज्ञानद्वयं = [illegible] (जातं, न ज्ञातं) प्रमाणम् = [illegible] एकत्र =

विषयीभवति इति = [illegible]

ततः = [illegible] अयम् = [illegible] आनुमानिको = अनुमानादागतः [illegible]

बाधव्यवहारो = [illegible]

भविष्यति = [illegible]

इत्याशङ्क्याह = [illegible]

Margin notes: शुक्तिरेव; प्रमाणाप्रमाणं; न ज्ञानद्वयं प्रमाणं भवितुम् अर्हति॥

⊕ यदि च एतावता प्राक्तनस्य रजत ज्ञानस्य न किंचित् वृत्तं तर्हि इदमिति किमर्थं प्रयुज्यते, शुक्तिः रजतं न, इत्येव प्रयुज्यतां न च तावतार्थसिद्धिः तत इदमित्यनुप्रयोगः॥

199

As at the time of erroneous cognition of 'Shukti', the Dharmi i.e. the erroneous cognition of Silver is non-existent, the relation of contraries (बाधा) cannot be maintained even by inference (अनुमानतः)
309

It is due only to the presence of one Pramata which is proved by our Personal experience (स्वसंवेदन).

धर्म्यसिद्धेरपि भवेद्-
बाधा नैवानुमानतः ।
स्वसंवेदनसिद्धा तु
युक्ता सैकप्रमातृजा ॥

धर्म्य = [illegible] | सिद्धेः अपि = [illegible] | भवेत = [illegible] | बाधा = [illegible]

नैव = [illegible] अनुमानतः = [illegible] → [illegible]

स्वसंवेदन = [illegible] सिद्धा = [illegible] तु = [illegible]

Page 309

As at the time of erroneous cognition of ~~Silver~~ mother-of-pearl, the Dharmi i.e. the erroneous cognition of Silver is non-existent (धर्म्य असिद्धेरपि), the relation of contraries (बाधा) cannot be maintained even by inference (अनुमानतः). It is due only to the presence of one Pramata proved by Personal experience (स्वसंवेदन)

विविक्तं भूतलं प्रत्यक्षात्: [illegible]

[illegible] रजतमिति

[illegible] सति धर्मिणि
धर्मी: सिद्ध्यन्ति।

अपि प्राक्यात् = [illegible]

हेतोः व्याप्तेश्च = असिद्धेः [illegible]

[illegible]

309

क्षापि: = ... उभयत्र = دونوں پر

नेयः = ... → योजनीयः

इह = ... धर्मिणि = ... पर्वते सिद्धे =

सिद्धेन = ... हेतुना = ... (دلیل) सति धर्मिणि धर्मचिन्ता इति न्यायात्॥

स्मर्यमाणेन = ... व्याप्तिकेन =

साध्यधर्मयोग = ... साध्यधर्मियोग एव

व्यवच्छेदकौ = ... अनुमानव्यापारः =

इह च = ... प्राच्ये = ... पर्वतस्य वह्निमानेव

रूप्यज्ञाने = ... धर्मिणि =

अप्रामाण्ये = ... साध्यो = ... इदं रूप्यं ज्ञानमप्रमाणं शुक्तिका इति ज्ञानात्

धर्मः = ... तत्र = ... साध्यधर्मिणि

शुक्तिज्ञाने वा = ... न रजतम् ज्ञानं वा =

तज्ज्ञानविषयीकार्यत्वे वा =

विषयगते = शुक्तिगते

हेतूक्रियते =

न च = ... एतत् युक्तम् =

310

शुक्तिज्ञान ज्ञानकाले

[illegible]

तत्काले = [illegible] प्राच्यरूप्यबोधस्य = [illegible]

[illegible] धर्मिणोऽभावात् = [illegible]

[illegible] न चापि तस्य = [illegible] शुक्तिज्ञानादयो धर्मा: = [illegible]

[illegible] न च अपक्षधर्मात् [illegible]

[illegible] साध्यसिद्धि: = [illegible]

रूप्य ज्ञाने

[illegible] अत: = [illegible] स्मर्यमाणं = [illegible] तद्धर्मि स्यात् = [illegible]

यथापूर्वं तस्य वह्निमत्वं

इत्यपि असत् = [illegible] व्याप्त्या अपक्षधर्मत्वात्॥

अथ = [illegible] शुक्ति: न रजतज्ञानस्य = [illegible]

अपक्षधर्मात् विषय इति = साध्यते = [illegible]

[illegible]

शुक्तिकाज्ञानविषयत्वात् =

[illegible] तत् यदि = [illegible] इदानीम् = [illegible] शुक्तिकाज्ञावसरे

तत्सिद्धसाधनम् = [illegible] सिद्धस्य साधने विफले सिद्धत्वात्

अथ = [illegible] पूर्वम् [illegible] तदा = [illegible]

[illegible] तत्पूर्वं = [illegible] स्वसंवेदनेन = [illegible]

[illegible] बाध्यविषयता = [illegible] केन च = [illegible]

[illegible] चैवं = [illegible]

[illegible]

असति चैक प्रमातरि इति शेषः

311

[illegible Urdu note]

व्याप्तिगृहीता = [illegible Urdu gloss]

यत्र = [illegible Urdu gloss] इदानीम् = اب - [illegible]

अन्यत न भवति इति = [illegible Urdu gloss]

अनुमाणान्तरेण इति चेत अनवस्था = [illegible Urdu gloss]

(margin: [illegible Urdu note])

अनुमानेन तत्सिद्धय-भावेन

एतेन = [illegible Urdu gloss] एतत् = [illegible] प्रत्युक्तम् = [illegible]

एकस्मिन् = [illegible] विषये = [illegible]

कथं = [illegible] ज्ञान द्वयं स्यात इति = [illegible Urdu gloss]

(margin: [illegible Urdu note])

एकप्रमात प्रभावे

को हि = [illegible Urdu gloss] एकविषयता = [illegible Urdu gloss]

द्वयो ज्ञानयो: = [illegible Urdu gloss] → [illegible]

जानीयात = [illegible]

ज्ञातमिति प्रत्युक्तिका इति ज्ञान द्वयं

ते हि = [illegible Urdu gloss] तावत = [illegible]

स्वात्मनि = [illegible Urdu gloss] स्वविषये च = [illegible Urdu gloss]

विश्राम्यत = [illegible Urdu gloss] इति उक्तम् = [illegible]

इति अनुमानतोऽपि = [illegible Urdu gloss]

न बाधा = [illegible Urdu gloss]

न रजतं इति

[illegible Urdu gloss]

अनुमानयोग्य से तु ग्रहण व्याप्ति स्मरणादि रूप व्यवधानम् न अनुमेयो (203)

3|| स्वसंवेदन रूप प्रत्यक्ष सिद्धतया हेतु ग्रहण व्याप्ति स्मृत्यादिके बिना ॥

न च = [illegible]   तथाभूतमपि = [illegible]

[illegible] व्यवधानम् = [illegible]   अत्र प्रतीतौ संवेद्यते =

[illegible]

स्वसंवेदनसिद्धतया = [illegible] प्रत्यक्षतया

झटिति = [illegible]   भासनात् = [illegible] व्यवधानाभावात्

अत एव = [illegible]   एतदपि = [illegible] स्वसंवेदनसिद्धतया झटिति भासनात् ॥

अशक्यं वक्तुम् = [illegible]

[illegible] → माभूत् बाधा नाम इति = [illegible] — [illegible]

एवं = [illegible]   परपक्षेऽनुपपत्तिं = [illegible]

[illegible] परकीय = [illegible]   स्वपक्षे = [illegible]

एकप्रमातृ = [illegible]   परिनिष्ठिते = [illegible]

[illegible] — उदियात् = [illegible]   बाध्यबाधकभाव इति = [illegible]

[illegible] ← इति वाक्येन = [illegible]   प्रतिज्ञाते = [illegible]

निगमयति = [illegible] साधनेनोपसंहरति

[illegible] — युक्ता = [illegible]   सा = [illegible] [[illegible]] बाधा

एकस्मात् प्रमातु = [illegible] — [illegible]

यदि जायते इति = [illegible] — [illegible]

स एव हि = [illegible]

[illegible]

(204)

312.

तथा = [illegible] निर्माता = [illegible] — बाधकं कर्ता भवति, पूर्वापर व्याप्रितात्

इति व्याख्यातमेव = [illegible]

स्थिते चैवं = [illegible] यदि = [illegible]

व्यवहारसिद्ध्यै = [illegible]

अन्यथा = [illegible] अनुपपत्तिरप्युच्यते = [illegible]

बाधिना

तत उच्यते = [illegible] कामम् = [illegible]

„अधुना सर्वं सिध्यति" [illegible]

इति = → एकप्रमातृअङ्गीकारी [illegible]
→ सर्वः स्मृतिसंबन्धनिवहः

न = [illegible] केवलमेते = [illegible]

कार्यकारणभाव = [illegible] स्मरणबाधाव्यवहारा = [illegible]

एकप्रमातरि निष्ठा येषां तन्निष्ठा : तेन लब्धसत्ताका ॥

सकललोकयात्रा = [illegible] सामान्यव्यवहारभूता = [illegible]

एकप्रमातृप्रतिष्ठा = [illegible]

312

[illegible] यावत् = [illegible] अवान्तरव्यवहारा अपि = [illegible]

ये = [illegible] क्रयविक्रयादयः = [illegible]

समलाः = [illegible] उपदेश्योपदेशभावादयश्च निर्मलाः [illegible]

तेऽपि = [illegible] एकप्रमातृनिष्ठा एव भवन्ति = [illegible]

व्यवहारो = [illegible] हि = सर्वः =

[illegible] समन्वयप्राणः = [illegible]

संबन्धजीविताः इति = [illegible] उपसंहारक्रमेण दर्शयति = [illegible]

इत्थमत्यर्थं भिन्नार्था-
ऽवभासखचिते विभौ।
समलो विमलो वापि
व्यवहारोऽनुभूयते ॥२४॥

"तत्तत्", तत्तद्विभिन्न", इति श्लोकान्तरैः

इत्थम् इति = [illegible] अत्यर्थं भिन्नार्थ = [illegible] भिन्नार्थ अवभास [illegible]

[illegible] खचिते = [illegible] विभौ = [illegible]

समलो = [illegible] वा विमलो = [illegible]

व्यवहाराः = [illegible] अनुभूयते = [illegible]

206

* स्वरूपस्य यः अन्यथाभावः → अचिद्रूपता आसादनम्, तेन

चिन्मात्राख्यस्य निजरूपस्य [illegible]

313 [illegible]

→ "तत्त्वाद्भिन्नेति" श्लोकद्वयोक्तेन = [illegible]

अनेन = [illegible] उपपत्तिप्रकारेण = [illegible]

अन्वयव्यतिरेकात्मना = [illegible]

तथा = [illegible] श्लोकान्तरैरुक्तेन = [illegible]

[illegible] व्यवहारोदाहरणप्रकारेण = [illegible]

कार्यकारणभावाद्युदाहरण प्रकारेण [illegible]

इदपि = [illegible] मन्तव्यम् = [illegible] → अवश्य ज्ञातव्यम्

यत् = [illegible] विभो = [illegible] ([illegible])

देशकाल = [illegible] अनवच्छिन्ने = [illegible]

अत एव = [illegible] अत्यर्थं भिन्नैः = [illegible]

* माया शक्त्या उपकल्पित [illegible] चिद्भेदाख्याति सार भेदमात्र परमार्थैः ॥

मायाबलात् = [illegible] भेदैकप्राणितैः = [illegible]

नील सुखाद्याभासैः = [illegible]

प्रतिबिम्बकल्पैः = [illegible]

अनतिरिक्ततया = [illegible] वर्तमानैः = [illegible]

[illegible] → पर्यवदन्

खचिते = → [illegible] → स्वरूप अनन्यथाभावेन

विभोः स्वरूपम् अस्थानं भवति [illegible]

तत्कृत रागमात्र आस्पदे

← उपरक्ते = [illegible]

[illegible]

313 स्थित: [illegible]

विश्रान्त: = [illegible] सर्वो = [illegible]

व्यवहारो = [illegible] अनुभूयते = [illegible]

प्रत्यर्थं अनुभव एव = [illegible] अत्र दृढतमं = [illegible]

प्रमाणम् = [illegible] इतियावत् = [illegible]

अनुभूयते च = [illegible] — [illegible] सर्वो व्यवहारः परमात्मनि विश्रान्तिः अनुभूयते — येन अनुभवेन

उक्तोपदेशाधारे-शीलनदिशा प्रकाश एव — सोपदेशे = [illegible]

प्रवधानधने = [illegible] → [illegible]

परमात्म तत्त्वं प्रत्यभिज्ञान धने एव — येन = [illegible] एषां = [illegible] यैव = [illegible] → प्रवधान-पराणाम्

संसारसंमता = [illegible] (अनवहितताभीक्षा)

व्यवहारदशा = देहस्थिति तावत्परिहार्यत्वेन शैल्येन

सैव = [illegible] प्रमातृ तत्त्व: = [illegible] क्रियमाणा भोजनादिव्यापारा अवस्था भवति॥

प्रख्यात्मिका = [illegible] (प्रकाश)

शुद्ध सविद् सर्वकर्तृत्व-मयात्मक शिवभूमि

शिवभूमि: = [illegible] भवति यदुक्तम् :

परप्रकाशरूपे शिव अवस्था

परमात्म तत्त्व ज्ञानात्मिका

.... संबन्धे सावधानता॥

अप्रतिभिज्ञातात्म = [illegible] परमार्थीना =

समलो व्यवहार: = [illegible]

प्रत्यभिज्ञातात्मनां अन्येषां = [illegible] सएव निर्मल: = [illegible]

316 तं शिवम् स्तुमः यः सिद्धानां सिद्धः नित्यं संसिद्ध स्वसंवेदन ।।

स्वसंवेदन संसिद्धव्यवहारवशेन यः ।

नित्यं महेश्वरः सिद्धः सिद्धानां तं स्तुमः शिवम् ॥

[illegible] तं स्तुमः शिवम् = [illegible] - [illegible] यः = [illegible]
महेश्वरः = [illegible]

नित्यं सिद्धः = [illegible]

[illegible] सिद्धानां = [illegible] - [illegible] [illegible]

स्वसंवेदन = [illegible] - संसिद्ध = [illegible]

[illegible] व्यवहारवशेन = [illegible] : [illegible]
[illegible]

स्वं = [illegible] ज्ञानस्मरणापोहनानि = [illegible]

[illegible] व्युत्पाद्य = [illegible] तेषाम् = [illegible] → शक्तिभूतत्वात् शक्तिमतो विनावस्थानात्

[illegible] एकमाश्रयं विना व्यवहारो न युक्तः
[illegible]
→ समस्ता समला विमला वा व्यवहृतिः

प्रमातृरूपमेकमधिकरणम् इति = [illegible] निरूपितम् = [illegible] एतावता =
[illegible]
"न चेदन्तः कृता ....।"
.... [illegible]

ज्ञानाद्याश्रयस्यैकस्य कथनम्

उत्पन्न = [illegible] यत् = [illegible] उक्तम् = [illegible] एकः [illegible]
इति = [illegible] तत् = [illegible] परिघटितम् = [illegible]
[illegible]
एकाश्रयसमर्थनेन समर्थितम्

دو دو برابر رکھوں گے کیا۔ نہ جاننے والوں کو صرف سمجھانے کے لیے ہے / ورنہ یہ ایک دوسرے سے الگ نہیں ہیں *

316
317

अन्तराभाससमर्थनेन = اندر ہی ... آبھاس ... ثابت کرنے سے — अन्तराभासानां यत समर्थनम्-युक्त्या साधनम् तेन

अन्त: कृतानन्त विश्वरूप = اس میں ہر ایک کو سمایا ہوا ... ان گنت ... سب اندر ہی رکھ کر

इत्यापि निरूपितम् = ... یہ بھی ثابت کیا

यत: = کیونکہ तत्रैव = اسی جگہ ... 'महेश्वर' = مہیشور ... इति उक्तम् = کہا

तन्माहेश्वर्यं = مہیشوری وہ مالکی کو ... → स्वातन्त्र्यरूपम् = سوتنترتا ... کا

उपपादयितव्यम् = ... ثابت کرنا ہے ... اس کا جواب ...

तत् च = اور وہ ... ज्ञानविषये = جاننے کے ... میں

क्रियाविषये च = کرنے کے ... میں [دو برابر ہیں] *

इति = ... उभयप्रकारम् = دو طرح کا ...

तत्र = اس ... भगवान् = ... بھگوان

ज्ञाता = جاننے والا ... कर्ता च = کرنے والا

यद्यपि च = اگرچہ ... प्रकाश विमर्शात्मक: = ...

चिदेकघनम् = ... ایک ہی ... एकमेव = ایک ہی

संविद्रूपम् = ... تथापि = تو بھی

व्युत्पादनाय = ... سمجھانے کے لیے ہے
نہ جاننے والوں کو جاننے کے لیے ہے — سمجھا کر ...

[illegible]

317/318 तत्परिघटित एव =

अयं = گیان کریا   विभागः =

तेन = اس سے   ज्ञानात्मक क्रियाविषये =

स्वातन्त्र्ये =   यद्यपि = اگرچہ

क्रियाशक्तिरूपम् =

तथापि = تو بھی   ज्ञानाधिकार एव =

निर्णेतव्ये =

तद्विषयत्वात् =

एवं च = اور اس طرح   ज्ञातृशब्दार्थः =

प्रकृतितः =

प्रत्ययतश्च = →

संपूर्णतया =   निर्णीतो भवति =

तत्र = اس میں   ज्ञाने नाम = گیان نام

स्वयं = آپ ہی   भेदिताभासभेदे =

उपाश्रय = اسی آشرے   नियन्त्रणा =

संकुचितम् =

"अहमिति" "میں ہوں"   संवेदनम् =

318

तत्र = [illegible] आभासेषु = [illegible] यत् = [illegible]

स्वातन्त्र्यं = [illegible] तदेव = وہی

ज्ञानशक्तिविषयं = [illegible]

स्वातन्त्र्यं = [illegible] संपद्यते = [illegible]

"तात्कालिकाक्ष सामक्ष्य......।।" [illegible]

इत्यादिना =

"...... शुद्धे ज्ञानक्रिये यतः।" [illegible]

इत्यन्तेन = [illegible] श्लोकैकादशकेन = [illegible]

तत निरूप्यते = [illegible]

तत्र = [illegible] आभासान्तरापेक्षी च = [illegible]

आभासो = [illegible] अन्यथा वा = [illegible]

इति श्लोकेन उक्त्वा = [illegible]

स एव = [illegible] आभास एक इति = [illegible]

श्लोकान्तरेण उच्यते = [illegible]

अर्थक्रियाभासोऽपि = [illegible]

तथैव = [illegible] आभासनियतेः = [illegible]

इति श्लोकद्वयेन, उक्त्वा =

[illegible]

319

एकस्मिन = ایک आभासे = آبھاس

सा = وہ अर्थक्रिया = ارتھ کریا → [illegible]

इति पुनः श्लोकद्वयेन = پھر دو شلوکوں سے [illegible]

आभासान्तर = [illegible] विचित्रस्य = [illegible]

भित्तिस्थानीयम् = [illegible]

[illegible] आन्तरत्वम् = [illegible] इति श्लोकेन =

ततो = اس کے بعد बाह्यत्वं = باہر [illegible]

स्वरूपतो = [illegible] विभागतश्च = [illegible]

[illegible] श्लोक युग्मेन = [illegible]

ततः = اس کے بعد श्लोकेन = ایک شلوک سے [illegible]

ज्ञानादि = گیان کریا [illegible] प्राकट्याश्रयस्य = [illegible]

एकस्य उपसंहारः = [illegible]

श्लोकान्तरेण = دوسرے شلوک سے

महेश्वरत्वम् = [illegible]

उपसंहारतो = [illegible] भाविनः = [illegible]

क्रियाधिकारस्य = کریا [illegible]

उपक्षेप = [illegible] इति संक्षेपार्थी [illegible]

आह्निकस्य = [illegible]

31

अथ श्लोकार्थो निरूप्यते = [illegible]

संविन्निष्ठा विषय व्यवस्थिति

ननु = [illegible] यदि = [illegible] परमेश्वरनिष्ठतयैव = [illegible]

समस्तोऽयं = [illegible] व्यवहार: [illegible]

तत् = [illegible] अस्य = (व्यवहारस्य) [illegible] स्फुटत्वास्फुटत्वप्राय = [illegible]

प्रसिद्ध = [illegible] वैचित्र्यानुपपत्ति: = [illegible] भगवत ऐक्यत्वात्

येन = [illegible] किल = [illegible] अयम् = [illegible] व्यवहार:

अनुप्राणित: = [illegible] स एक एव भगवान् = [illegible]

न च = [illegible] तद्व्यतिरेकेण = [illegible] तं विना

व्यवहारस्य = [illegible] निजं = [illegible]

किंचन = [illegible] तत्त्वम् = [illegible]

उत्पश्याम: = [illegible] → वितर्कयाम:

इत्याशङ्क्याह = [illegible]

भिन्नभिन्न... [illegible]

इतरसत्ताक:

[illegible]

↗ दर्शनकालीनम् (214)

तात्कालिकाक्षसामाक्ष्य -

सापेक्षाः केवलं क्वचित् । → निरपेक्षाः अन्धादिव्यवहारे आभासान्तर व्याप्तिः भणा- रहिता इति अर्थः

...न्यत्र

...ादिषु ॥१॥

...सस्य → आभासवैचित्र्यं उत्सन्ध्या स्वात्मनि आभासैव च

...: क्वचित् ।

...वि-

...भिषु ॥२॥

ऐन्द्रियिकादि प्रत्यक्षं

→ प्रक्षा सामाक्ष्य = [illegible]

[illegible]

they relate to the past (अतीतत्वात् तथा स्थात)
But when they are deep (गाढम्) & determinately (विकल्पेन) conceived (उल्लेख्यमाने) they do shine as such (तथास्थिति तथैव) as extreme pleasure etc because they are observed as the manifestations "clear" (स्फुटम् अस्य उपलक्षणात्). The abhasa of the feeling is not so distinct or deep when the perceivers thought is not fully engrossed in it. It is clear when he is deeply absorbed in thinking about the object.
.........) because they are perceived in the collocations of abhasas (व्याप्तिआः)
And in the case of blind or in thick darkness they are indistinct (अस्फुटा) as they are revived internally without recourse to senses (असापेक्षा) by remembrance arising from the residual traces (संस्कारः) of the past perceptions

[illegible]

...दिषु = [illegible]

विशेषः = فرق   अर्थावभासस्य = اس ارتھ کا ابھاس   सत्तायो = اس ستا پر

न पुनः कश्चित् = [illegible]   (215)   विकल्पेषु = [illegible]

220 भवद्वृत्ति = [illegible]   भवत् भूता [illegible]   अर्थगामिषु = [illegible]

निरपेक्षत्व सापेक्षत्व-त्यादिना

केवलम् = صرف   सत्तावता = [illegible]

आभासानां भेदो = [illegible]   तात्कालिकत्वादिना

न = نہیں   पुनरर्थावभासस्य = [illegible]

स्वात्मगतः = [illegible]

कश्चिदपि = کوئی بھی   भेदः = [illegible] - فرق   विशेष इत्यनेन

इति श्लोकद्वयस्य = [illegible]

सम्मेलितस्य = [illegible]   संबन्धः = [illegible]

यस्मिन् एव काले = [illegible]

स आभासः = وہ ابھاس   आभाति = [illegible]

तत्काले एव भवति = [illegible]

यत् = [illegible]   अक्षसामक्ष्यं = [illegible]

→ बाह्येन्द्रिय प्रत्यक्षत्वं-नाम = [illegible]

आभासान्तरं = [illegible]

पश्यामि = [illegible]   इति एवंरूपम् = [illegible]

तत्सापेक्षा = [illegible]   आभासान्तरसापेक्षाः

तद्द्वयाभिन्नाः = [illegible]

तत् संस्कार बलो स्थिताः [illegible]

* तात्कालिकाभासा मध्ये निरपेक्षाः
तत्र चिरवृत्तत्वेन संस्कारोत्थापिता
-स्तदा आभासाः न तात्कालिकामक्षसामर्थ्य
धरोयमिति -मपेक्षन्ते

321

क्वचित = کہیں آباسا भवन्ति = ہوتے ہیں

यत्र = جہاں स्फुटताव्यवहारा = [illegible]

अन्धविषयः = [illegible] - [illegible]

अन्धकारस्थ = [illegible] प्रमातृविषया = [illegible]

पुनः = پھر یاः उपन्यो = [illegible]

व्यवहारो = [illegible] अस्फुटतामयः = [illegible]

तत्र = [illegible] ते आभासा = * وہ آبھاس (آبھاس)

अन्यथा [illegible] तथाहि = [illegible]

जात्यन्धस्य [illegible]

बाह्येन्द्रिय प्रत्यक्षत्व लक्षणम् = [illegible]

आभासान्तरे = [illegible] नैव आस्ति = [illegible]

दृष्टवस्तु = [illegible] अन्धीभूतस्य = [illegible]
→ रोगादिना नष्टदृष्टेः

संतमसास्थितस्य च = [illegible]

तात्कालिकं = [illegible] तत = وہ

नास्ति = نہیں अपि तु = بلکہ

प्राक्तनमेव = [illegible]

[illegible]

(217) निजाभास बहिष्करण विषया

[illegible]

पूर्वानुभवो 321
स्थितत्वात्॥ 322

बाह्येन्द्रिय प्रत्यक्षात्मम् =

अनुसंधत्ते = [illegible] → स्मरति

तस्मात् = [illegible] अतश्चस्वयंजातं

अर्थावभासस्य = [illegible] घटज्ञानस्य पश्यामि इत्यादिरूपेषु ‡

केषुचिदपि = [illegible]

विकल्पेषु = [illegible]

सत्तायां = [illegible]

स्वरूपे = [illegible]

विशेषोऽस्ति = भेदः [illegible]

इति = [illegible]

संभावना = [illegible]

न कर्तव्या = [illegible] → ‡ अर्थावभासस्य काल त्रय विशेष विषयेषु विकल्पेषु चान्तस्तुल्यत्वे नावस्थितत्वात्

अहं पश्यामि इत्यत्र अहमित्यर्थ आमर्शो न सदातन प्रकाशत्वात्॥

ते हि = [illegible]

विकल्पा =

भावि वस्तु गामिनो वा = [illegible]

भविष्यन्निष्ठा भवन्तु = [illegible]

वर्तमाननिष्ठा वा = [illegible]

अतीत वस्तु विश्रान्ता वा = [illegible]

एतदुक्तं भवति = [illegible]

नीलमिदं पश्यामि = [illegible] — सा अपेक्षा

संकल्पयामि = [illegible] — [illegible]

उत्प्रेक्षे = [illegible]

[illegible]

⊕ पश्यामि इति एवं रूपो आभासो भवति सोऽपि — स्वरूपतोऽन्यूनाधिको भवति

(218)

अन्यूनातिरिक्तः एकरूप इतियावत्

क्रियाप्रधानम्

322

स्मरामि = करोमि = वच्मि =

इत्यादौ = नीलाभास =

बाह्यनिरपेक्षः ← सोऽसौ = स्वरूपतोऽनन्यूनाधिकः = → एक एव

एवं

एवं पश्यामीत्येवं = यः =

⊕ असोऽपि स्वरूपतो न्यूनोऽधिकः ← पीतादिषु = ते = आभासाः

पुनराभासाः = ( ) आर्थीनाम्

स्वातन्त्र्येण = यदा =

स्वात्मनि

भगवता = संयोज्यन्ते =

स्वस्मात् ← वियोज्यन्ते च = तदा =

अये = स्फुटत्वास्फुटत्वादिव्यवहाराः -

नीलमित्याभासस्य =

उत्प्रेक्षे = इत्याद्याभासान्तर-

व्यवच्छेदेन = वियोजनेन

पश्यामीति =

आभासव्यामिश्रणायां =

323

(219)

* व्यवहारोऽपि सकालादि प्रमातृ ~~विश्रान्ति~~ विश्रान्त एव न पुनः परमार्थ प्रमातरि

[illegible]

स्फुरता व्यवहारः = (भवति)

एवं = [illegible] त्रैकालिक, व्यवहार वैचित्र्योपपत्तिः = [illegible]

(एष एव स्फुटास्फुट)

[illegible] परमेश्वर स्वरूपान्तर [illegible] अन्तरभूतत्वे = [illegible] (अन्तरभूतत्वे)

पुनराभासानां* = [illegible] न = [illegible]

कुतश्चित = [illegible] व्यवच्छेदः = [illegible]

न केनचित = [illegible]

व्यामिश्रणा इति = [illegible]

ननु = [illegible] एतत् = [illegible] नीलादिषु = [illegible]

[illegible] उपपद्यताम् = [illegible] यत्र = [illegible]

बाह्येन्द्रिय = [illegible] व्यापारोऽस्ति = [illegible]

(आन्तरधर्मेषु) [illegible] ← सुखादौ = [illegible] तु = [illegible] तदभावात = [illegible] (बाह्यप्रत्यक्षाभावात्)

[illegible] — कथं वैचित्र्यम् = [illegible]

स्फुटास्फुटत्व रूपा — इत्याशङ्क्याह = [illegible]

[illegible]

323.

सुखादिषु च सौख्यादि-
हेतुष्वपि च वस्तुषु।
अवभासस्य सद्भावे-
ऽप्यतीतत्वात्तथा स्थितिः ॥३॥

→ न भवति

गाढमुल्लिख्यमाने तु
केनचित् प्रयत्नविशेषेण ← विकल्पेन सुखादिके
सुखादि प्रकारेण ← तथा स्थितिस्तथैव स्या-
← त्स्फुटमस्योपलक्षणात् ॥४॥

स्मृति मनोराज्य- त्वभ्यां सति

सुखादिषु च = سکھ وغیرہ میں — सौख्यादि हेतुष्वपि = جن چیزوں سے سکھ حاصل ہوتا ہے - ان میں

वस्तुषु = ان چیزوں میں — अवभासस्य = ان کا احساس ہو

सद्भावेऽपि = اگر یہ احساس ہو بھی → اگر [illegible]

[illegible] مگر

अतीतत्वात् = وہ گزر جانے سے — [illegible] گزر چکی [illegible] — [illegible] گزر گئی ہیں

तथा स्थिति = اُس طرح کی تحقیق نہیں ہوتی [illegible]

प्रमातुः तथा न भवति

[illegible]

[illegible]

[illegible] actually [illegible]

[illegible]

गाढ़ सुखितं स्यात् [illegible] सुखादिके = [illegible]
विकल्पेन - [illegible]

(221)

तथा स्थितिरस्य = [illegible] - [illegible] = तथैव स्यात् स्फुटमस्य उपलक्षणात्-

325 [illegible]

साध्य - [illegible]

सुखे = [illegible]

सक्रन्दनादिके च = [illegible]

तत्कारणे = [illegible] साधने   दुःखे = साध्ये [illegible] → [illegible]

→ अहिकण्टकादौ च = [illegible]

तत् हेतौ = [illegible] साधने

अतीतेऽनागते वा = [illegible]

यद्यपि = [illegible]   आभासः = [illegible] - सुख्यहमिति

स एव = [illegible]   तथापि = [illegible] * अहन्ता अविहि सुखादि रूपाः सन्ति तदभावे हि अहन्ता यद्योग इत्यतीतानागतयोरपि चाभासः सुखय इमित्यादि रूपः स एव ॥

[illegible] = [illegible] अतीतमिदम् = [illegible]

अनागतमिदम् = [illegible]

व्योम [illegible] = [illegible] इति आभासान्तरेण = [illegible]

यतो = [illegible]   व्यवच्छेदः = [illegible]

तेन = [illegible] विद्यमानेष्वपि = [illegible] *। विद्यमानत्वं चात्र स्मरणकृतमेव ज्ञेयम्, अनागते तु मनोराज्यकृतम्

तेषु = [illegible]   तस्य प्रमातुः = [illegible]

तेन = [illegible]   प्रकारेण = [illegible] ([illegible])

स्थिति = [illegible]   न भवति = [illegible]

यथा = [illegible]   पूर्वम् = [illegible]

[illegible] ← अभूत = [illegible]   अहम् = [illegible]

[illegible Urdu note] (222) [illegible Urdu note]

325

अधुना = [illegible] सुखी = [illegible]

[illegible] दुखीति = [illegible] समजित = [illegible]

[illegible] तत् तत् = [illegible] निमित्त सामग्री को वा = सुखदुःखनिमित्तानाम्

[illegible] सामग्री येन तादृशः अस्मीति वा ॥

[illegible] यदा तु = جب विकल्पेन = [illegible]

तानि वस्तूनि = [illegible] गाढम् = [illegible] गाढोल्लेखन समये

[illegible] उल्लिखति = [illegible] तदा = تب

पौनः पुन्यावच्छिन्न = [illegible] – Again & again

सुख = سکھ तत् हेतु = [illegible] उल्लेखन = [illegible]

अभिधान कारण = [illegible]

आभास अनुप्रवेशात् = [illegible]

आभासान्तर = [illegible] व्यामिश्रणात्मना = [illegible]

[illegible] तेनैव = [illegible] अस्मदुक्तेन = [illegible]

प्रकारेण = [illegible] न पुनरन्येन = [illegible]

तथा = [illegible] , इति सुखी अहमित्यादिकेन

[illegible]

स्थिति भवति = [illegible]

योजना:- विकल्पेन — स्मृतिरूपेण मनोराज्यरूपेण च विकल्पसन्तानेन, अतीते अनागते वा सुखादिके, गाढम् — अविच्छिन्नप्रवाहेण, उल्लिख्यमाने (223) सति, तथा — अस्मदुक्तप्रकारेण, आभासान्तरव्यामिश्रणारूपेण इति यावत्, तथा स्थितिः — भुतभोग्य अनुभवकालवत् स्फुटतया 335 अवस्थानम् भवेत्, कुतः? अस्य — सुखाद्याभासस्य स्फुटमुपलक्षणात् अर्थात् गाढोल्लेखकृतादुपलक्षणात्, दृष्टीनात् हेतु इति अर्थः॥

इति संभाव्यम् =

उचितमेतत् =

यतः = तदानीं = اس وقت

स्फुटत्वाभासामिश्रं =

सुखाभासम् = उपलक्षयति असौ =

अतीतग्रहणं = भव भाविनोऽपि =

उपलक्षणम् =

ननु = इयता = किमुक्तम् भवति =

बाह्यरूपाः = स्रगादयः =

सुखादिहेतवो =

बाह्यत्वाभावे स्रग् चन्दनसुखादय:

बाह्यजनिताश्च = सुखादयः =

सुख्यहमिति =

अभिमानहेतवः इति =

ततश्च = बाह्यत्वाभावे =

स्रगादिजन्यताभावे

तत् अन्यत्वाभावे च =

न तथा इति उक्तं स्यात् = "तथा"

स्रगादयो न सुखादयश्च न सुखी अहमित्याद्यभिमानहेतवः

सुखाद्य सव (224) [illegible]

केवल विकल्पोल्लिखितस्य न किंचित् स्यात् इति भावः [illegible]

तत्र च = [illegible] तत एव न कोचित् = [illegible]

ततश्च कथमुक्तम् = [illegible]

स्वरूपे बाह्यत्वे आभ्यन्तरत्वे

"अर्थावभासस्य सत्ताया न कापि विशेषः" [illegible]

सत्ताया एव अभावात् = [illegible]

इत्याशंक्याह = [illegible]

अर्थावभासस्य

पण्डित

भावाभावावभासाना
बाह्यतोपाधिरिष्यते
नात्मा । सत्ता ततस्तेषा-
मान्तराणां सतां सदा ॥५॥

विशेषणं धर्मः — उत्पलस्येव नीलत्वं

आभासानां

स्वरूप

भवति

Externality is merely an (attribute - उपाधी) of Abhasas which are of the nature of बाह्यता being (भावा) or of the nature of not-being (अभावाः). It does not constitute their essential nature. (न तस्याम् आत्मा) therefore they exist as ever existing internally (तस्यां सत्ता अन्तराणाम् सतां सत एव सदा) +

भावाभवा = [illegible] अवभासाना = [illegible]

बाह्यता: = [illegible] उपाधि इष्यते = [illegible]

इष्यते = [illegible]

न आत्मा सत्ता = [illegible] (आत्मा) ततः = [illegible]

तेषाम् = [illegible] आन्तराणां = [illegible]

सत्ता = [illegible] सदा = [illegible]

सुखाख्यस्य

326/327 इह = [illegible] सुखमस्ति मम = [illegible]

दुःखं नास्ति मम इति = [illegible]

ये भावाभासा [illegible] अभावभासाश्च [illegible]

तेषां = [illegible] बाह्यत्वं नाम, आत्मा = [illegible]

न स्वरूपं न भवति = [illegible]

नहि = [illegible] सुखमित्यस्य = [illegible] सुखरूपस्य वस्तुनः

स्वं रूपं सुखमेव सुखत्वमेव रूपं सुखस्य न तु बाह्यता ॥

स्वरूपं = [illegible] 'बाह्यम्' = [illegible] इति वपुषा भाति

सुखस्य हि [illegible] बाह्यता रूपेण

सुखमेव स्वरूपम् = [illegible] नहि इदं बाह्यमिति कोऽपि सुखं गृह्णाति, अपितु "सुखम्"

केवलं बाह्यत्वं नाम = [illegible]

आभासान्तरम् = [illegible] ईश्वरेण = [illegible]

स्वातन्त्र्य बलादेव = [illegible]

सुखाभास विनिरिक्तः आभासः

यदा = [illegible] तत्र = [illegible] सुखाभासे = [illegible]

मिश्रतया = [illegible] भासयते = [illegible] भासनविषयतां नीयते

यस्मिन् बाह्यताग्रहणं काले

तदा = [illegible] तत् = [illegible] तस्य = [illegible] सुखाभासस्य

उपाधिरूपताम् = [illegible] उपरञ्जकतां [illegible]

भेदकत्वं विशेषणत्वं गच्छति = [illegible]

योजना:- पण्डितैः भावाभावावभासानां बाह्यता उपाधिः - विशेषको धर्म इत्यर्थः, उत्पलस्येव नीलत्वम्, तैः पण्डितैः बाह्यता आत्मा स्वरूपं (26) नेष्यते। ततः कारणात् तेषां भावाभावावभासानाम् आन्तराणां सतां सदा सत्ता भवति। ततश्च बाह्यत्वाभावे न तेषां सत्तायाः अभावः॥

327

तातश्च =   यथा =

नीलाभासाभावे =   ज्ञान

उत्पलाभासस्य =   स्वरूपस्य

न कापि स्वरूपहानिः संपन्ना।

हानिः न किंचित् =   वृत्तं =   स्वरूपतो

राजाभासाभावे वा =

पुरुषाभासस्य =   न किंचित् वृत्तं

बाह्यत्वाभासाभावेऽपि

तथा बाह्यत्व =   भासाभावेऽपि =

सुखाभासस्य =

दुःखाभावाभास्य =

कान्ताभासस्य च =   तत्‌हेतुभूतस्य

न स्वरूपतः =   काचन =

म्लानता इति =   शिथिलता

आन्तराणां चिदात्मनि =   सदैव =   सताम् प्रमात्रैक्येन वर्तमानानाम्

स्थितिः   एषाम् =

ः स्वविषय ज्ञानरूपामर्थक्रियाम् कुर्वन्त्येव = न तु न कुर्वन्ति, स्वानुभवस्यात्र साक्षित्वात् ॥

328

नीलाद्यपेक्षतयाऽन्तरसुखादिग्रहण-साधनत्वेन अन्तःकरणतया स्थिते

इह = [illegible] अन्तःकरणे = [illegible] →

बुद्धिदर्पणात्मनि = [illegible] निर्मलतया बुद्धितत्त्वे

[illegible] नीलादीनाम = [illegible] आभासानाम् = [illegible]

आन्तरत्वमप्यस्ति = [illegible]

अन्तःकरणमध्ये सम्भवत्वात् = → स्फुरणत्वात् [illegible]

[illegible] बाह्यत्वमपि (अस्तु) = [illegible] ग्राह्यतारूपं = [illegible]

प्रमातुः = [illegible] विच्छेदेन = [illegible] अन्यथा इदमिति नीलादि समकक्षतया भाना-योगात् ॥

अवभासात् = [illegible] बाह्यत्वं च केवले [illegible]

[illegible] बाह्य प्रत्यक्षता = [illegible]

बाह्येन्द्रिय प्रत्यक्षता भवति

अत्र च = [illegible] अवस्थाद्वयेऽपि [illegible]

अर्थक्रियाम् = [illegible] अमी कुर्वन्त्येव = [illegible]

[illegible] अन्ततो = [illegible] ज्ञानं स्वविषयम् = [illegible]

[illegible] यत् पुनः = [illegible]

प्रमातृ = [illegible] तादात्म्यं लक्षणम् = [illegible]

आन्तरत्वे [illegible] तत्र अमी = [illegible]

कस्मात् = [illegible] न काचित् = [illegible] कथं न कुर्वन्ती इति संभाव्यते ॥

अर्थक्रियां = [illegible]

[illegible] विदधीरन् = [illegible] इत्याशङ्क्याह = [illegible]

329

आन्तरत्वात्प्रमात्रैक्ये
नैषां भेदनिबन्धना ।
अर्थक्रियापि बाह्यत्वे
सा भिन्नाभासभेदतः ॥६॥

आन्तरत्वात् = اندرونی ہونے سے

प्रमात्रैक्ये = وہ ہوا پرماتما سے ساتھ ایکتا سے اندرونی اندر ہونے سے

न एषां = نہیں ہے ان پدارتھوں کو

भेदनिबन्धना = بھید نبندھ کوئی (یعنی کوئی بھید ہی نہیں)

अर्थक्रियापि = جو بھی کام ہوا کرتا ہے وہ بھی
ان کا ستاتا ہے

باہر کے ہونے میں

बाह्यत्वे = باہر میں

सा = وہ ادھر باہر کا کام

भिन्नाभास भेदतः = ابھاسوں کی بھیدتا سے
(جو الگ الگ ہیں) (جو باہر سے پیدا ہوئے ہیں)

प्रमात्रैक्य इति →

तन्निमित्तकं = [illegible] यतः = ३.

आन्तरत्वं = [illegible] तस्मात् हेतोः = اسی سبب سے

एषाम् = انہوں۔ आभासानाम् = [illegible]

प्रथीक्रिया = [illegible] न काचित् अस्ति = [illegible] ([illegible])

सा हि = [illegible] प्रथीक्रिया = [illegible]

भेदे निमित्तभूते सती इति अर्थः ← भेदे सति भवति = [illegible] — [illegible]

स हि = [illegible] नीलाभासः = [illegible]

पीताभासात् = [illegible] यतो = [illegible]

भगवदपोहनशक्त्या स्वयं भेदविषयतां भजते ॥ भिद्यते = [illegible] यतश्च = [illegible]

प्रमातुर्भिद्यते = [illegible] ततः = اسی سے

स्वसाध्यो = [illegible] नियतां = [illegible] स्वमात्रे लग्नाम्, नियत्या व्यवस्थितां

भिन्नाम् = [illegible] प्रथीक्रियां = [illegible]

तस्य = اس کی प्रमातुः = [illegible]

कुर्यात् = کرے न च एषः = نہ یہ

प्रमातृतादात्म्यलक्षणआन्तरत्वे तदा भेदोऽस्ति = [illegible]

प्रमात्रैक्यात् = [illegible]

[illegible]

329

आभासान्तर भिन्नाभासेन व्यवस्थिता

सा हि = अर्थक्रियाभास, तद्रूपे नियता =

तथा च = कान्ताभासस्य = बाह्यत्वेऽपि = सति = आभासान्तरस्य = आलिङ्गनलक्षणस्य =

भिन्नतया भानाभाव

व्यपगमे = दूरीभवने → दूरीभवति = → अर्थक्रिया

इयम् = इति च = आभासान्तरस्य = आलिङ्गनरूपस्य

भिन्नतया सद्भावे

उपगमे = अन्यैव =

प्राक्तन = आह्लादविपरीता = विलक्षण

प्राक्तनसत्ताम्

दृश्यते अर्थक्रिया =

अत = → आभासभेदाभावे = भावाऽभाव आभासाद्ध्य एव आभास

इतत् सिद्ध

यतः = प्रमात्रैक्यकृत =

आन्तत्वे =

तस्मात =

आभासान्तरस्य इति = आभास भेदं एव [illegible]

* एकस्यैवान्तरत्व बाह्यत्व लक्षण योगात् अर्थ क्रियाकारि त्वाभाव लक्षणस्य विरोधात्

न = [illegible] अर्थक्रिया इति = [illegible]

अर्थक्रियाभासोऽपि च = [illegible]

न भावानां स्वरूपम् = → स्वरूप — [illegible]
[illegible]

येन = [illegible] तदभावे [illegible] → भावानां अर्थ क्रिया कारित्वाभावे
[illegible]

स्वरूप एव = [illegible] अभावः स्यात् =
[illegible]
भावाभावाभासयोः स्वरूपाभावः ॥

ननु च = [illegible]

बाह्याभास = व्यतिभेदनकाले = [illegible]
विभेदन काले

आन्तराभासो = [illegible] प्रमात्रैक्य निमित्त:

* विरोधात् = [illegible] → विरुद्ध = [illegible]

इति कथम् इदम् उक्तम् = [illegible]

आन्तराणां य आभासः स सदा इति =
[illegible]

एतत् परिहरति = [illegible]

[illegible]

[illegible — marginal Urdu notes]

*. बाह्यताभास समये आन्तराभास समये वा

(232)

331

→ निमित्ते

→ भावाभावाभासाना

चिन्मयत्वेऽवभासाना-

मन्तरेव स्थितिः सदा ।

भेदेन पृथक् रूपतया ← मायया भासमानानां

मायया बाह्यत्वाद्बहिरप्यसौ ॥८॥ — असौ स्थिति भवति

[illegible]

चिन्मयत्वेऽवभासा = [illegible] नाम = [illegible]

आन्तरेव स्थितिसदा = [illegible]

मायया = [illegible] भासमानानां [illegible]

बाह्यत्वाद् = [illegible]

बहिरप्यसौ = [illegible] असौ → [illegible]

[illegible] नीलसुखादिरूपाणाम आभासा नाम

इह = [illegible] अवभासानां = [illegible] सदैव = [illegible]

*बाह्यताभास = [illegible] तदभावयोः अपि = [illegible]

आन्तरेव = [illegible]

→प्रमातृप्रकाश एव = [illegible]

एकेन ← स्थिति = [illegible] यत एते = [illegible]

चिन्मयाः = [illegible] उभयत्र

योजना:- मायया भासमानानाम् → भेदेन भासमानानाम्, अर्थात् एषां अन्तराणां नीलाद्याभासानाम्, मायया बाह्यत्वम् – माया कृते बाह्यत्वमाश्रित्य, असौ हि स्थितिः बहिरपि भवति ॥

331 [illegible] चिन्मयताभावे

अन्यथा = [illegible] नैव = [illegible]

प्रकाशेत न इति = [illegible] - [illegible] न प्रकाशः प्रकाशते

उक्ते = [illegible] यतः = [illegible] यदा तु = [illegible]

मायाशक्त्या = [illegible] –

विच्छेदन = [illegible] भेदेन अवभासन = [illegible]

स्वातन्त्र्यरूपया = [illegible] नीलाद्याभासानाम्

बाह्यत्वम् = [illegible] एषाम् = [illegible]

आभास्यते = [illegible] तदा तत् = [illegible] बाह्यत्वम्

अवलम्ब्य = [illegible] - अवभासमानानाम् = अवभासमानां

असौ स्थिति = [illegible]

बहिरपि = [illegible] अन्तरपि = [illegible]

नायम् = [illegible] अन्तराभासो = [illegible]

बाह्यत्वस्य = [illegible] विरोधी = [illegible]

प्रत्युत = [illegible] आश्रय [illegible]

सर्वाभासभित्तिभूतोऽयं =

असौ = [illegible] आश्रय तत = [illegible] → प्रमातृप्रकाशविश्रान्तित्वात् असौ अन्तराभासः

कथं विरोधः = [illegible] आन्तरत्वेन स्थितानां नीलादीनाम्

इति युक्तमुक्तम् = [illegible] सदैव आन्तराणां सत्ता"

[illegible] =

शुद्धप्रकाश आश्रित्य स्वरूप एव स्थिति

सैव आन्ति बहिः व्यवहरणीतो गच्छति

332

* पिशाचादीनां

बाह्यत्वम्

ननु = [illegible] बाह्यत्वे सति अर्थक्रिया = [illegible]

तत् च = [illegible] बाह्येन्द्रियगम्यत्वम् = [illegible]

न च = [illegible] विकल्पोल्लिखितानां = [illegible]

तत् = बाह्येन्द्रिय-गम्यत्वे [illegible] संभवति = [illegible]

तत् कथम् = [illegible] अमीषाम् = [illegible] = विकल्पोल्लिखि-तानां

अर्थक्रिया स्यात् = [illegible]

दृश्यते च = [illegible] विकल्पोल्लिखितः = [illegible]

पिशाचादिः = [illegible]

त्रासादि = [illegible] विधायी = [illegible]

इत्याशङ्क्याह = [illegible]

विकल्पे योऽयमुल्लेखः
सोऽपि बाह्यः पृथक्प्रथः। (भासने)
प्रमात्रैकात्म्यमान्तर्यं
ततो भेदो हि बाह्यता ॥८॥

विकल्पे = [illegible] योऽयम उल्लेखः = [illegible]

सोऽपि = [illegible] बाह्यः पृथक = [illegible] प्रथः = [illegible]

प्रमात्रैकात्म्य = [illegible] आन्तर्यं [illegible]

तत्र भेदादिव्यवहारात = [illegible] (235)

मिवशीविश्लेषरूपे = [illegible]

विकल्पज्ञाने = [illegible] (विकल्पो द्विधा स्वतन्त्रो अनुभवोपजीवी)
य = [illegible]

उल्लिख्यमानः = [illegible]

कान्ताचौरादि = [illegible]

आकारः ← अर्थः = [illegible] सोपि बाह्यः = [illegible]

न = [illegible] केवलं = [illegible] इन्द्रियैः बाह्यः

बहिरवलोक्यमानः = [illegible]

यस्मात् = [illegible] सोऽपि = [illegible]

प्रमातु = [illegible] सकाशात् = [illegible]

पृथगेव = [illegible] (भेदेन) पथते = [illegible]

"अयमिति" = [illegible] (यदन्तया) यत् च = [illegible]

प्रमातरि = [illegible] → अहमित्येव = [illegible]

विश्रान्तत्वे = [illegible] तत = [illegible] (अहन्तामेव)

आन्तरत्वम् = [illegible] (आन्तरत्वम् प्रमात्रैकात्म्य)

[illegible] ← आन्तरीति = [illegible] → निकटम = [illegible] समीपम्

निकटम् च ← तत् च = [illegible] किंचित् = [illegible]

अपेक्ष्य = [illegible]

भवति इति शेषः

अहं आभामि

⊕ प्रमातुर्व्यतिरिक्तापेक्षणीयस्याभावे सती इति अर्थः (236)

* प्रमात्रैक्यात् स्थितादपि अनन्तरं यो भेदः। प्रमातुरेव सो ऽवभासमाने भेदः॥ ततश्च बाह्यत्व

333

अपेक्षणीयश्च = [illegible] सर्वत्र = [illegible]

प्रमातैव = [illegible]

⊕ अपेक्षणीयान्तराभावे = [illegible]

ततश्च = [illegible] प्रमातरि = [illegible]

समीपम् निकटे = [illegible] → तादात्म्ये = ऐक्यम् प्राप्तम् [illegible]

[illegible] ← प्राप्तमेव = [illegible] ततो = [illegible] तस्मात् कारणात्

यत् = [illegible] भिन्नं = [illegible] तत् = [illegible]

बाह्यमेव = [illegible] इति युक्ता = [illegible]

[illegible] ← उल्लेखस्यापि = [illegible]

अर्थक्रिया = [illegible]

ननु = [illegible] कुम्भकारादिव्यापारेण = [illegible]

घटादेः = [illegible] अस्तु = [illegible] बाह्यत्वम् = [illegible]

नीलादेः सुखादेश्च केन कृतं बाह्यत्वं॥

अन्तःकरणगोचरस्य = [illegible] तु =

किं कृते तत् = [illegible]

334

इत्याशङ्क्य आह = [illegible]

रूपः
अध्यक्षो → अक्षादयः, तेषां
भुवा – विषयाः,

उल्लेखस्य सुखादेश्च
प्रकाशो बहिरात्मना ।
इच्छया इच्छातो भर्तुरध्यक्ष-
रूपोऽक्षादिभुवां यथा ॥ ९॥ [illegible]

[illegible]

उल्लेखस्य = [illegible] विषयाणाम् सुखादेश्च = [illegible]

प्रकाशो = [illegible] बहिरात्मना = [illegible]

इच्छातो = [illegible] भर्तुर = [illegible]

अध्यक्षरूपो = [illegible] अक्षादिभुवा = अक्षादिभुवा = [illegible]

यथा = [illegible]

[illegible] ← अन्तर्विकल्प = [illegible] बुद्धिदर्पणे प्रतिबिम्बितस्य = [illegible]

नीलादेः = [illegible] यो = [illegible]

बहिरात्मना = [illegible]

प्रमातृविच्छिन्नेन = [illegible] प्रमातुः सकाशाद्भिन्नेन

स्वभावेन = [illegible] प्रकाशः = [illegible]

[illegible]

* ईश्वरेणैवापोहनशक्त्याऽवभासितः, यः कायस्पन्दः — कुम्भकारशरीरचेष्टा, सः पर्यन्तः यस्य तादृशी — अन्तः (238) स्फुरिते इच्छैव हि बाह्यस्पन्दभावेन स्फुरति ॥

334

स = 01 भर्तुः = [illegible] ईश्वरस्य

अन्तराभासान् = [illegible]

बिभ्रतो = [illegible] बहिः स्वतो भेदेन सृष्टि च = [illegible]

पुष्णतः = [illegible]

* ईश्वरस्यैव = [illegible] इच्छया = [illegible]

यथैव = [illegible]

चक्षुरादि = [illegible] विषयभूतानां = [illegible]

प्रत्यक्षज्ञान शब्द = [illegible] शब्द वाच्यो = [illegible]

बाह्यात्मना प्रकाशो = [illegible]

नीलादीनाम् = [illegible]

एतदुक्तं भवति = [illegible]

कुम्भकारव्यापारो नाम = [illegible]

परमार्थतः = [illegible]

ईश्वरइच्छैव = [illegible]

तदवभासित कायर = [illegible]

कायस्पन्द पर्यन्ता = [illegible]

विदिशा बुद्धिप्राण- काय स्पन्दादि प्रमुख्यैः मृत्पिण्डदण्ड चक्राद्याभास रूपा.

[illegible]

* बहिर्देशीमगता अपि

न = नहीं पुनरन्यः = [illegible] } [illegible]

कश्चन = कोई स = वह → कुम्भकारव्यापारः

ततश्च = [illegible] यथा = [illegible] ईश्वरेच्छया = [illegible]

प्रकाशात = [illegible] * अनवहि भूता अपि = [illegible]

* नीलाद्या = [illegible] बाह्यकरणगोचरीभूताः = (सन्तः) [illegible]

कल्पितात् = [illegible] (देहादि प्रमातुः) प्रमातु = [illegible]

विहिर्भावरूपेण = [illegible] बाह्यत्वेन = [illegible]

भासन्ते = [illegible] तथा = [illegible]

अन्तःकरणगोचरीभूता अपि = [illegible]

इति = [illegible] को विशेषः = [illegible]

सुखदुःख प्रायास्त = [illegible]

भरताद्यु क्तरूपा [illegible] भरतासे शास्त्रादो

स्थायि = "[illegible]" व्यभिचाररूपा = [illegible]

रति = ——— निर्वेदादयो = लक्षणया रतिनिर्वेदादिसंयोग प्रादुर्भूते रसाष्टक

अन्तःकरणैकगोचरी = (सन्तः) [illegible] अन्तःकरणस्यैकम - केवल गोचरीभूताः सन्तः

वहिरात्मना भान्ति = [illegible]

संकल्पेषु = [illegible] (page 241) यद्यपि = [illegible]

Seeon Page 241

[illegible]

 پرالیور کی بنی ہوئی ہے

336

آزادی [illegible]

क्षेत्रज्ञस्यैव = جیو کی   स्वातन्त्र्यम् = آزادی

तथापि = پھر بھی   चित्परमार्थतायाः → जीवस्य
چیت پرکاش میں پرماتما [illegible]

नाश्रयितुम्   त्यागभावयितुम् = [illegible] — [illegible]

अशक्यत्वात = نہ ہو سکنے سے

[illegible]   ईश्वरस्यैव = ایشور کی   तत = [illegible]   वस्तुतः = در اصل

यथोक्तं ग्रन्थकृतैव =
جیسا کہ آپ گرنتھ کار نے کہا ہے

"यद्यप्यर्थस्थिति प्राणपुर्यष्टक नियन्त्रिते।
जीवे निरुद्धा (चिद्रूपे) तत्रापि परमात्मनि सा स्थिता॥
तदात्मनैव तस्य स्यात्कथं प्राणेन यन्त्रणा॥"
(परमात्मस्वरूपेण)   (संकोचः)

यद्यप्य = اگرچہ   अर्थस्थिति = [illegible]

प्राणपुर्यष्टक नियन्त्रिते = [illegible] — जीवे निरुद्धा
[illegible]

तत्रापि = [illegible]   परमात्मात्मनि = [illegible]

सा स्थिता = [illegible] →

तदात्मनैव = [illegible]   तस्य = اسی پرماتما

स्यात = ہے   कथं = کس طرح   प्राणे = [illegible]

यन्त्रणे = [illegible]

336

यत्र तु = [illegible] अनिदन्तोरेव = [illegible]

क्षात्ररस्य = [illegible]

स्वरस बाह्यव्याक्षेपसारा = [illegible]

[illegible] सांकल्पिकी = [illegible] सृष्टिः = [illegible]

[illegible] तत्र = [illegible] स्फुरः = [illegible]

ईश्वरस्यैव = [illegible] व्यापारः = [illegible]

तस्मात् = اس لیے सांकल्पिकानामपि = [illegible]

प्रमातृसकाशात् विच्छेदेन अवभासे — बहिर्भाव = [illegible]

परमेश्वरेच्छैव = [illegible] हेतु = [illegible]

इति सिद्धान्तः = [illegible]

* स्थायिव्यभिचारिरूपा → स्थाय्यष्टकत्रयस्त्रिंशत्संख्याकव्यभिचारिरूपाश्च.

रतिनिर्वेदादयः → लक्षणया रतिनिर्वेदादिसंयोग प्रादुर्भूत रसात्मक अन्तःकरणस्यैकम् - केवलम्, गोचरीभूताः।

-*- ऽऽस्वादमधिकं करोति॥

भ्रान्ति → परप्रमातृविच्छिन्नीभूतत्वात् नीलादीनां द्विविधकरणग्राह्यत्वेन बाह्यत्वम्, सुखादीनान्तु अन्तःकरणग्राह्यत्वमात्रेण इति भावः। लौकिक सुखादीनां तु सादृश्याभावात् भरत शास्त्र प्रसिद्ध रस ग्रहणम्। यद्यपि तत्र दुःखस्यापि सुखरूपतैव तथापि दुःखतया स्फुरणमप्यनिवार्यमेव पानके इव मरिचतिक्त ~~[illegible]~~ तया॥ पानके भातापि हि मरिचतिक्तता-*

(242) باب ...

एको महेश्वर इति एकेन श्लोकेन

अधुना = اب   पूर्वोक्तम् = پہلے کہا ہوا   ऐक्यं = ایک

माहेश्वर्यं च = اور ... کو   निगमयति = ... उपसंहरति

तदैक्येन विना न स्या-
त्संविदां लोकपद्धति । सर्वो व्यवहारः
प्रकाशैक्यात्तदेकत्वे
मातैकः स इति स्थितम् ॥१०॥

अहमिति प्रकाशमानः

चित्प्रकाशः

स एव विमृशत्त्वेन
नियतेन महेश्वरः ।
विमर्श एव देवस्य
शुद्धे ज्ञानक्रिये यतः ॥११॥

ईप्सितीय ज्ञेय कार्योपराग रहिते

तत् = اس   ऐक्येन विना = ... کے بغیر   न स्यात् संविदां = [illegible]

लोकपद्धति = ... → [illegible]

प्रकाशैक्यात् = [illegible]   तत् एकत्वे = [illegible]

मातैकः = [illegible]   स इति = وہ [illegible]

स्थितम् = [illegible]

मातः = [illegible]

[illegible]

337

सा एव = وہی विमर्शात्मना = وہی ویمرش روپ ہی ہے

नियतेन = ہر ایک ... महेश्वरः = مہیشور

विमर्श एव = ویمرش ہی ... देवस्य = کریا شکتی ...

देवस्य

ज्ञानक्रिये = شوہ گیان کریا यतः = چونکہ

यत = جو एतत् = یہ पूर्वोक्तेन = اوپر کہا

ग्रन्थेन = ... उपपादितम् = ... उपपत्त्या स्थापितम्

तत् इति = ⟶

तस्मात् हेतोः = اسی کارن سے ... — ...

संविदां ⟶ ज्ञानानाम् = ...

ऐक्येन विना = ان سب گیانوں کو ... (चिदात्मना)

लोकपद्धतिः = ⟶ लोकमार्गः = لوک مارگ

⟶ सर्वो व्यवहारो न संभवेत = سارا ... نہیں ہو سکتا

संभवति च अयम् = ... (लोकव्यवहारः)

तस्मात् = اس لئے ऐक्यम् आसाम् = ⟶ संविदां ... ان گیانوں کی ...

ऐक्यं

न चैतत् = نہیں ہے یہ ... दुर्घटम् = ... असंभवोहतम्

यतो = چونکہ

चित्

विषय प्रकाश एव संवित उच्यते = ...

(२४४)

337.

केवलं = صرف   विषयोपरागमहिम्ना = وشیوں کا جو رنگ لگتا ہے اس کی مہما سے

बहिर्मुखतया = باہر کی طرف ہونے سے   "इदम्" इति बाह्यमुखत्वेन

नीलप्रकाशोऽन्यः = نیلا پرکاش اور ہے

पीतप्रकाशश्चान्यः = اور پیلا پرکاش اور ہے

परमार्थतस्तु = پرمارتھ سے تو

प्रकाशस्य = پرکاش کا   देशकालाकार = دیش کال آکار

संकोचवैकल्यात = سنکوچ کی کمی سے   परिच्छेद रहितत्वात्

एकत्वमेव = ایک پن ہی ہے

इति एक एव = اس لیے ایک ہی

प्रकाशोऽन्तर्विश्रान्तः (अहमिति) = चित् प्रकाशः — پرکاش جو اندر ٹھہرا ہوا

(प्रकाश एव च) ← स एव च प्रमाता उच्यते = अहमिति प्रकाशमानः = وہی پرماتا کہا جاتا ہے 'اہم'

इति स्थितम् = یہ ثابت ہوا   प्रतिष्ठा गतम्

इदानीं उपपाद्यते = اب ثابت کیا جاتا ہے

न च = اور نہ   अस्य = اس پرماتا کی (پرکاش)   असौ = یہ پرکاش   → प्रमातु चित्प्रकाशस्य

→ प्रकाशलक्षणः =

स्वात्मा = اپنی آتما   नीलाद्युपरागश्च = نیلا وغیرہ رنگ

↙ प्रकाशरूपो निजात्मा

338

परामर्शन शून्य एव आस्ते = ذرا پرامرش سے رہت نہیں ہے / یہ زنگ لگا ہوا برتن ہے - یہ بات نہیں ہے

यथा स्फटिकामणेरात्मा नीलाद्युपरागग्रहणे — तस्य अहमिति — न आसीत् इति अर्थः

स्फुटिकमणेरिव = تب تو سفٹک منی کی طرح یہ پرکاش جڑ ہوگا

अपि तु = بلکہ   सदैव = ہمیشہ یہ ہے پرکاش

विमृश्यमानरूपः = ومرش مان روپ ہے

इति विमृशद्रूपत्वम् = اس سے ومرش والا ہوا کی - یہی ہے / والا ہوا کی (یہی واستو ہے)

→ अनवच्छिन्नविमर्शता = ایسا جس میں ومرش کا ہونا ہی ہو اس پرکاش / سالم نہ ختم ہونے والا ومرش

अनन्योन्मुखत्वम् = نہ دوسرے کی طرف منہ — {کسی دوسرے کی طرف منہ / نہ ہونا}

आनन्दैकघनत्वमेव = صرف آنند گھنا

ततएव अस्य = اس کا   माहेश्वर्यम् = اس پرمیشور کا ایشوریہ ہے

एस स एव हि = وہی - وہ

एषु अहंभावात्मा विमर्शो = میں اہم بھاو روپ ومرش

देवस्य = دیو → क्रीडादिमयस्य = کریڑا

एतद्दु → ... पारमार्थिकयो = پرمارتھک

(246)

[illegible]

338

ज्ञानक्रिये = [illegible] प्रकाशरूपा = پرکاش روپ

ज्ञानं = [illegible] — [illegible]

तत्रैव = [illegible] स्वातन्त्र्यात्मा = [illegible] कृतित्वरूपः

[illegible]

विमर्शः क्रिया = [illegible]

विमर्शश्च = [illegible] अन्तः कृतप्रकाशः = [illegible]

* अहं परामर्श एव

नहि तत्र इदन्तायाः नामाप्यस्ति॥

इति = [illegible] * विमर्श एव = [illegible] → सारभूत प्रकाशः

परावस्थायां = [illegible] परमशिवावस्थायां

[illegible] ज्ञानक्रिये = [illegible]

परापरावस्थायां = [illegible] तु =

भगवत्सदाशिव भुवि = [illegible]

इदन्तासामानाधिकरण्य [illegible]

आपन्न = अहंता विमर्श स्वभावे = ज्ञानक्रिये

[illegible]

अपरावस्थायां च = जीवदशायां — [illegible] मायापदे

वर्तमाने → स्थिते

3.85

मायापदे = [illegible]

इदंभाव प्रधान्येन = [illegible]

ज्ञानक्रियोः इति द्वयोः

वर्तमान = [illegible] इति विशेषः = [illegible]

ज्ञानक्रिये [illegible]

[illegible]

सर्वथा तु = [illegible] विमर्श एव ज्ञाने = [illegible]

[illegible]

तेन विना हि = [illegible] विमर्शेन विना

जडभावोऽस्य स्यात ~~इति~~ ३

ज्ञान प्रकाशस्य – [illegible]

अस्य = प्रकाशस्य.

स्वभावम अवभासस्य "विमर्श एव च" ← इति उक्तम् = [illegible] स एव च क्रिया इति

([illegible])

सततलीनतर स्थितस्य ← भाविनः = [illegible] क्रियाधिकारस्य =

[illegible]

उपक्षेपं करोति = [illegible] → तस्यैतत्पल्लवत्वात् ॥

सूचनं — [illegible]

बीजत्वेन ज्ञापनम्

—o— . 18/8/68

Second Revision by self finished on 26/1/69.

ॐ नमः शिवाय् ॐ।

निराशंसात्पूर्णादहमिति पुरा भासयति यद्-
1. द्विशाखामाशास्ते तदनु च विभङ्क्तुं निजकलाम् ।
स्वरूपादुन्मेषप्रसरण निमेषस्थिति जषस्-
तदद्वैतं वन्दे परमशिवशक्त्यात्म निखिलम् ॥१॥

2. पूर्वपक्षतया येन विश्वमाभास्य भेदतः ।
अभेदोत्तरपक्षान्तर्नीयते तं स्तुमः शिवम् ॥

3. विना येन न किंचित्स्यात्समस्ता अपि दृष्टयः ।
अनस्तमित संबोधस्वरूपं तं स्तुमः शिवम् ॥

4. पदार्थरत्ननिकरं निजहृद्गञ्जपुञ्जितम् ।
ग्रथ्नन्तं स्मृतिसूत्रान्तः संतत्यैव स्तुमः शिवम् ॥

5. महागुहान्तर्निमग्नभावजात प्रकाशकः ।
ज्ञानशक्तिप्रदीपेन यः सदा तं स्तुमः शिवम् ॥

6. स्वात्माभेदघनान्भावांस्तदपोहनटङ्कतः ।
छिन्दन्यः स्वेच्छया चित्ररूपकृत्तं स्तुमः शिवम् ॥

7. अनन्तशक्तिरत्नानां यदेकाश्रयसंश्रयात् ।
विचित्रचन्द्रिकोल्लाससंसिद्धिस्तं ~~तुम~~ स्तुमः शिवम् ॥

8. स्वसंवेदनसंसिद्धव्यवहारवशेन यः ।
नित्यं महेश्वरः सिद्धः सिद्धानां तं स्तुमः शिवम् ॥

1. विततविशदस्वात्मादर्शे स्वशक्तिरसोज्ज्वलां
प्रकटयति यो मातृस्वांश प्रमेय तटद्वये ।
बहुतरभवद्भङ्गीभूमिं क्रियासरितं परां
प्रकटयतु नः श्रीमान्गौरीपतिः स ऋतं परम् ॥

यत्र विश्रान्तिमासाद्य चित्रं क्रीडाविजृम्भितम ।
क्रियाशक्तिः प्रियात्यन्तं दर्शयेत्तं स्तुमः शिवम् ॥

2. विरोधमविरोधं च स्वेच्छयैवोपपादयन् ।
भेदाभेदौ च यो मन्त्रतत्त्ववित्तं स्तुमः शिवम् ॥

3. प्रमाणानि प्रमावेशो स्वबलाक्रमणक्रमात् ।
यस्य वक्त्रावलोकीनि प्रमेये तं स्तुमः शिवम् ॥

4. भावानाभासयन् कर्ता निर्मले स्वात्मदर्पणे ।
कार्यकारणभावं च यश्चिन्वे तं स्तुमः शिवम् ॥

from Kriya Kama vol
Page 263 — last page.

उच्यते = तस्य इति = पशुकर्तृका =

सृष्टिस्तेषामर्थीम् = ईश्वरसृष्टानाम् =

उपरिवर्तिनी = अतएव = [illegible]

तान = [illegible] ईश्वरसृष्टिम = [illegible] उपजीवन्ती = [illegible]

असाधारणी = [illegible] प्रतिप्रमातृनियता = [illegible]

[illegible] तद्यथा = [illegible] इदं हृद्यम् " [illegible]

इति = [illegible] येन = [illegible] सृष्टं = [illegible] तत् = [illegible] तस्यैव = [illegible]

तदा = न = अन्यस्य = [illegible]

ननु = [illegible] यदि = [illegible] पशोरपि = [illegible]

सृष्टिशक्तिरस्ति = [illegible] तर्हि = [illegible] ईश्वरएव = [illegible]

सत्यम् = [illegible] ईश्वर एवासौ = [illegible]

ननु = [illegible] एवं = [illegible] साधारणत्वं = [illegible]

कस्मात् = [illegible] सृष्टं न भवति = [illegible]

भवेत् यदि = [illegible] स्वशक्तिं = [illegible]

परिजानीयात् = [illegible]

यावता = [illegible] सा = [illegible] तस्य = [illegible]

अपरिज्ञाता = [illegible] परवशस्यैव = [illegible]

सतो = [illegible] विकल्पक्रिया = [illegible]

विकल्पन शक्तिरुदेति = [illegible]

ननु = [illegible] केन = [illegible] सा = [illegible] तस्योत्थाप्यते = [illegible]

आह = [illegible] ईश्वरस्य = [illegible] परामर्शरूपतया = [illegible]

[illegible] शब्दराशिलक्षणस्य = [illegible]

या शक्तिः = [illegible] स्वरूपविश्रान्ति = [illegible]

[illegible] लक्षण = [illegible] पारमेश्वर्यो परोघ [illegible]

[illegible] प्रयोजना = [illegible] ब्राह्म्यादि देवताचक्रमयी = [illegible]

तैस्तैः = [illegible] ककारादि वर्णैः = क ... क्ष

वैचित्र्यविचित्रा = [illegible]

तया = [illegible] यासौ = [illegible] विकल्पक्रिया = [illegible]

तस्य = [illegible] पशोरकत्र = [illegible]

निश्चयाभावात् = [illegible] चञ्चला = [illegible]

[illegible] तेन = [illegible] भिन्नमये शाश्चस्यम् = [illegible]

इत्यादि वर्णवैचित्र्य = [illegible] अनुविद्धतया = [illegible]

तयो विकल्पनक्रिया = [illegible]

[illegible] तदात्मन = [illegible] ईश्वरस्वभावस्यैव =

पशोर साधारणी सृष्टिः = [illegible]

[illegible]

265 "पञ्चवक्त्रश्चतुर्दन्तो हस्ती नभसि धावति" = [illegible]

उत्याति = [illegible] विभिन्नतया = [illegible]

विकल्पसृष्टि =

तान आभासान् = [illegible] ईश्वरसृष्टानेव [illegible]

[illegible] उपजीवति [illegible]

इति = [illegible] सर्वा पाशवी = [illegible]

प्रत्यय सृष्टिरीश्वर सृष्ट्युपजीविनी = [illegible]

इत्युक्तम् = [illegible]

ननु = [illegible] एवं यदि = [illegible] पाशवी सृष्टिः = [illegible]

संसाररूपा = तर्हि = تو

पारमेश्वरी सृष्टिः = [illegible] पशोः किं कुर्यात् = [illegible]

इति निर्णीयते = [illegible]

ईश्वरः सर्गो द्विधा = ایشور کی سرشٹی دو پرکار کی

साधारणश्च = ایک سادھارن → घटादि ~~[illegible]~~ گھٹ پٹ وغیرہ

असाधारणश्च = دوسرا اسادھارن سرشٹی   अन्यथा = دوسرے پرکار کی

इति = निर्दिष्टो = وہ دو حصوں میں   द्विचन्द्रादिः = [illegible]

तस्य च सामान्यलक्षणं = ایشور سرشٹی کا سامانیہ لکشن

स्पष्टावभासनं नाम = وہ پرکٹ اوبھاس ہے

सोऽयं सर्गो यदा = وہ سرشٹی جب

विकल्पहान क्रमेण = وکلپ کی کمی کرم سے

तस्मिन्निर्विकल्पक परिगृहीत एव = اس نروکلپ سے گرہن کیا ہوا

स्पष्टाभेऽथ = پرکٹ ابھیدتا

एकाग्रत्वम् अवलम्ब्य = اس ایکاگرتا کو [illegible]

[illegible] अहमिदम् = [illegible]

इत्यैश्वर्य परामर्शपदं भवति = [illegible]

तदा = [illegible]   अन्तर्लक्ष्यबहिर्दृष्टि = [illegible]

निमेषोन्मेष परिहारोपदेशादिना = [illegible]

[illegible] क्रमेन = [illegible], अभ्यासतारतम्येन = [illegible]

पशोः = [illegible]   पशुत्वे = [illegible]   प्रतिहन्तीश्वरत्वं च दर्शयति =

[illegible]

266

किं च = [illegible] योऽयं विकल्पसर्गः = [illegible]

पश्चाव उक्तः = [illegible] सोऽदि यदि = [illegible]

'अन्यथा' इति = [illegible] पूर्वोक्तरूपवैपरीत्येन = [illegible]

[illegible] परिज्ञातयेशशक्त्या = [illegible]

परिज्ञाततादात्म्यस्य भवति = [illegible]

तदा = [illegible] सोऽपि = [illegible] साधारण एव = [illegible]

स्व आप्यानाभिचरण = [illegible]

भ्रान्त्यादि = [illegible] विकल्प इव = [illegible]

[illegible] न्यस्तमन्त्रस्य = [illegible] भावितान्तःकरणस्य = [illegible]

एवं = [illegible] विकल्पनिर्ह्रासेन = [illegible]

निर्विकल्परूप = [illegible] सात्मीभावे = [illegible]

[illegible] विश्वात्म = [illegible] साक्षात्कारलक्षणः = [illegible]

स्वप्रत्यय एव = [illegible] मोक्षो = [illegible]

दर्शितः = [illegible] अधुना = [illegible]

[illegible] विकल्पनिर्ह्रासाभावेऽति = [illegible]

ते दर्शयति = [illegible]

267

Y 1 JANUARY 1971

page 267

मम - परमार्थतः — देहादिप्रमातृत्वेन स्थितस्य अस्मच्छब्दवाच्यस्य वस्तुनः सम्बन्धि ॥

विकल्पानां प्रसरेऽपि — अपरिक्षीण- अपि

विकल्पराहित्य — मेव भवत्

परन्तु देहस्वभाववशेन कदाचित् आगतानां विकल्पानां प्रसरेऽपि तेषां महेशतैव इति ज्ञेयम् । न तु सदा सर्वदा विकल्प- ग्रस्तेष्व अयं विधिः ॥

DAY 2 JANUARY 1971

जीवन्नेव मुक्तः =

[illegible]

267

यथोक्तम् = جیسا کہ کہا ہے

"शङ्कापि न विशङ्क्येत निःशङ्कत्वमिदं स्फुटम्"

[illegible]

ननु = اگر एवं बुद्धमुक्तयो = [illegible]

प्रमेयं प्रति = [illegible] को भेदः = [illegible]

उच्यते = کہتے ہیں

[illegible]

श्रीमद् सदाशिवेश्वरपदादारभ्य = [illegible]

क्रिमिपर्यन्त = [illegible] प्रमातृवर्गादिभ्यात् = [illegible]

यदहमितिरूपं = [illegible] तदेवात्मस्या = [illegible]

श्रीमिनिविशते मुक्तः = [illegible]

ततश्च = اس لئے विश्वस्यापि = [illegible]

प्रमेयं ममापि = [illegible]

[illegible]

268

मम = [illegible] प्रमेयं = [illegible] विश्वास्यापि = [illegible]

प्रमेयं = [illegible] चेदं = [illegible]

ममैवाङ्गभूतं = [illegible]

प्रमेयान्तरमपि तथा = [illegible]

इत्यनेन क्रमेण = [illegible] प्रमेयं = [illegible]

परस्परतश्च = [illegible] प्रमातृवर्गाच्च व्यावृत्तम् = [illegible]

इत्येकरसाभेदविश्रान्ति = [illegible]

[illegible] तत्त्ववमर्शस्य = [illegible] सर्वं = [illegible]

परामर्शपदमुपैति = [illegible]

बुद्धस्य तु = [illegible] सर्वमेतद्विपरीतम् = [illegible]

[illegible] इत्येकरसभेदविश्रान्त एव = [illegible]

असौ = [illegible]

ननु = [illegible] सदाशिवेश्वरभुवि = [illegible]

जीवन्मुक्तिपदे = [illegible]

बद्धरूप पशुप्रमातृविषये च = [illegible]

प्रमेयवृत्तान्तः = [illegible] परीक्षितः = [illegible]

परमशिवे तु = [illegible]

कथमसौ = [illegible] इत्याशङ्क्याह = [illegible]

न खलु = [illegible] भगवति श्रीपरमशिवे = [illegible]

प्रमेयकथा काचिदस्ति = [illegible]

तद्बोधस्य = [illegible] सर्वथा तत्र = [illegible]

चिद्रूपतामात्रविश्रान्तत्वेन = [illegible]

लीनत्वात् = [illegible]

ततश्च = [illegible] सावस्था = [illegible]

संवित्स्वभावेन = [illegible]

स्वात्मविश्रान्त्यानन्देन = [illegible]

अकृत्रिम = [illegible] नैसर्गिके परामर्शात्मकः [illegible]

स्वात्मचमत्कारलक्षणेनैकघना = [illegible]

अविच्छिन्नतद्रूपा = [illegible]

परमाक्षरेण = [illegible]

[illegible]

[illegible]

विग्रहवती = [illegible] भगवतो = [illegible]

विश्वमयस्यानवच्छिन्नानुत्तरधाम्नो = [illegible]

गलितप्रमेयकथा = [illegible]

[illegible] सर्वोत्तीर्णो = [illegible] व्यपदिश्यते = [illegible]

एवमधिकारचतुष्टयोक्तं =

यद्वस्तु = तत्फलमाह =

एवमिति = ईश्वररूपमात्मानं =

तस्य च = स्वाव्यतिरिक्ते = [illegible]

स्वातन्त्र्यमात्ररूपे = [illegible]

[illegible] ज्ञानक्रिये = [illegible] ज्ञानं स्वं [illegible]

एवंभूतोऽयमात्मा = [illegible]

[illegible] (264) [illegible]

न तु = نہیں काणादादिदृष्टितः = [illegible]

इत्थं च = [illegible]

ज्ञानक्रिय = [illegible] न तु = तस्य व्यतिरिक्ते = [illegible]

केचन = کچھ

इति = یہ परामृष्टेन = [illegible] - [illegible]

यद्यदिच्छति = [illegible] तत्तज्जानाति = [illegible] سب جانتا [illegible]

करोति च = [illegible]

समावेशाभ्यासपरो = [illegible]

ऽनेनैव शरीरेण = [illegible]

[illegible]

एतत्परस्तु, सति = [illegible]

देहे = [illegible] जीवन्मुक्तः = [illegible]

तत्पाते परमेश्वर एवेति = [illegible]

270

[illegible] तत्त्व संग्रहाधिकारे (2) [illegible]

अस्यार्थस्य = [illegible] स्वप्रत्ययसिद्धस्यापि = [illegible]

गुरुपरम्परोपदेश = [illegible] उपोद्बलको ऽक्तव्य: = [illegible]

शास्त्रदृष्टिर्हि दर्शित आगमाधिकारेण = [illegible]

एवं गुरुत: = [illegible]

शास्त्रत: = [illegible] स्वत = [illegible] एतत् दृढीकृतं भवति = [illegible]

इत्यभिप्रायेण = [illegible] ~~गुरुपारम्पर्य~~

गुरुपारम्पर्यं दर्शयति = [illegible]

इति प्रकटितो मया
सुघट एष मार्गो नवो
महागुरुभिरुच्यते
स्म शिवदृष्टिशास्त्रे यथा ।
तदत्र निदधत्पदं
भुवनकर्तृतात्मनो
विभाव्य शिवतामयीं
अनिशमाविशन् सिद्ध्यति ॥२॥

= [illegible] = [illegible] = [illegible]

= [illegible] = [illegible]

= [illegible] = [illegible]

= [illegible] = [illegible]

= [illegible] = [illegible]

(266) = [illegible]

271/272 अस्मत्परमेष्ठिभट्टारक = [illegible]

श्रीसोमानन्दपादैः = [illegible]

शिवदृष्टिशास्त्रे = [illegible] अयमभिनवः = [illegible]

सर्वरहस्यशास्त्रान्तर्गीतः = [illegible]

सन्निगूढत्ववादप्रसिद्धौ = [illegible]

बाह्यान्तरचर्याप्राणायामादि = [illegible]

क्लेशप्रयासकलाविरहात् = [illegible]

सुघटस्तावदुक्तः = [illegible]

स एवात्र = [illegible] प्रकटतां = [illegible]

→ परवादकलङ्कशङ्कापसारेण = [illegible]

नीतः = [illegible]

यतः एवं = [illegible] शास्त्रगुरुस्वप्रत्यय = [illegible]

सिद्धोऽयमर्थः = [illegible]

तदिति = [illegible] तस्मादत्र = [illegible]

प्रमेये परे = [illegible] परामृश्य विश्वमयन- = [illegible]

विश्वकर्तृत्वलक्षणम् = [illegible]

ऐश्वर्यमात्मनो = [illegible] विभाव्य = [illegible]

272

→ दार्ढ्येन स्व [illegible] यदा परामृशति = [illegible]

तर्हि = [illegible] तत्परामर्शमात्रादेव = [illegible]

तावत् = [illegible] जीवन्मुक्तो = [illegible]

भगवान् शिव एव = [illegible]

यथोक्तं परमेष्ठिपादैः:- [illegible]

ज्ञाते शिवत्वे सर्वस्थे प्रतिपत्त्या दृढात्मना।
करणेन नास्ति कृत्यं क्वापि भावनयापि वा॥
सकृज्ज्ञाते सुवर्णे किं भावनाकरणादिना।
सर्वथा पितृमात्रादितुल्यदार्ढ्येन सत्यता॥

= [illegible] = [illegible]

= [illegible] = [illegible]

= [illegible] = [illegible]

= [illegible]

= [illegible]

= [illegible]

[illegible]

= [illegible] = [illegible]

= [illegible] [illegible]

[illegible]

272
273

इत्यादि = [illegible] तां = [illegible] विभाव्य = [illegible]

यथा निशामाविशति = [illegible]

शरीरप्राणबुद्धिशून्येभ्यो = [illegible]

अन्यतमं = [illegible] द्वयं = دونوں [illegible]

सर्वं वा = [illegible]

तत्रैव निमज्जयति = [illegible]

अनवरतं = [illegible] तत्तां तां विभूतिं = [illegible]

परविभूतिपर्यन्तां लभते = [illegible]

ननु = [illegible] यथात्माख्यं वस्तु = [illegible]

तदेव तर्हि = [illegible] तस्य = [illegible]

प्रत्यभिज्ञानप्रत्यभिज्ञयोरविशेषः = [illegible]

नहि = [illegible] बीजमप्रत्यभिज्ञातं सति = [illegible]

सति सहकारिसाकल्ये = [illegible]

न अङ्कुरं जनयति = [illegible]

उच्यते = तत क आत्मप्रत्यभिज्ञाने निर्बन्धः - [illegible]

उच्यत = [illegible]

[illegible]

क आत्मप्रत्यभिज्ञाने निर्बन्धः ? =

द्विविधार्थक्रियास्ति = [illegible]

बाह्या च अङ्कुरादिका = [illegible]

प्रमातृविश्रान्ति चमत्कार सारा च = [illegible]

प्रीत्यादिरूपा = [illegible]

तत्र = [illegible] आद्या = [illegible] सत्यं प्रतिभिज्ञानं न अपेक्षते [illegible]

द्वितीयातु = [illegible] तदपेक्षते एव = [illegible]

इह च = [illegible] 'अहं महेश्वर' इत्येव [illegible]

इत्येवं भूत चमत्कार सारा = [illegible]

[illegible] परापरसिद्धिलक्षणा = [illegible]

→ जीवन्मुक्ति = [illegible] विभूतियोगमय्य = [illegible]

अर्थक्रिया = [illegible]

इति ईश्वर प्रतिभिज्ञानमात्र = [illegible] 'स एवाहं' [illegible]

अवश्यापेक्षणीयम् = [illegible]

NDAY 28 DECEMBER 1970

तदेव = शिवरूपमेव चेत तर्हि तस्य – शिवात्मनो वस्तुनः

प्रत्यभिज्ञान...... = बीजं प्रमात्रा अप्रत्यभिज्ञातमपि सलिलादि सहकारि साकल्ये किम् अङ्कुरं न जनयति। प्रमात्रा अप्रत्यभिज्ञातमऽपि बीजम् अंकुरं जन्यत्वेव। तद्वदात्माख्यं वस्तु अप्रत्यभिज्ञातमपि शिवरूपमेव। आत्मा ईश्वर इति प्रत्यभिज्ञाने को निर्बन्धः। अप्रत्यभिज्ञानेऽपि आत्मा ईश्वर एव।

उच्यते इति – अंकुरात्मक जडरूप बीजाद्या अर्थक्रिया बाह्या, अहंरूप प्रमातृ विश्रान्ति-

ESDAY 29 DECEMBER 1970

चमत्कार सारा च प्रीतत्यादि रूपा, इति द्विविधा अर्थक्रिया॥

भवदुक्तं सत्यम् – तत्र – तयोर्मध्ये, आद्या प्रत्यभिज्ञानं नापेक्षते। द्वितीया प्रीत्यादिरूपार्थक्रिया, प्रत्यभिज्ञानम् अपेक्षते एव। तदेव दर्शयति "इह" इति इह – ईश्वर प्रत्यभिज्ञाख्य शास्त्रे "अहं चैत्रः", "अहं मैत्रः" सद्गुरु कटाक्षात "अहम् ईश्वरः" एव इत्येवं भूत → P.T.O.

न रूतु

यथा.

क्रियाः

रूपनत-

प्यान्ति के

एवमपरि-

यथा।

क्षितगुणः

वेश्वरो

य तदियं

रता ॥२॥

उपनत =

कन्ता:

271

274

[illegible]

यदा = [illegible] नायकगुणसंश्रवण = [illegible]

प्रवृद्धानुरागा = [illegible]

कामिनी = [illegible] तद्दर्शनमेव = [illegible]

परमुपादेयम = [illegible] आकाङ्क्षन्ती = [illegible]

दिवानिशम् विप्राहृदया = [illegible]

देवतोपयाचितानि = [illegible]

दूतीसंप्रेषणानि = [illegible]

मदनलेखकद्वारकातम = [illegible]

अवस्थानिवेदनानि = [illegible]

कुर्वाणा = [illegible] विहृहक्षामीभवद्गात्रलतिका = [illegible]

तिष्ठति = [illegible]

तदा = [illegible] तदुपयाचितवशाद् =

अप्राङ्कितमेव = [illegible]

सविधवर्तिनि = [illegible]

प्रियतमेऽवलोकिते = [illegible]

274

तैस्तैरुत्कर्षविशेषैः = [illegible]

परामर्शपदवीम् = [illegible]

अगच्छद्भिरपि जनैः = [illegible]

जन असाधारणताम् = [illegible] आपादिते = [illegible]

संपन्नमपि = [illegible] तत्प्रियतमावलोकनं = [illegible]

न हृदयं = [illegible]

पूर्णीकरोति = [illegible]

तथा = [illegible] स्वात्मनि = [illegible]

[illegible] विश्वेश्वरे = [illegible] सतते = [illegible]

निर्भासमानेऽपि = [illegible]

तन्निर्भासनं = [illegible] न हृदयस्य = [illegible]

पूर्णताधत्ते = [illegible]

यतः = [illegible] सोऽप्यात्मा = [illegible]

[illegible] विश्वज्ञत्वकर्तृत्वाद्य = [illegible]

अप्रतिहत = [illegible] स्वप्राप्तिलक्षण = [illegible]

पारमेश्वर्योत्कर्षयोगेन = [illegible]

न परामृष्टः =

275

इति भासमान = [illegible] घटादि तुल्यं = [illegible]

वृत्तान्तो जातः = [illegible]

यदा तु = [illegible] दूतीवचनाद् वा = [illegible]

तत् लक्षणाभिज्ञानाद् वा = [illegible]

उपायान्तराद् वा = [illegible]

तानुत्कर्षान = [illegible]

हृदयङ्गमीकरणेन = [illegible]

प्राप्नुयाति = [illegible] तदा = [illegible]

तत्क्षणम = [illegible] अद्भुतफुल्लन्द्रायेनैव = [illegible]

तावत = [illegible] कामोऽपि = [illegible]

पूर्णतामभ्येति = [illegible]

→ परिभोगाभ्यासरसे तु = [illegible]

विश्रान्त्यन्तराण्यपि = [illegible] } Sex union

लभते = [illegible] तद्वदात्मानं = [illegible]

[illegible] गुरुवचनात = [illegible] ज्ञानाक्रिया लक्षणः = [illegible]

शक्त्यभिज्ञानादेवी = [illegible]

यदा = [illegible] पारमेश्वर्योत्कर्षहृदयङ्गमीभावो

[illegible] [illegible]

जायते =

275

तदा : [illegible] तत्क्षणमेव =

पूर्णतात्मिका जीवन्मुक्तिः = [illegible]

समावेशाभ्यासरसे तु = [illegible]

[illegible] विभूतिलाभः = [illegible]

इति तस्य = [illegible] प्रत्यभिज्ञैव = [illegible]

परापरसिद्धि प्रदायिनी भवति = [illegible]

सर्वोपकारकं = [illegible] महाफलमिदं शास्त्रं = [illegible]

प्रसिद्धान्वययोगेन = [illegible]

→ नामधेय प्रसिद्धया च = [illegible]

तदुत्कर्ष = [illegible] स्मरणद्वार जनित = [illegible]

संभावना = [illegible] प्रत्यय लक्षण = [illegible]

प्रवर्तक = [illegible] संवेदनया = [illegible]

→ जनं = [illegible] प्रवर्तयितु = [illegible]

पितुर्नाम्ना च = [illegible]

उपसंहारं दर्शयति = [illegible]

जनस्यायत्नसिद्ध्यर्थ-
मुदयाकरसूनुना ।
ईश्वरप्रत्यभिज्ञेय-
मुत्पलेनोपपादिता ॥२॥

= [illegible] = [illegible] = [illegible]

[illegible] सूनुना = [illegible]

= [illegible]

यस्य = कस्यचित् = کسی کی

जन्तो इति = [illegible] न अत्र = یہاں کوئی نہیں ہے [illegible]

जात्याद्यपेक्षा काचित् = [illegible]

इति सर्वोपकारित्वमुक्तम् = [illegible]

प्रयत्नेन सिद्धि = [illegible]

परापररूपा यथा स्यात् = [illegible]

इति महाफलत्वम = [illegible]

उदयाकारपुत्रः = اودیاکر کا بیٹا

श्रीमानुत्पलदेवो = شریمان اتپل دیو

अस्मत्परमगुरुरिद = [illegible]

(276)

शास्त्रकार्षीत् =

इति तत्प्रसिद्ध्या जनः प्रवर्तते =

इत्युभयनाम निर्देशः =

इयमिति =

हृदयङ्गमताम =

उपपत्तिशतैरानीता =

इति शिवम् =

एष = अभिनवगुप्तेन = सूत्रार्थ =

प्रविमर्शिनी रचिता = प्रत्यभिज्ञायां =

लघ्वी = वृत्तिरभङ्गुरा =

वाक्य प्रमाण पद तत्त्व सदा = Commentary

आगमार्थाः = स्वात्मोपयोगम =

उपयात्यम उतः = स्वशासात =

प्रमुती

भौमान्त्रसाङ्कलमयोश्च =

न सस्यपुष्टो =

[illegible]

277

मुक्त्वाकिम = [illegible] एकमहि = [illegible]

योजयितु = [illegible] क्षमोऽन्यः = [illegible]

आत्मावम = [illegible] अनभिज्ञाय = [illegible]

[illegible] विवेक्तुं = [illegible] योऽन्यदिच्छति = [illegible]

5 तेन = [illegible] भीतेन = [illegible] किं वाच्यं = [illegible]

[illegible] प्रश्नेऽस्मिन् को = [illegible]

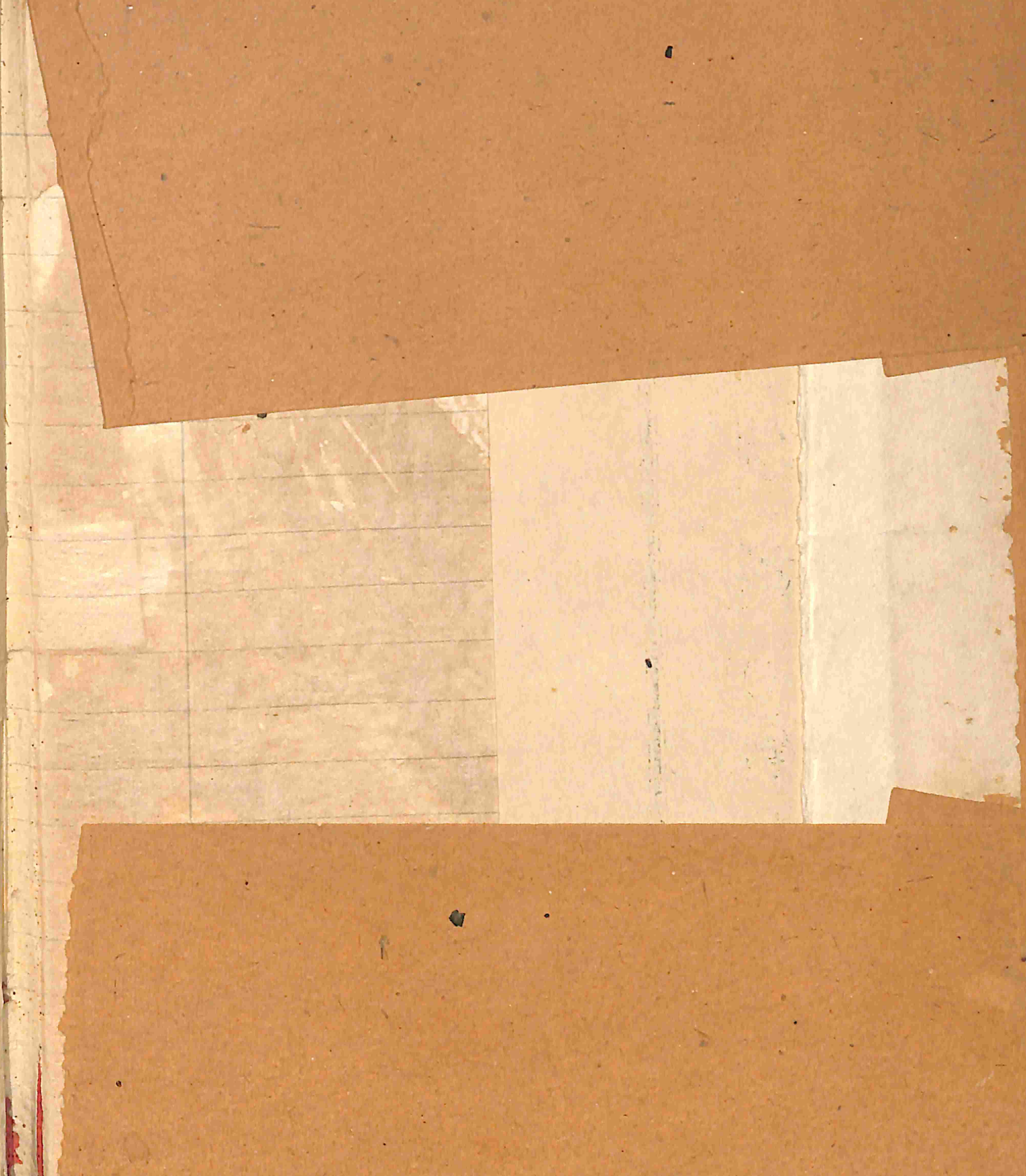
को भवानिति = [illegible]

[illegible]

Finished on 20/8/69 at 7.30 pm

आदमी —
आदमी
आदमी.

(278)

[illegible]

146 cms 4'-10"

Small mole on left of
navel
Clr of eyes brown
Clr. brown